

«Ески қәтелер - бахытлы келешекке мүмкиншилик бермейди!» - деп есаплайтуғын хаялларға арналады. Ийсаға мүрәжат етиң хәм сиз Оның сиз ушын таярлап қойған кәрааматларына дусласасыз.

Кирисиў

Қәдирли оқышылар!

Сизиң алдыңызда атлары Ийса Масихтың шежиресине кирген хаяллар ҳаққындағы бес романның екиншиси тур. Олар ески дәўирлерде жасаған шығыс хаяллары, бирақ солай болса да олардың өмир тарийхы бизиң өмиримиз бенен сәйкес, сонлықтан ол бизлер дус келетуғын қыйын мәселелерди шешиўге жәрдем береді. Олар пышақтың жүзинде сырғанағандай болған. Олар ер жүрек болған. Олар тәўекел еткен. Олар таң қалдырған. Олар турпайы сөзлерди айтып, айырым ўақытлары үлкен-үлкен қәтелерге жол қойған. Бул хаяллар минсиз емес еди, бирақ Қудай Өзиниң шексиз мийрими менен оларды Өзиниң минсиз нийети болған дүньяның Қутқарыўшысы Масихтың туўылыўында пайдаланды.

Бизлер миллионлаған адамлар өмирден өз жолын табыўға урынып атырған аўыр дәўирлерде жасап атырмыз. Бул хаяллар дурыс жолды көрсетеди. Бизлер олардың өмириндеги сол ўақыялардан алыўымыз керек болған сабақлар, мыңлаған жыл алдын қандай болса, бүгин де сондай баҳалы.

Тамара - үмит еткен хаял

Рахаб - исенген хаял

Рут - сүйиспеншилик хаялы

Вирсавия - жарылқаўға сазаўар хаял

Мәриям – бойсынған хаял

Бул хаяллардың хәммеси - бир ўақытлары Шығыс еллеринде жасаған тарийхый тулғалар. Мен олардың тарийхын, Мухаддес

Китаплық баянламаға тийкарлап жаздым. Олардың айырым ис-хәрекетлери бизлерге ерси көринийүи мүмкин, бирақ бизлер оларды сол хаяллардың жасаған дәүириниң контекстинде қараўымыз керек.

Бул китап тарийхий роман жанрында жазылған. Мен баянламаның тийкарғы бағытын Мухаддес Китаптан алдым ҳәм бул Китап усынған фактлерге тийкарландым. Усы тийкарда мен сюжетлер, диалоглар, ал айырым жағдайларда, өз ойымша, Мухаддес Китаплық баянламаға толық сәйкес келетуғын қосымша минезлерди жараттым. Мен Мухаддес Жазыўға тек оның жақсы түсинилиўи ушын ғана зәрүр нәрселерди қоса отырып, хеш нәрседе оннан шетке шықпаўға хәрекет еттим.

Ийса Масихтың шежиреси

Ибрайымның Урпағы, Даўыттың Урпағы Ийса Масихтың шежиреси.

Ибрайымнан Ысақ туўылды:

Ысақтан Яқып туўылды:

Яқыптан Яхуда ҳәм оның аға-инилери туўылды:

Яхуда менен Тамарадан Парес ҳәм Зара туўылды:

Парестен Хесрон туўылды:

Хесроннан Рам туўылды:

Рамнан Аминадаб туўылды:

Аминадабтан Нахшон туўылды:

Нахшоннан Салмон туўылды:

Салмон менен Раҳабтан Боаз туўылды:

Боаз бенен Руттан Обид туўылды:

Обидтан Ишай туўылды:

Ишайдан Даўыт патша туўылды:

Даўыт пенен бурын Урияның жубайы болған хаялдан Сулайман туўылды:

Сулайманнан Реҳабам туўылды:

Реҳабамнан Абия туўылды:

Абиядан Аса туўылды:

Асадан Ешофат туўылды:

Ешофаттан Иорам туўылды:

Иорамнан Узия туўылды:

Узиядан Иоатам туўылды:

Иоатамнан Аҳаз туўылды:

Аҳаздан Хизкия туўылды:

Хизкиядан Манаше туўылды:

Манашеден Амон туўылды:

Амоннан Иошия туўылды:

Бабилонға сүргин етилгенде, Иошиядан Ехония хэм оның инилери туўылды.

Бабилонға сүргин етилгеннен кейин, Ехониядан Шалтиел туўылды:

Шалтиелден Зерубабел туўылды:

Зерубабелден Абихуд туўылды:

Абихудтан Елиаҳим туўылды:

Елиаҳимнен Азор туўылды:

Азордан Садоқ туўылды:

Садоқтан Ахим туўылды:

Ахимнен Елихуд туўылды:

Елихудтан Елиазар туўылды:

Елиазардан Маттан туўылды:

Маттаннан Яқып туўылды:

Яқыптан Мәриямның күйеуи Юсуп туўылды,

Мәриямнан Масих деп аталған Ийса туўылды.

(Матта q:q-қу)

Ұақыя жүз берген орын хәм ұақыт

Израил балалары, Қудайдың таңланған халқы, өз елиндеги ашлықтан қашыу үшін, шаңарақларын Мысырға алып келди. Он еки ағалы-инилердің бири Юсуп, Мысырды басқарыуда жоқары орынды ийелейтуғын еди, сонлықтан оның үлкен шаңарағына, фараонның қонақлары сыяқлы айрықша хұрмет көрсетилетуғын еди.

Бирақ жыллар өтти, еврейлер көбейип, мысыр патшасы фараонның мийриминен айырылды хәм мысырлылар тәрәпинен қул етилди. Оларды азат етиу үшін Муўсаның басшылығы хәм Қудайдың уллы кәраматлары керек болды. Нәтийжеде, Қудай Өз халқын үйине, яғный оларға мәңгиликке бериуди үәде еткен Канан елине қарай оларды алып шықты. Ұәде етилген жерге жақынласқанда, израиллылар Қудайға болған исенимин жоғалтты. Қудай оларға Канан жерин басып алыуды буйырды, бирақ олар сол жерге келгенде, кананлылардың күшинен қорқып, Қудай Ийесине бойсыныудан бас тартады. Олардың исенимсизлиги хәм бойсынбаушылығы - Қудайдың Өз үәдесин орынлауын қырық жыл артқа қалдырыуына себеп болды. Усы ұақыт дауамында израиллылар шөлде гезип жүрди. Мысырдан шыққан, бирақ Қудайды тыңламаған барлық үлкен адамлар, ақыр-ақыбетинде ел гезиуде өлип кетти.

Нәтийжеде, өз орынларын ийелеуге, Қудайдың әскерлери болыуға хәм өз ата-бабаларына үәде етилген жерди басып алыуға таяр жаңа әўлад өсип шықты. Мысырдан шыққанлардың ишинен тек Муўса хәм оның жәрдемшилери: Ешуа Набин менен Халәб ғана тири қалған еди.

Израил халқы үәде етилген жерге қайтадан жақынласқан ұақытта, оларды хеш ким жеңе алмас еди. Дәслеп Арад патшасы, кейин аморрейли Сигон патшасы, соң Вассан патшасы Ога - булардың хәммеси израиллылардың қылышынан өлди, ал олардың армиясы қыйратылды. үмитсизликке берилген моаблы Валак патша Баал пайғамбарды израиллыларға нәлет айтыу үшін шақырады. Валактың кәуәтерине бола Қудай Балаамды Өзиниң таңлаған халқын жарылқау үшін пайдаланды.

Ақыр-ақыбетинде, хәттеки бирге топланған мадиамлы бес патша да израил жауынгерлериниң алға қарай басыуын тоқтата алмады. Ебия, Рекем, Цур, Хур хәм Реба патшаларының бәри сауашта набыт болды, олардың армиясы қыйратылды. Олардың қалалары хәм ауыллары

жағып жиберилди, ал олардың байлықтарын еврейлер олжа ретінде алды.

Ұақыт келди. Құдайдың халқы Құдайдан өз мийрасын - үде етилген жерди алыўға таяр еди. Ешуа Израил халқының жаңа көсеми болғаннан соң, Муўса өледи хәм адамлар өзлери менен Кanan арасындағы соңғы тосық - бәхәрги суў тасқыны себепли тасып турған Иордан дәрьясынан кесип өтиўге таярланды. Енди, барлық халықлар, Израил Ерихоға жүдә жақын болған Шиттимде тоқтағанын билип, қорқыныштан қалтырасты. Ерихо - беккем етип қоршалған, Кananға кириў дәрўазасы – оларды күтиўде қорқыныштан қатып қалды.

Биринши бап

Рахаб қала дийўалындағы өз терезеси алдында турып Ерихоның узақ жазықлығына қарады. Ол қорқыныш хәм куўаныш аралас сезимди басынан кеширди. Иорданның арғы жағында, израиллылардың лагери жайласқан болып, дәрья суўының тасқыны ғана оларды иркип тур еди. Тез арада олар Иорданды кесип өтеди хәм Сигон, Ога хәм мадиамлы бес патшаға қарсы қандай гүрескен болса, Ерихо патшасына да, сондай жаўызлық пенен қарсы шығады. Нәтийжеде Ерихоның барлық турғынлары набыт болады.

Патша дәрўазадағы сақшылардың санын еки есе көбейтти хәм қорғанның тисли дийўалларына да қараўыллар қойды. Бирақ бул жәрдем бермейди. Әлим жақынлаған еди. Жалғыз қутқарылыў бул бағыныў хәм реҳим сорап өтиниў еди. Патша басып киятырған қураллы күшлердің сан жағынан қәўетерленди, бирақ ең тийқарғы қәўип болған - еврейлердің Құдайын көрмеді. Қырық жыл алдын Оны жеңиўге, фараонның барлық әскерлери де жеткиликсиз болды. Хәттеки қудай хәм хаял қудайлардың пүткил пантеоны да Мысырды қутқара алмады. Бирақ Ерихо патшасы тек қорғанның жақсыланыўы, қурал-жарақлардың топланыўы хәм қураллы күшлердің сан-муғдарының көбейиўи хәққинда ғана ойлайтуғын еди. Шынында да адамларға хеш қашан ақыл кирмей ме?

Ерихо әлимге дуўшар етилди!

Ал Рахаб усы қалаға тутқын сыяқлы қамалған: өзи жек көретуғын өмирге байланған еди. Ол, бузық хаял, не нәрсеге үмит етиўи мүмкин?

Еле нәресте болған дийхан қызын, патша өзине талап еткен ұақытта-ақ оның тәғдири белгиленген еди.

- Сен барыұың керек! - деди әкеси. - Сен сарайда жасап хәм оған жағынып турған ұақтыңда, мен жақсы жасайман. Ол сениң сиңлилеринди күйеўге береди. Ал егер сен бас тартсаң, ол тосықтан қутылыұ ушын дәслеп мени өлтирип, бәри бир саған ийе болады. Ол саған көрсетип атырған *хұрмет* хакқында ойлап көр. Ол тек ең сулыұ қызларды ғана таңлайды.

- *Хұрмет* хакқында? Ал ол маған үйлене ме?

Әкеси оның көзине қарай алмады. Рахаб жуұапты билер еди. Патшаның бир неше хаяллары болып, олардың барлығына патша мәмлекет мәпи ушын үйленген еди. Рахабта болса, патша мүтәж болғандай хеш нәрсе жоқ, онда - тек патшаның қәлейтуғын денеси бар.

Хәтте жүдә жас болыұына қарамастан, Рахаб, «қәлеұ» деп аталатуғын нәпси отының жүдә қатты жанып туратуғынын, бирәк ұақыттың өтиұи менен оның күлге айланатуғынын түсинер еди. Бир хәптеден, бир айдан, мүмкин, бир жылдан кейин ол патшаны жалықтырып жибереди хәм ол Рахабқа Бабилонның әжайып көйлеклерин кийгизип, бир неше алтын тағыншақларды саұға етип, үйине қайтарып жибереди. Әкеси бул тағыншақларды алып, оларды сатып, ақшасын өзине қалдырады.

- Мен қайтып келгенимде, сен маған бурынғыдай, базарда қурма, әнар сатыұға рухсат етесең бе ямаса мени де басқалар сыяқлы тәғдир күте ме? Яки мен де денемди бир бөлек нанға сатаман ба? - деп сорады Рахаб әкесинен.

Әкеси бетин алақаны менен жаұып, жылап жиберди. Рахаб оның намыссызлығынан пайда гөзлеп атырғаны ушын, ақланып атырғаны ушын, Рахабқа анасы, әкеси, аға-апалары менен бирге өтетуғын тоғай ылашығындағы өмирден, сарайдағы өмирдин артықмашлығын дәлиллеўге урынып атырғаны ушын әкесин жек көрди. Ол әкесин оны қутқара алмағаны ушын жек көрди.

Бирәк бәринен де көбирек ол өзиниң жәрдемге мүтәжлигин жек көрди.

Хәтте Рахаб, ғәзепленсе де әкеси оны патшаның қәлеұинен қутқара алмаслығын түсинди. Патша не қәлесе, соны ала алатуғын еди. Ал оның сыйлықлары, хәтте өш хакқындағы ойларды басып таслаұы керек еди. Жасаұ жүдә аұыр еди: хәммеси жағдайға байланысly, ал егер мүмкиншилик берилсе, сулыұ қыз әкесиниң өмирин жеңиллете алады. Салықтан қутылыұ. Жерден пайдаланыұ мүмкиншилигин алыұ.

Судтағы артықмашылық. Бул патшаның өзине пайдалы болса, сақый болар еди, бирақ оның сақыйлығы, оның қәлеуинен көпке созылмас еди.

Рахаб терезе ернегине сүйенип турып, жазықлыққа тигилип карады. Ол сарайға кирип баратырып, «керексиз, тасланды зат сыяқлы болып» қалмаўды өз-өзине ўәде еткен биринши күнин еследи. Ол ҳәзир өзин қәлеп турған еркекти қалайынша пайдаланыўға болатуғынын анықлаўға қатаң қарар етти. Рахаб өзиниң ашыў хәм жеркенишин жасырып, өзин патшаның кушағында рәхәтленип атырғандай етип көрсетти. Патшаның жанында ол, топылыс жасайтуғын арыслан сыяқлы бәрха жәмленген хәм күшке толы ҳалда еди. Рахаб патшаның ҳәлсизликлериниң көриниўин бақлады хәм күтти. Тез арада оны анықлады. Патшаға бәрха тыңшылар, бақлаўшылар хәм елшилер келетуғын еди. Сол адамлардың хабарларының үзликсиз ағымысыз патша, ким оның душпаны екенлигин, ямаса қандай майда күншиллер яки қозғалаңшылар оған қарсы көтерилис таярлап атырғанын биле алмас еди.

Қолайлы мүмкиншилик пайда болыўы менен-ақ - маған жай саўға қыл хәм мен саған пайдалы хабарлар жыйнайтуғын боламан, - деп қорқпастан усыныс етти Рахаб. Патша оның терең ойлаўшылығына қандай күлди! Рахаб та оның менен бирге күлди, бирақ келешекте пайда алыў ушын, жарамсақланыў хәм жалыныўды даўам етти. Ол сарайдан шығып кетиўине туўра келген ўақтында, ҳақыйқый, сезилетуғын оның өмирин қолайлы хәм тәмийинленген қылатуғын бир нәрсеге ийе болыў шешиминде беккем турды. Рахаб семиз, сасық ийисли, өзине исенген ғаррының сылап-сыйпаўынан азап шеге отырып, усы нәрселерди алыўға ылайықлы еди!

Аўа, Рахаб өзи қәлейтуғын нәрселерин алды: жай, тәмийинленген өмир хәм қыялай ғәрезсизлик. Патша оған Ерихоға келип кететуғынлардың бәрин бақлай алыўы ушын, шығыс дәрўазалардың қасында жайласқан үйди саўға қылды. Он еки жыл даўамында ол, патша тахтын қорғай алатуғын ямаса оның қазнасын байытыў ҳаққында бир нәрселер айтыўы мүмкин болған еркеклер менен төсегин бөлисиў ушын өз айнасынан карап, еркеклерди таңлайтуғын еди. Рахаб тәрәпинен жасалған хәр бир келисим еки есе төленетуғын еди: еркеклер оған түн ушын, ал патша оның азлап жыйнаған мағлыўматлары ушын төледи. Ерихонның дәрўазасынан тысқарыдағы дүнья ҳаққында Рахаб, хәттеки патшадан да көбирек билер еди. Ал сарайда не болып атырғанын билгиси келсе, онда сарай сақшыларының басшысы Қабылды үйине мирәт етер еди. Рахаб, өзиниң кушағында Қабыл барлық сырларды айтып қоятуғынына бәрха исенер еди.

Рахабта Бабилон кийимлериниң ярымы, пил сүйеги менен қапланған хәм тағыншақлар менен толтырылған қутышалар бар еди. Оның үйи шеберлик пенен исленген үй үскенелерине толтырылған,

еденлери реңли гезлемелерден исленген гилемлер төселген еди. Оған келген еркеклер Мысырдан алып келинген, зығырдан исленген нәзик реңли, мира, алоэ өсимликлери қабықларының ийиси сиңдирилген төсеклерде жатар еди. Ол өзине ең жақсы аўқатларды хәм сәнли, күшли шараптарды рухсат ете алатуғын еди. Қалада хәмме оның - патшаның достысы хәм исенимли адамы екенин билетуғын еди. Оның бузық хаял екенин де хәмме билетуғын еди.

Бирақ ол өзиниң өмирин қәншелли жек көретуғынын хеш ким билмес еди. Ол әкеси менен патша таярлаған келешекке дус келгенде, өзін қәншелли жәрдемсиз сезгенин хеш ким билмес еди. Көплеген адамлар түсинбес еди: оның неден кеўли толмайды? Сырттан қарағанда оның өмири әжайып еди. Патша оны хұрметлейди, еркеклер оны қәлейди. Ол келиўшилерди өзи таңлай алатуғын еди. Ерихода оның еркинлигин қызғанатуғын хаяллар да бар еди. Хеш ким адам есабына алмай, өзін зат ретинде сезиў не екенин олар билмейтуғын еди. Хәтте, хәзир де, өзиниң жеке үйине хәм жақсы жасаў тәризине ийе бола тура, Рахаб өмириндеги бир де бир нәрсени өзгерте алмас еди. Ол өз өмириниң тутқыны еди.

Оның көкирегинде қандай жалынлы жүрек урып турғанын хеш ким билмес еди. Онда топланған қәхәр, кегирдекке тығылған ғәзеп хәм күшли азатлыққа шығыў хәўеси хәққында хеш ким сезбейтуғын еди. Рахаб өзи ушын басқалар тәрәпинен жаратылған түрмеге, оны өзи бул дүньялық жерлик ғәзийнелер менен жақсы толтырған түрмеге қамалған еди. Бирақ оның басқа нийетлери, басқа әрманлары хәм үмитлери бар еди.

Булардың бәри Өзи таңлағанларды қутқарыўда күшли болған Қудайдан ғәрезли еди. Рахаб буны билер еди. Ол хәққындағы ўақыяны биринши рет, Рахаб кишкене қыз ўақтында еситкен. Рахаб Оның - жалғыз хәқыйқый Қудай екенин түсинди. Ол Өз халқын Иорданнан өткерип, бул қаланы басып алады хәм Өзиниң барлық душпанларын қыйратқанындай, оны да қыйратады.

Ол билген хәмме нәрсениң ақыры жақынласты.

Бизлер барлығымыз набыт боламыз! Шынында да буны хеш ким көрмей ме? Шынында да кейинги қырық жыл ишинде болған нәрселерге хәмме соқыр хәм герең бе? Адамлар бәри жақсы болатуғынын шамалап, бурынғысынша келеди хәм кетеди. Өзлери салған қорған дийўаллары оларды қорғайды, деп ойлайды. Бирақ көп жыллар алдын мен де әкемиң ылашығының дийўаллары мени қорғай алады деп ойлар едим. Бирақ бизлер қорғалған емеспиз - бизлер қорғалыўға мүтәжбиз!

Оны өлим қорқынышы басты, бірақ бәрінен бетер ол келешектің бір бөлімі болғысы келді. Рахаб жақынласып киятырған Қудайға тийисли болыұды қәледі. Кишкене қыз сыяқлы ол, әкесинің күшли қоллары оны көтерип хәм өлимнен қутқарып қалыұын қәледі.

Бир неше айлар алдын бир мысырлы адам, пүткил түн даұамында оған израиллылардың Қудайы хәққындағы ұақыяны айтып берди.

Айтып атырған ұақыяларына өзи исенер-исенбесин билиұ ушын ол: «Бирақ хәмме буны ертек дейди ғой», - деди Рахаб.

- О, яқ. Мениң әкем өлим жазасы жиберилген ұақытта кишкене бала болған..., - деп түнге шекем ол Рахабқа нышанлар хәм кәраматлар хәққында хәм Муұса деген адам хәққында айтып берди. - Ол әлле қашан өлди, бірақ басқасы бар... Ешуа!

Келеси күни азанда Рахаб патшаға барды, бірақ ол израиллылардың тактикасы, қуралланыұы хәм қураллы күшлериниң саны менен ғана қызықсынды.

- Сен израиллылардың *Қудайынан* қорқыұың керек, мениң патшам, - деди ол. Бірақ патша шыдамсызлық пенен оған тезирек кетиұин буйырды.

- Сен мениң кеұлимди қалдырып атырсаң, Рахаб. Қояншық сыяқлы сөйлеп атырсаң.

Ол патшаға бақырғысы келди. Мүмкин, Муұса уллы пайғамбар шығар, бірақ бир де бир адамға Мысырдың уллылығын сындырыұ қол келмеген болар еди. Тек хәқыйқый Қудай ғана буны ислей алады! Ол Өз халқын пүткил Кананды басып алыұға таярлады.

Деген менен патшаның көзине бир нәзер таслаұдың өзи, менменлик оны герең еткенин, түсиниұ ушын жеткиликли еди.

Енди, терезе алдында отырып, Рахаб ұақты-ұақты төмендеги еркеклерге қолын былғар еди. *О, мен Сениң халқыңның арасында болыұды қәншелли тилер едим, себеби Сен жалғыз - хәқыйқый Қудайсаң. Көз жаслар оның көзин күйдирди. Егер Сен маған тек ғана усындай мүмкиншиликти бергениңде ме, мен Сениң алдыңда бас ийип хәм Саған құрбанлық берер едим!* Ол қолларын түсирип артына қарай бурылды. Ол қәлеген нәрсеси хәққында әрман етиұи мүмкин, бірақ ол бул дийұалда жасаұшылардың хәммеси менен тәғдирин бөлисиұине туұра келеди. Ал бул дийұаллар қанға боялады.

Патша өжет хәм менмен еди. Ол, дийұаллар оны қорғаұ ушын жетерли дәрежеде бийик хәм беккем, деп ойлайтуғын еди. Ол өз халқының мәпи ушын менменлигин таслаұға жүдә ақылсыз еди. Патша израиллылардан қорқты, ал негизинде олардың Қудайынан қорқыұы

керек. Рахаб пүткіл өмири дауамында еркектерди үйренди хәм олардың бәри бирдей еди. Бирақ бул Қудай, Ол басқаша еди. Рахаб Оның бар екенлигин айрықша, түсиндирип болмайтуғын сезим менен *сезе алар* еди; хәм Оған қарай күшли умтылыу хәм терең хұрмет сезимлерине толған еди. О, Оған тийислилер қандай бахытлы! Олар *хеш нәрседен* қорқпайды.

Рахаб патшаға билип алған нәрселериниң хәммесин айтса да, патша оның сөзлерине қулақ асыуды қәлемеди. Сонда да ол және бир рет урынып көрди.

- Сениң бундай қорқақ екенди мен сезбеген екенмен, қымбатлым. Бул еврейлер қырық жыл алдын, бизлер оларға қарсы амаликтиянлылар менен бириккен уақтымыздағыдай куйрықларын қысып, қашып кетеди. Мениң әкем оларды қаладан қуып шығарды. Егер олардың тәрәпинде сондай күдиретли Қудай болса, неге олар бизлерди сол уақытта жеңбеди? Әлим жазасы.. ортасынан бөлинген дәрьялар, - деп ол жексурын күлимсиреди, - булар бизлерди қорқытуу ушын тоқылған ертекерлер.

- Сен Сигонды умыттың ба?

Ол бозарып кетти, оның көзлери тартылды, Рахабтың еслетиуинен оның көз қарасы жүдә сууық хәм өткир болды.

- Хеш бир армия бизиң қорғанымызды басып ала алмайды.

- Еле де кеш емес, тынышлық келисимин дүзиу хәкқындағы өтиниш пенен олардың Қудайы ушын сыйлықлар берип, елшилерди жибер.

- Не? Есиң жайында ма? Бизиң рууханийлеримиз буған көнеди, деп ойлайсаң ба? Бизлердиң ырза қылыуымыз керек болған өз қудайларымыз бар! Олар бәрха бизлерди қорғап келди. Бул рет те қорғайды.

- Мысырдың қудайлары оларды қорғағаны сыяқлы ма? Мысыр майда жәнликлерге сыйынатуғын еди, ал израиллылардың Қудайы мысырлылардиң егинин жоқ етиу ушын шегирткени жиберди. Олар өз дәрьясы Нилге сыйынатуғын еди, ал бул Қудай оның сууын қанға айландырды.

- Булардың бәри өтирик, Рахаб. Бизиң халқымызда қорқыныш пайда етиу ушын тарқатылған мыш-мышлар. Ал сен оларды қоллап отырсаң! Уйиңе бар хәм өзиң түсинетуғын нәрселер менен шуғыллан. Шет еллик тыңшыларды изле.

Рахаб солай иследи, бирақ ол патша ушын ислемеди.

Қабыл өткен түнде көп сөйледі, әскерлер, қурал-жарақтар хәм Кanan қудайларына келтирилген үзликсиз қурбанлықтар менен мақтанды.

- Хәммеси жақсы болады. Сениң әжайып басың, хеш нәрседен тәшиуишленбесин.

Ақмақтар! Олардың бәри қандай ақмақтар! Әлбетте, Мысыр қудайларын күлкіге қалдырған хәм Қара теңиздің суының екиге бөлиниуине мәжбүр еткен Израил Қудайы үшін бул дийуалларды бузыу улыума қыйын емес! Самал, суу хәм отты басқаратуғын Қудайға қарсы, тас хәм ылайдан исленген бутлар не ислей алады? Рахаб, Оның бир деминиң өзи Ерихо дәруазаларын пүткиллей ашып таслауға жетерли екенине толық исенер еди. Оның қолының бир силтеуи, патшаның барлық қорғанларын майдалап таслау үшін жеткиликли!

Бирақ Рахабты хеш ким еситпеди.

Мейли, солай болсын. Ол ең соңғы мәрте патшаны ескертиуге урынды. Мейли, Ерихо менен жүз беретугын нәрсениң бәри оның басына түссин. Ал Рахаб болса, хақыйқый Қудайға исенетуғынларға: жеңиске ерисетуғынларға биригиу жолын излейди. Егер оған ерисе алмаса, ол өледі.

Ол қалай өз жақынларының өмирин кәуип астына қоймай, Ериходан шығып кете алады? Егер ол қашып кетсе, патша оның изинен өз қулларын жибереди. Оны услап алады хәм мәмлекетке сатқынлық қылғаны үшін өлтиреді хәм оның ағайинлеринде сол тәғдир күтеди. Патша бойсынбаушылықтың кишкене көринисин де кеширмейди. Бирақ ол әкесин хәм анасын, ағалары хәм апаларының шаңарақтарын алып кетпей, турып Ерихоны таслап кете алмайды. Деген менен, бул мүмкин емес! Хәттеки, егер ол гүман келтирмейтуғын кетиудің жолын тапса да, шаңарағы оның изинен ериуге келисим бермейди. Әкеси патшаның хәр бир сөзине исенер еди. Ол өзиниң басы менен ойлауды улыума билмейтуғын еди.

Рахаб тойғын буйра шашының қалың түйини бойлап қолын жүргизип, ийнинен алып таслады.

- Рахаб! - кимдур оны төменде шақырды. Бирақ ол буған улыума дыққат аудармады. Оның иависли саудагер, ямаса Мысырға хош ийисли аұқатқа қосатуғын затларды әкелетуғын кәруанбасы, яки набыт болатуғын армияның және бир әскери менен иси болмады. Олардың бәри жүретугын өлилер. Олар еле буны билмейди. Тек дәрьяның арғы жағындағы еврейлер ғана, тири еди, себеби олардың Қудайы, адамның қолы менен исленген тас мүсин емес еди. Ол аспан менен жердің Қудайы еди!

Мен тек ғана бул дийўалдың тесигиндеги тышқанман ...

Израиллылардың Қудайы қандай әжайып хәм таң қаларлы болған! Ол еврейлерди - куллар халқын таңлады хәм оларды жер жүзиндеги ең күшли халық - мысырлылардың бийлигинен азат етти. Ол кишкене нәрсениң ишинен оннан да киширегин алды хәм күдиретлини жеңиў ушын пайдаланды. Рахаб Оның хәттеки Өз халқына жаўын сыяқлы, аспаннан нан жибергенин де еситти. Олар хеш нәрседен қорқпас еди, себеби Оны тыңламағанларды аяўсыз жазалайтуғын Қудай, оларға реҳимлилик хәм сақыйлық көрсетти. Ким бундай Қудайды сүймеўи мүмкин?

Рахабтың патшасы. Оның халқы.

Мен Оны сүйген болар едим! Оның еринлери қалтырады, ал көзлери жасқа толды. Мен Оның сорағанындай етип, Оған хызмет етер едим. Егер менде мүмкиншилик болғанында, мен Оның алдында бас ийип хәм Оның халқына тийисли болғанымнан бахытлы болар едим!

Оның арқа бетиндеги төсекте жатырған Қабыл, өзиниң бар екенлигин еслетип қатты қурылдады. Рахаб алақаны менен кулақларын жаўды хәм өзине деген жеркениш пенен ғәзепке толған көзлерин қатты жумды. Егер ол өз сезимлерине ерк бере алғанда еди, Қабылды ийтерип, бақырып үйинен қуўып шығарған болар еди. Ол бул түнде Рахабқа хеш қандай жаңалық айтпады. Рахаб оның менен тек ўақтың жоғалтты.

Рахаб және жолға қарады. Ол әкесиниң қырық жыл алдын Муўса ўәде етилген жерге тыңшыларды жибергени хаққындағы гүрриңин еслеген ўақтында, онда қутқарылыўға деген азғана үмит ушқыны пайда болды. «Сол ўақытта бизлер израиллыларды жеңдик». Рахаб олардың жеңилисине таң қалды, оның себеплерин түсиниўге урынды. Жақында ғана олар күдиретли мысырлылардың қол астынан, оннан да күдиретли Қудай тәрәпинен қутқарып алынған куллар еди. Бирақ, бәлким, сол ўақытта олар хақыйқый Қудайдың нышанлары астында көтерилип шыққан халық сыпатында өз күшлерин түсинип жетпеген шығар. Мүмкин, олар бойсыныўдан бас тартқан шығар. Рахаб израиллылар не ушын жеңилиске ушырағанын, тек болжай алар еди. Бирақ Рахаб оларды қутқарған Қудайдың бир нәрседә алжасыўы буған себепши емеслигин билер еди.

Бәлким, буннан көп жыллар алдын Қудайды тыңламағанлар, әлле кашан өлип кеткен шығар. Олардың орнына жаңа әўлад - шөлдеги өмирге шыныққан, туўылғанынан баслап Күш тәрәпинен қорғалған әўлад келди. Рахаб Ешуа да Муўса сыяқлы тыңшыларды жиберетуғынына тек үмит ете алар еди. Ал, Рахаб оларды биринши болып сезиўи керек. Бирақ жеңис израиллыларға олардың Қудайы тәрәпинен тәмийинленген хәм олардың Ерихоға кимдидур жиберийи

шәрт емес еди. Деген менен Рахаб, ғайратлы көсем Ешуа өзине жүдә исенген адам болмайтуғынына үмит етти. Хәттеки буған зәрүрлик болмаса да, жерди көриў хәм душпанның қорғанышын бахалаў ушын тыңшыларды жибериў ақылға муўапық болар еди.

*Илтимас, келиңлер. Илтимас, илтимас, илтимас келиңлер ...
Мениң өлгим келмейди. Мен шаңарағымның набыт болыўын қалемеймен. Биреўди жибер... Мен израил тыңшыларын, сақшылардан бурын таныўым ушын мениң көзлеримди аш. Егер олар биринши болып байқаса хәм патшаға хабарласа бәри тамам!*

- Рахаб! - төменнен және шақырды. Ол ашыўлы түрде төменге қарады хәм дәрўаза алдында жыйылған аламанның арасынан қолын былғап турған исмайыллы саўдагерди көрди. Ол Рахаб пенен түнди өткизиўге асығар еди, бирақ Рахаб тек ғана қолын бир силтеди. Оны түйелери жылытсын. Ол Рахабты сатып алыўға үмитленип, алтын моншақ көрсетти. Хим! Егер тез арада набыт болатуғын күн келсе, алтыннан не пайда?

- Буны өз ҳаялларыңның бирине саўға қыл! - деп бақырды Рахаб. Саўдагерди қоршап турғанлар күлисти. Және бир еркек оны шақырды, бирақ Рахаб оның жалыныўына хәм жарамсақланыўына дыққат аўдармады. Ол жолға сер салып отырды.

Илайым олар маған келгей.

Егер тыңшылардың кийими узақ сапарлардан гөнерген болса, Рахаб оларға Бабилонның сулыў кийимлерин кийгизеди. Егер олар қатты шөллеген болса, Рахаб оларға ең жақсы шараптан береди. Егер олар аш болған болса, Рахаб олар ушын патшаларға сай дастурхан жаяды. Өйткени, олар уллы Қудайдың қуллары ретинде келеди. Егер Рахаб оларға миймандос болса, онда сол арқалы олардың Қудайына хызмет ете алады. Олардың Қудайы құдиретли хәм сыйға ылайықлы!

Рахабтың жүреги аўыр ҳәсиреттен қысылды. Ол қәуипсизликте болыўды қаледи. Ол хәзирше усы үйде, усы қалада қалар екен, өлимге дуўшар болады. Тири қалыўы ушын, ол, израиллылардың бирине айланыўы керек. Ерихо турғынларының, аморрейлилердің, терезейлилердің хәм Кананға қоныс басқан басқа да көплеген қәуимлердің қудайлары, оған жәрдемге келмейди. Олар бәрха тек қурбанлық талап ететуғын, ақшаға сатылғыш қурбанлық келтириўши руўханийлер менен қоршалған тас залымлар ғана еди. Рахаб, аналардан қалай нәрестелерин тартып алып, қурбанлық шалыў орнына қойып хәм етлери сүйектен түскенше олардың кишкене денешелерин қайнатып, ал кейин сүйеклерди кишкене қалташаның ишине салып, жаңа имарат ямаса ширкеўдің тырнағының астында сақлайтуғынларын көретуғын

еди. Тап өлтирилген балалар табыс алып келетуғындай! Рахаб хеш кашан балалары болмағанына куўанар еди.

Бирақ егер мениң балам болғанда ма мен оны көзге көринбейтуғын, Өз халқы менен бирге жасайтуғын, күндиз көлеңке беретугын хәм түнде жылытатугын, Өзине тийислилерди, Өзиниң балалары сыяқлы қорғайтуғын Қудайға берер едим. Ондай Қудайға исениўге болады ...

- Үўх, бунша жақты нур, - деп ыңырсыды Қабыл. - Перделерди жап!

Рахаб оған жүзин бурмай, тисленип турды. Оның Рахабтың төсегинен хәм үйинен жоқ болатуғын ўақты келди.

- Күн шықты, - деди жағымлы түрде айтты, Рахаб. - Сениң де кететуғын ўақтың болды.

Өлпең сөгис сөзлер хәм төсектиң сытырлысы еситилди.

- Сенде жүрек жоқ, Рахаб.

Оған бурылып карап, Рахаб өзин еркисиз күлимсирейге мәжбүрледи.

- Түнде бундай демеген едиң.

Рахаб израил тыңшысына уқсас бирейди көриў нийетинде және айнаға тигилди. Ол қандай көринисте болады? Егер ол келсе, Рахаб оны қалай таний алады?

Қабыл оның белинен кушақлап алды хәм пердени илгишинен алыў ушын қолын созды.

- Төсекке қайт, сүйиклим, - ол ерни менен оның мойнына жабысты.

Рахаб оның қолын, ол сыйпалап үлгерместен бурын услап қалды.

- Патша орнында жоқ екениңди сезип қалады. Мен сениң кеўилсизликке жолығыўыңды қәлемеймен.

Ол Рахабтың шашларының ийисин жутып, мүләйим түрде күлди.

- Мен кешикпеймен.

Рахаб жүзин оған қаратты.

- Сен кетиўиң керек, Қабыл, - деп оның көкирегине қолларын тиреди. - Дәрўазада сениң жоқлығыңды сезип қалады хәм Рахаб

досларына кеўилсизлик алып келеди деп айтысады. Ал мен буны кәлемеймен.

- Хәзир сен маған азап берип атырсаң.

- Буны көтериўге сен жетерли дәрежеде үлкенсең.

Ол шегиниўге урынып атырғанда, Қабыл оның қолын услап қалды.

- Төменде бай саўдагер бар ма?

- Яқ.

- Биреў сениң атыңды айтып шақырып атырғанын еситтим.

- Соған не болыпты?

Ол не, егер қолына бир-еки теңге салса, оны ийелеп аламан, деп ойлай ма?

- Сен мениң қалай пул табатуғынымды билесең ғой.

Ол түнерип, көзлери қараўытып кетти.

Ашыўын жасырыўға тырысып, Рахаб бармақларының ушы менен оның жүзин сыйпады хәм даўысын пәсейтти.

- Мен үйден сени излеп шыққанымды, умытпа. - Рахаб, хошласып атырып, еркекке оның айрықшалығы хаққындағы ойды сиңдириў жүдә әхмийетли екенин билетуғын еди.

Қабыл жымыйып күлди:

- Солай етип, сен мени азырақ жақсы көреді екенсең-дә.

- Соншелли, хәттеки саған зыянымды тийгизгим келмейди, - деди де Рахаб өзін сүйдириўге имкан берди хәм кейин шегинди. - Дәрўазаның алдында, бир топар адамлар күтип тур. Оларды ашатуғын ўақтың болды. Ашыўланған саўдагерлер патшаға шағым қылыўы мүмкин.

Рахаб бөлмени кесип өтип, Қабылдың кийимлерин жыйнап, оған ылақтырды хәм қапыны ашты.

- Сен тезирек барыўың керек!

Рахаб оның асығыс кийинип атырғанына қарап, күлип жиберди хәм оның изинен қапыны жаўды. Кейин өзін күтилмеген келиўшилерден сақлаў ушын қапыны илдиргишинен илдирип хәм қайтадан өзиниң терезе алдындағы гүзетиў орнына жуўырып келди.

Рахаб аўлақта болыў менен рәхәтленер еди. Ол терезеге жақынлап, бир аяғын көшеге қарай төмен салбыратып, айнаның текшесине отырды. Төменнен келип атырған ысқырыўларға дыққат аўдармай, ол жазықлыққа серлеп қарады. Ана узақтағы қандай бултлы ала бурқан? Ол толық исенимли емес еди, бирақ, ол израиллылардың Қудайы күндиз бултлы ала бурқан, кеште отлы алабурқан түринде оларға жолдас болатуғынын еситкен еди.

Ыссылық шыдап болмас дәрежеге жеткен ўақытта, ол пердени жаўып, терезеден ары кетти, шашларын тарап, нан жеп хәм шараптан уртлады. Бирақ хәр минут сайын қайтадан пердениң қызыл гезлемесин түрип көшеге қарап хәм жолда киятырған хәр бир бийтаныс адамды изертлер еди.

* * *

Пүткил өмири бойы Салмон усы ўақытты - ўәде етилген жерге кириўди күтти. Ол оны тек лагерде турып көре алар еди. Ол алдағы саўашты қатты күсейтуғын еди, оның исеними, Қудай Өз халқына берген бурынғы жеңислери менен беккемленген еди. Ең қыйыны күтиў еди. Салмон өзін шабыўға таяр турған, жүўенленген ат сыяқлы сизди. Ол күлер еди. Ол өзиниң достысы Ефрем менен гүрескен ўақтында, оның күши шектен тыс еди. Таң сәхәр пайыты. Қуяш енди шықты, бирақ хәр бир күн саўашқа - Қудайдың исине - ўәде етилген жерди басып алыўға таярланыўға мүмкиншилик берер еди.

Қолындағы хасасын қысып, ол алға умтылды. Ефрем оған дәкки берип, бурылып, урды - Салмон албырамады хәм топылыс жасады. *Және бир қарсы шығыў. Соққы. Және соққы.* Ефрем оған рехимсиз ғайратлылық пенен тасланды, бирақ Салмон таяр еди. Соққыдан қаймығып, ол хасасы менен хаўаға дөңгелек соқты да Ефремди аяғынан урып жықты. Салмон Ефремди жатқан халында хасасы менен оған умтылып, арқасынан шаңға аўдарады, деп күтпеген еди. Екеўи де шаңда терлеп хәм ентигип жатты.

Ентигийи басылғаннан кейин, Салмон күлип жиберди.

- Ендиги рет мен бундай тәкаббыр болмайман.
- Сен қалай ойлайсаң, бизлер қашан Ерихоға топылыс жасаймыз? - деп сорады түргелип қағынып атырып Ефрем.

Салмон хәр күни Ешуа дуўа ететуғын төбеге қарады.

- Ўақыт келгенде, Қудай Ешуаға айтады.

- Бул тезирек болады, деп үмит етемен! Күтиў, саўаштан да аўырырақ.

Салмон ҳасасын қатты услап, орнынан турды. Шөлистан самалы, бийикликте турған Ешуаның кийимин желбиретер еди. Муўсаның өлиминен кейин, Салмон барлық нәрседе Ешуа хәм руўханий - Елиазардың басшылығын тән алатуғын еди. Олардың хәр бир сөзи нызам еди, себеби олар пүткил жүреги менен Қудайдың изинен ерип хәм Қудай оларға буйырған нәрсени ғана айтар еди. Салмон еле кишкене бала ўақтында, әкесиниң дизесинде отырып, Ешуа Набин хәм Халлеб ўәде етилген жерди бақлаў ушын барып хәм қайтып келгенде оны басып алыўға болатуғынлығын айтқаны ҳаққындағы ўақыяны еситти. Олар усы жерди бериўге ўәде еткен Қудайға исенди, бирақ қалған он тыңшы халықты, хәтте уллы пайғамбар - Муўсаның өзин де жеңиске ерисиў мүмкин емеслигине көндирди. Халықтың исеними жетиспеди хәм олар өз имканиятын қолдан жиберди - ўәде етилген жер келеси әўладқа өтти. Салмонның әўладына. Қудай Өз халқын жазалап хәм қайтадан шөлге жиберген ўақтында, Салмон еле туўылмаған еди. Соған қарамастан жүз берген хәдийсе оған да тәсир етти. Ол өз әкесиниң уялыўы хәм өкиниўиниң көлеңкеси астында өсти.

Ол әкесиниң көз жасларын қәншелли жийи көрер еди! *«Егер бизлер Ешуа менен Халлебтиң сөзин тыңлағанымызда ма еди»*. Бул жыл сайын тәкирарланар еди. Егер өкинишлер Қудайды реҳимли ете алғанда, онда оның әкесиниң өкинишлери буны анық ислеген болар еди. *«Егер бизлер тыңлағанымызда ма, бизлер бул шөлде адасқан қойлар сыяқлы гезбеген болар едик»*. Салмон налыныў хәм өкиниўлерди еслеп жыйырылды, бул оған халықтың бойсынбағанын хәм адамлардың жүрегиниң оғада бузылғанлығын еслетти.

- *Ийем, Мийримли Қудай, бизлерди сол сыяқлы пикирлеўден сақла. Мени Өзиңе жарамлы, батыр хәм Сен буйырған ўақтыңда, дәрхал алға шығыўға таяр адам қыл - деп дуўа етти ол.*

Басқалардың қәтелерине күлиў аңсат еди. Аңсат, бирақ жүдә өзимшил. Салмон, өзиниң алдыңғы жол салған адамлардан қалыспайтуғынын билер еди. Узақ келешекке көз жиберий кәўипли еди. Ешуаның күткени сыяқлы күтий керек. Қашан таяр болатуғынын Қудай айтады, ал Ол айтқан ўақытта Салмон таңлайды: бойсыныў ямаса бойсынбаў. Ол әкеси сыяқлы екилениўди кәлемеди. Қудай алдындағы қорқыныш адамлар алдындағы қорқыныштан күшлирек болыўы керек. Салмон алдағы саўаштан қанша қорқпасын, ол Қудайдың наразылығын келтирий оннан да қорқынышлырақ екенин билер еди. Сонлықтан ол бойсыныўға бел байлады. Ол өзиниң адамыйлық хәлсизликлер менен қорқынышларға берилиўине жол қоймайды. Қалайынша бир ўақыттың өзинде адамнан қорқып хәм Қудайға жарамлы болыўға болады?

Яхве Өз халқына Канан жерин үәде етти. Үәде етилген жерди, оларға алыўға Оның усынатуғын күни де жетип келеди. Олардың алыў ямаса алмаўы, Салмон хәм оның әўладына байланыслы болады.

Хәзирше хеш ким хәлсиремеди, бирақ айырымлары усыншама узақ күтиўден гүманланды хәм наразылық билдирди.

Ийем, аспан хәм жердиң Қудайы, өтинемен, Сен маған да Ешуаға бергеңдей беккем исеним бер. Сениң тийкаргы нийетиң меники болсын. Мениң хәлсизлениўиме жол қойма. Сен жалғыз Қудайсаң, басқа хеш ким жоқ!

- Таярлан, - деди Ефрем.

Артына бурылып, Салмон хәсасын көтерди хәм Ефремниң соққысын қайтарды.

Салмон Қудай өзин шақырған ўақытта, саўашқа таяр турыўды кәледи.

* * *

- Салмон!

Ол бул пәс даўысты дәрриў таныды. Орнынан ырғып турып, Салмон шатырдың шымылдығын турып жиберди де Ешуаға хайран болып тигилип қалды.

- Мениң саған тапсырмам бар, - деди ғарры асықпай.

- Мәрхәмат, кириң, - Салмон дәрхал шетке шықты өз сәрдарын күтип алды.

Ғарры әскер, басын әсте ийип, шатырға кирди, жән-жағына қарады хәм қайтадан Салмонға бурылды. Салмон хәўлықанынан қалтырап турды, ақыры бул жүдә үлкен хүрмет еди - Ешуаның өзи оны излеп келген.

- Отырыңыз, мырза, - Салмон мийманға ең қолайлы орынды усынды.

Ешуа басын ийзеди. Ол алып келген түйиншигин былай қойып, жас жигиттей жеңил аяқларын өзине жыйнап отырды. Ол Салмонға қараған ўақтында, оның қара көзлери оған тигилип хәм изертлеп қарады.

Қәдимгидей жағдайларда сәрдәр оның шатырына келмей, ал оны өзине шақырып алар еді.

- Қандай хызмет бар, мырза? - хұрмет көрсетип хәм қызығыўшылығын тоқтатыўға урынып, сорады Салмон. Ешуа таяр болған ўақтында хәммесин түсиндиреди.

Әсте күлимсиреп, Ешуа қолын созды.

- Маған хеш нәрсе керек емес. Отыр.

Салмон үндемей отырды, бармақларын айқастырды хәм алға ийилди. Фарры узак ўақыт көзин жумып отырды, кейин басын көтерди де Салмонға қарады.

- Жүдә кәўипли тапсырманы орынлаў ушын, маған еки адам керек.

- Мен бараман, - Салмонның жүреги тез-тез соғып кетти, ол тик турды. - Мени жибер.

Басын қапталға ийип, Ешуа таңланып Салмонға қарады.

- Оны орынлаўға талапланбастан алдын, оның қандай тапсырма экенин билип алыў мәқсетке муўапық болар еди.

- Егер сен оның орынланыўын қәлесен, демек, оны орынлаў керек. Тек усы - мениң билиўим керек болған нәрсе. Қудай сен арқалы сөйлейди. Саған бойсыныў - бул Қудайға бойсыныў демек. Сен мени қаяққа жиберсең де, мен бараман хәм сен маған не ислеўди буйырсаң да, мен ислеймен.

Ешуның көзлери жайнап кетти. Ол Салмонға ийилди.

- Онда мине саған тапсырма: Иорданның арғы жағындағы жерди, әсиресе Ерихонның әтирапын анықла. Оларда қандай қорғаныў илажлары бар екенлигин бил. Ерихо турғынлары не ойлап хәм не айтысып атырғанын, олардың кейпияты қандай экенин билип қайт.

Тосаттан Салмонды қорқыныш бийледи, бирақ ол оны басып таслады.

- Мен қашан жолға шығыўым керек?

- Бир сааттан кейин. Халев хәзир Ефрем менен сөйлесип атыр, - Ешуа қолын көтерди. - Мен сениң қолға қылышты алып, дәрхал атланыўға таяр экениңди көрип турман, бирақ мени еситип ал. Халев пенен Ефремнен басқа хеш ким, сизлердиң лагерден кетип баратырғаныңызды билмейди. Сизлер жасырын түрде шығасыз. Сен жас хәм қызбасаң, балам, бирақ сен тынық ақылға хәм жыландай даналыққа ийе болыўың керек. Қала бойлап басқыншы сыяқлы

қыдырып жүрме. Басыңды төменірек түсир. Халықтың кейпиятын билетуғын, адамларды ізле. Олар менен араласып жүр. Көзің хәм қулағыңды ашық тут. Бекинислер Ерихо турғынларының пикирлерине қарағанда әхмийетли емес. Қолыңнан келгенше көбірек билиўге хәрекет ет хәм илажы барынша ол жерден тезірек кет. Ұақытыңды бийкарға сарплама. Түсиндиң бе?

- Аўа, мырзам.

Ешуа алдын ысырылып қойылған түйиншикти алды хәм Салмонның алдына қойды.

- Аморрейли кийим-кеншек хәм қурал-жарак.

Кийим, сөзсиз, қолға түскен душпанның денесинен шешип алынған, Салмон ондағы қаның дағын көрди. Кийимди жүдә абайлап кийиў керек. Егер биреў қанды байқаса, жақсы болмайды. Дақты көрген қәлеген адам, кийимнің алдыңғы ийеси өлгенин түсинеди. Дақты жабыў ушын, сыртынан жеңсиз кийиў керек.

Ешуа орнынан турды. Салмонда ырғып турды. Шықпасынан алдын, Ешуа Салмонның ийинине қолын қойды хәм қатты қысты.

- Сени Қудай қорғасын!

- Қудайдың аты алғыслансын.

Салмонның ийинин жиберип, Ешуа шатырдың шымылдығын түрди де шығып кетти. Салмон Ешуа Израилдың басқа шатырлары арасынан көринбей кеткенше, оның изинен қарап турды. Кейин Салмон бирден суўық демин алып дизерлеп жығылды. Басын шалқайтып, көзин жумып хәм қолын жайып, ол Қудайға Оған хызмет етиў мүмкиншилиги ушын алғыс айтты. Ол еденде жайылып жатты хәм тапсырманы орынлаў ушын даналық хәм батырлық сорады.

* * *

Айдың жақтысында Салмон менен Ефрем лагерьден шығып кетти. Олардың хәрекетине хеш нәрсе кесент етпеўи ушын, олар кийимнің артқы етегин көтерип, оны белбеўдің астына тығып, беллерин буўды. Олар таң сәхәрден бурынлаў Иорданның шығыс жағасына жуўырып жетти. Ентиккенин басыўға урынып, Салмон өзиниң түйиншигин жерге таслады хәм бас кийимин басына байлап алды.

- Сыртынан қарағанда дәрья әдеўир тез ағып тур, - деди Ефрем шешинип хәм Салмон ылақтырған аморрейли кийимди кийип атырып.

Бәхәрги суулар менен толған дәрья өз жағасынан шығып кеткен. Ефрем хақ еди - ағыс хақыйқаттан да жүдә тез.

Салмон өзине аморрейли бас кийимди кийди. Телетин қайысты байлап атырып, ол дәрьяның жайпауыт жағасына қарай басын ийзеди.

- Ана жерден бизлер сууға түсемиз хәм жүзип кетемиз.

Ефремнің ерни зәхәрли күлкиден бүгилди.

- Хәзир бул хаққында айтыұды қәлемес едим, бирақ мен жүзип билмеймен.

Салмон кеуилсиз күлди.

- Мени биледи деп ойлайсаң ба? Шәлистанда неликтен де буны үйрениудин мүмкиншилиги болмады.

- Енди не ислеймиз?

- Жүзип өтемиз. Тынышсызланыұды тоқтатамыз. Егер Қудай қәлесе, бәри жақсы болады.

- Ал егер олай болмаса, бизлер сууға ғарқ боламыз, - деп кескин қарсылық көрсетти Ефрем.

- Қудай бизлерди бул жерге сәтсизликке ушырауымыз ушын алып келди, деп ойлайсаң ба?

Ефрем дәрьяға қарады.

- Бул жерде асылып баратуғын қандай да бир бөрене болғанда жақсы болар еди.

- Қудай бизлерди сүйеп турады, - Салмонның сөзлеринде көбирек батырлық бар еди.

- *Қудайым, маған батырлық бер.*

- Көбирек хауа жыйнап сууға түс, қолыңды алдыға жиберип, қурбақа сыяқлы ийтерил. Ағыс бизлерди алып шығады.

- Тууры Дузлы теңизге қарай.

Салмон достысының хәзилин итибарға алмады.

- Арғы тәрептеги талларға қарай бағытлан.

Қынапты белине байлап, оған қанжарды суқты.

- Кеттик!

- Сыртқы батырлығына қарамастан, Салмон ағыстың тезлигин сезіп, қорқты. Қорқынышты жеңіп шығып, ол белине шекем киргенше, жүриұин дауам етті. Мүмкін, ол Иорданнан адымлап өте алар. Өйткени ол аяғында тура алыұы ушын, жетерли дәрежеде күшке ийе. Бірақ ендиги адым буның керисин көрсетти: болмайды. Салмон тасқа сүрнигип кетти хәм таянышын жоғалтты. Ағыс оны өзине тартып баратырғанда, ол хаұлығып кетти. Оны бирден суұдың астына тартып кетти, бірақ ол сүңгип шығыұ хәм терең дем алыұ ушын бар күши менен қарсыласты. Ағыс оны таұлап ылақтырар еди. Ол қатты бир нәрсеге урылды хәм дерлик туншығып қалды. Салмон қорқыныш хәм дәрья менен айқасты, ал ағыс оны алып жүриұин дауам етер еди.

Құдайым, маған жердем бер!

Салмон арғы жағадағы тереклерди көрди хәм күш салыұын күшейтти. Қолы менен есип, ол суұға оның денесин ийтериұине мүмкиншилик берди. Оның мойны, басы бәрха суұдың үстинде туратуғындай етип күш салған хәм иймейген, ал бул арқалы ол дем алып хәм қаяққа жүзип баратырғанын көре алар еди. Ол артындағы бақырысты еситти, бірақ артына бурылып, Ефремнің аұхалы қалай екенин көриұге, ұақты болмады. Суұдың үстиндеги салбырап турған шақаға қарай атлығып, Салмон оны услады. Оған жақын барып, беккемирек услап алды хәм жән-жағына қарады. Ефрем еле арғы жағада тур еди.

- Бол тезирек! - деп бақырды оған Салмон.

Ефрем суұға түскен ұақтында, өзин жүдә қолайсыз сизди. Соған қарамастан ол қолларын созды хәм жүзе баслады. Ағыс достысын жүдә тез алып баратырғанын көрип, Ефрем оның тобығынан услай алыұы ушын, Салмон бар күши менен созылды.

- Усла!

Ефрем услап алды, бірақ оның соққысынан Салмон дерлик шақаны жиберип қойды. Дәрья оларды таұлап хәм ылақтырып жиберди. Ефрем суұдан хеш сүңгип шыға алмады. Бир қолы менен шақаға беккем жармасып алған Салмон, екіншиси менен достысын услап, өзине тартты.

- Тырмасып ал!

Ефрем жақынласты хәм оның бармақлары Салмонның бөксесине қатты батты. Зорға дегенде Ефрем еркин дем ала баслады. Салмон оны белинен услап жоқары көтерди, ал кейин жағаға қарай ийтерди.

Жағаға шығып, Ефрем достына қолын созды хәм шақа сынып суұға түспесинен алдын тартып алды. Дәрьяның таслы түбинде аяғы

менен тура алған Салмон, Иорданнан зорға шықты хәм дизесинен жығылды. Ефремди күшли жөтел қысты.

Дем алыўға тырысып, Салмон қалтырап хаўа жутты. Ол бармақларын жерге көмди хәм алақанына қумды алып, қумның қойыў ийисин жутыў ушын, оны бетине апарды.

- Қудай бизлерди өткерди, - оның даўысы шубырып кеткен ойлардан қалтырап кетти. Олар өз әўлады ишинен ўәде етилген жерге биринши болып келди. - Оған даңқ болсын!

Ефрем еле ылайлы суўды түкирип отыр еди, бирақ қырылдап:

- Усылар менен рәхәтленип үлгерий ушын, Қудай бизлерге узак жасаўға жәрдем бергей.

- Аўмийин, - деп Салмон орнынан турды. - Тез арада таң атады.

Ол алдағы хызметке талпынды, хәрекетти күседи, бирақ қалаға патас хәм ығаллы түрде ямаса жүдә ерте барыў ақмақлық еди, себеби бул олардың Ерихоға кириў қәлеўин ашып береди. Дәрьяның жағасына жүрелеп отырып, Салмон жуўынды.

- Егер тезирек хәрекет етсек, таң атаман дегенше, Пальмалар Қаласына жете аламыз, - деп усынды Салмон.

- Маған дем алыўға аз ғана ўақыт бер.

- Бизлер ўақтымызды босқа жибере алмаймыз. Жол бойы дем аласаң!

Олар Иорданның батысына қарай шөлди кесип өтип жолға шығаман дегенше, таң атты. Хәттеки бир неше шақырым узаклықта да булақлар менен қоршалған, сәнли жасыл ойпатлық көринер еди. Сондай-ақ, Кананға кириўди тосып турған, Пальмалар Қаласының бийик, қалың қорған дийўаллары да көринеди. Салмонның жүреги арқаға тартып кетти. Бул дийўаллар жүдә үлкен болып, Ерихоны басып алыў мүмкин еместей көринер еди. Оларға батыстан да барыў мүмкин емес - ол жерде тик жарлы таў дизбеклери бой көтерген еди.

- Қала жақсы жайласқан.

- Ол жүдә беккем. Оны қалай басып ала аламыз? Бундай қорғанды алдын ушыратпаған едик!

Салмон үндеместен дийўалларды изертледи. Олар кеминде қәлеген адамнан алты есе бийик еди. Ал дәрўазаның еки тәрәпиндеги қосымша бекинислер қорғанға хұжим жасағанда және бир тосқынлық болыўы мүмкин. Гүзетши жақынласып киятырған армияны еле узакта

киятырғаннан-ақ көреді, ал бул дәрұазаларды жаўып, сауашқа таярланыўға жетерли ўақыт береді.

Ешуа дийўалларға хұжим жасаў ушын зәңгилер соғыўды буйырар ма екен? Зәңгилерди орнатып, оларды әскерлер дийўал арқалы өтемен дегенше услап турғанда қанша адам набыт болады? Бул беккем дийўалларды бузыў ямаса жағып жиберий мүмкин бе? Бул қала ушын урыста қанша адамлар набыт болады? Мыңлаған! Егер ол бүгин усы тапсырманы орынлаўда өлип кетпесе, сол адамлардың бири бола ма?

- Қудай бизлерди бундай тәғдирден сақласын, - деп гүрсинди Салмон.

- Енди не ислеймиз? - деп сорады Ефрем. - Дәрұазаның ашылыўын күтип турған топарға қосыламыз ба?

- Күннің орталарына дейин күтемиз. Бизлерди анықлап тексерип шықпаса жақсы болар еди. Бул ўақытқа келип сақшылар оншелли дыққатлы болмайды.

Олар көлдің жанынан кишкене отлақ жер тапты хәм Пальмалар Қаласының көлеңкесинде уйықлап қалды.

Екинши бап

Рахаб қалаға кирген еки еркек кисиге айрықша дыққат Раўдармады, оларды патшаға хабар айтыўға келген аморрейли әскерлер деп ойлады. Бирақ олар жақынырақ келгенде, Рахаб олардың дийўалды дыққат пенен көрип шығып атырғанын байқады. Олардың хеш қандай жүги жоқ еди, олар сақлық пенен минараларды изертлеп, бир-бири менен түнерип сөйлести. Бәринен бетер Рахабқа болған қызығыўшылығының жоқлығы олардың сырларын ашып берди. Әскерлер, хәттеки жуўапкерли тапсырма менен жиберилгенлер де, дерлик хәммеси Рахабқа усаған хаялларды излейтуғын еди. Олар бәркулла түнде жақсы жайғасып алыўға, аўқат, ишимлик хәм денелик хәзликлер менен рәхәтлениўге талпынар еди. Себеби аморрейли әскерлер айрықша ышқыпараз хәм турпайы еди.

Мине, зорға дегенде олар Рахабты байқады.

- Сәлем, досларым! - күлімсиреп хәм қол былғап, шақырды ол. Олар терис қарады. Қызық. Олар жас еди, бирақ хаялдың танысыуы ушын ымлауынан уялатуғын дәрежеде емес.

Яки, бул жеркеништен бе? Рахабта унамсыз сезим басланды. Көп жыллардан берли Рахаб уялыу сезимин хәм бетин жауып, жасырыныу қәлеуин сезбеген еди. Ол патшаның жанына барғаннан соң, биринши хәптеден кейин-ақ, уялыуды қойды. Әкеси не айтпасын, Рахаб иззетли хаял болыу мүмкиншилигинен оны мәңгиликке айырғанлығын иш-шинен сезер еди. Бәринен де жаманы, ол өз жағдайынан пайда көре алғаны болды. Рахаб ушын ол қозғалаңлы ўақыт, кулау хәм ушыу ўақты еди. Бирақ ол ўақытлары патша таңлаған қызды, ашық айыплауға хеш ким батына алмас еди. Ол сарайда жасаған ўақтында, оған хұрмет көрсетилер еди. Ыақыттың өтиуи менен Рахаб өз сезимлерин жасырыуды үйренди. Ол келешекке болған үмитин, ылайықлы хұрметти оннан тартып алыуларына қарамастан, патшаның хаялы сыяқлы, басын жоқары көтерип жүриуди үйренди.

Жигитлердің оны көзге илмеуине қарамастан, Рахабтың оларға қызығыушылығы артты. Рахаб, олар өзлерин көрсетип атырғандай адамлар емес екенлигине толық исенимли еди. Аморрейли әскерлер өзимшил, гәрдийген түр менен адым атқан болар еди. Олар әдепсиз усыныслар ислеп, ақшаларын көрсеткен болар еди. Олар хаял алдындағы өзлериниң мәртлиги менен мақтанар еди.

Мүмкин, булар, Рахаб олардың келиуин қатты күткен израиллы тыңшылар шығар?

Шөл самалы есип, олардың дөгерегин шаң айландырды. Бойы узынырағының үстиңги кийими ашылып кетти. Ол дәрхал кийимин туурылады. Бирақ Рахаб, ол муқыятлап жасырып атырған қанлы дақты байқап үлгерди.

Жүреги тоқтап қалғандай сезилди. Рахаб сууық дем алды хәм алдыға еңкейди. Енди ол олардың дыққатын өзине қаратыуға беккем бел байлады. Өзин қалай уятсыз қылып көрсетпесин, Рахаб олардың өзине және бир мәрте қарауына мәжбүр етеди. Оның терезеден басын сыртқа шығарып турғанлығы соншелли, оның қара буйра шашлары, қара сарқырама сыяқлы дийуалдың тасларынан ағып турар еди.

- Хәй, сизлер! - бақырды ол. - Сизлер екеуиңиз!

Бойы узынырағы оған қарады хәм қызарып кетти. Рахаб қолын былғады.

- Мен сизлерди жақсы күтип аламан.

- Рахмет, керек емес!

Рахабтың қайтпаслығы оған анық унамады. Өз жолдасына бір нәрселерди гүбірлеп, ол жүриўин даўам етти.

Оның дыққатсызлығына қарамастан Рахаб жеңилиўге нийетленбеди.

- Қашан ең соңғы мәрте еркек адам мени байқамаўға тырысқанын хеш еслей алмайман!

Ашыўы келген жигит, тоқтады.

- Сениң хызметиңе төлеў ушын бизде ақша жетерли емес.

- Хаў мен еле бахамды айттым ба?

Ол қолын силтеди, Рахабқа бақырайып турған жолдасына ымлады хәм ары қарай жүрди.

Қашан Рахабқа еркеклерди өзи менен түнди өткериўине көндириўине туўра келген? Егер ол терезеден және азырақ мойнын созыңқыраса, онда туўры оның аяқларына қулайды!

- Мен сизлерге жақсы шарап, таза нан хәм түнеў ушын қолайлы орын усыныўым мүмкин.

Бул екеўи оны писент етпеўин даўам еткеннен соң, Рахаб аяғынан аяқ кийимин шешип алып оларға ылақтырды.

- Аморрейлердің көпшилиги дәрўазаға келгенде, мениң атымды айтып шақырады!

Егер бул әскер әскербасы хәм патша ушын әхмийетли мағлыўматқа ийе болмаса, Рахаб оларға хеш қашан дыққат аўдармайтуғын еди. Хәттеки Рахаб бул екеўине екинши мәрте қарамас та еди, бирақ олар израиллы тыңшылар еди. Рахаб буны түсинди. Шамасы олар, Рахабты өз кәсиби менен ықласланып шуғылланатуғын, әпиўайы бузық хаял деп ойлаған шығар.

Рахаб олар ушын қорқты. Шынында да олар дәрўазадағы сақшыларды олардың көз бояўшылығын көре алмайтуғын дәрежеде ақмақ деп ойлаған ба? Рахаб бул екеўиниң дыққатын тезирек өзине қаратыўы керек. Патша әскерлерине, олардың израиллы тыңшылар екенін көриў ушын бир қараўдың өзи жеткиликли. Оннан соң ертеңги күни таңда олардың баслары шабылып, қала дийўалына қыстырылады!

- Хәттеки, патша да мениң кесемнен шарап ишип, мениң қолларымнан нан жеген!

Бойы узыны тоқтады хәм қайтадан Рахабқа қарады.

- Онда не үшін сен бизлерди өз итибарың менен хұрметлеп атырсаң?

Оның мысқыллауы Рахабтың кеўлине тийди, бирақ ол ызасын жутып, әпиұайы түрде жууап берди.

- Менде жыллар бойы топланған даналық бар, жигит, егер сен мени тыңлау үшін жетерли дәрежеде ақиллы болсаң, оны сениң менен бөлисемен.

Рахаб азғыртыушы, мысқыллаушы тонда сөйлеуин дауам етти, себеби олар дийуалға жүдә жақын тур еди хәм сақшылар оларды еситиуи мүмкин еди.

- Мен сизлерге не кереклигин билемен.

- Яғау, ырас па?

Оны бул аузынан сарысы кетпеген өзимшиллерден қутқарың!

- Хәр бир адам ауқатланыуға хәм дем алыуға мүтәж, - егер ол және терис қараса, Рахаб оған гүзени ылақтырады. - Ал айырымлар ақиллы гүрриң үшін келеди.

Рахаб, жас жигиттиң бирден ықласланғанлығын байқады. Өз ара толық түсиниуе ерисиу үшін, Рахаб мысқыллап сорады:

- Иордан жылдың усы мезгиллеринде жүдә терең, дурыс па?

Рахаб қасын көтерип, үндемей қалды.

Бәлким ол жүдә асырып жиберген болыуы мүмкин, еле хеш қашан оған бундай кәуипли түрди көриуе туура келмеген еди.

- Биз шаршадық хәм ашпыз, - бағынды ол.

- Сизлер мениң менен келискениңизге өкинбейсиз.

- Сени қалай таба аламыз?

- Мен сизлерди дәрұаза алдында күтип аламан хәм жолды көрсетемен.

Рахаб олар тәрәпке қарап турған, сақшылардың көриуи үшін, сырт еллилерге хауа посасын жиберди. Ол хаулыққанынан қалтырап кетти. Рахаб орынлықтан секирип түсти хәм пердени түсириу үшін жишти тартты. Шашын бармақлары менен тарап, ол көшеге шықпасынан бурын шашын өрип алды.

Рахаб зәңгиниң текшелеринен дерлик жумалап түсти хәм мүйешке қарай бурылды. Күнниң ең ыссы мезгили болғаны үшін көшеде

адамлар аз еди. Көплеген адамлар азанда жұмыс ислеген, ал енди дем алып атыр еди. Рахаб дәрұазаға кирген ұақытта, жолаұшыларды Қабылдың байқағанын көрди. Жүрисин пәсейтип, Рахаб әсте оның қасына келди. Салқын тасқа сүйенип, ол шақырды:

- Қабыл!

Ол бурылып қарады, күлимсиреди хәм өз хызмет орнын таслап оның қасына келди.

- Бундай мәхәлде көшеге шығыўға сени не мәжбүрледи, мениң сулыўым?

- Әлбетте, сен, - назланып жуўап берди Рахаб.

Ол күлди.

- Анығырағы, қандай да бир бай саўдагер ямаса филистимли елши болса керек.

Рахаб қасын қағып, көп мәни берип оған қарады.

- Ким биледи ...

Күлимсиреп, ол Рахабтың қолынан услады. Оның көзлери қараўытып кетти.

- Сен қалтырап турсаң-ғо.

- Кеше шараптан көп ишип жибериппен. - Рахаб Қабылдың қылышының сабы менен ойнап турып. Оған жақынласты. Бирақ Рахаб оның қапталынан қарап турды. Еки аморрейли әскерлер дәрұазадан кирди.

- Сен мениң менен хәтте ишпедиң де ғой, - Қабыл оның шекесинен қақты. - Мен нәўбетшиликтен кейин саған көтерилсем хәм биз бирге ишсек, қалай көресең?

- Мен жақын күнлерде шараптан өзимди тыйсам керек.

- Онда бизлер...

Рахаб назланып оның қолына урды. Еки сырт еллини хеш ким тексермеди. Бир неше қала ақсақаллары өз-ара жәнжеллести хәм Қабылдың орнына турған әскер, кийимлери жолдың шаңына батқан еки жас аморрейлиге қарағанда соларға қызықты.

- Сен не, сондай тек мени мазақ қылыў ушын түстиң бе?

- Ондай емес, - Рахаб басын көтерди хәм туўры оның көзлерине карады. - Билесең бе, мениң ойымша, патшаның хызметиндеги ең жағымлы жигит сенсең.

Қабыл өзине соншелли исенгенликтен, оның сөзлериниң шынлығына гүманланбады.

Ол өзине кеўли толып күлимсиреди хәм бир нәрсе айтып баслап атыр еди, бирақ оның менен бир ўақытта жәнжеллескен ақсақаллар ашыўланысып бир-бирине бақырысты. Қабыл бурылып карады хәм сырт елли адамларды байқады. Бойы узын жигит оған қараған ўақытта, Қабыл түнерип кетти.

- Аморрейли әскерлер? Сени буншелли пәс кетеди деп ойламаған едим.

Рахаб ийнин қысты.

- Ким биледи? Оларда патша ушын әҳмийетли жаңалықлар болыўы мүмкин.

Қабыл оларға және карады, бирақ бул рет тынышсызланыў менен.

- Хәзир кәўипли ўақыт, Рахаб. Бул екеўи тыңшылар болыўы да мүмкин.

Рахабтың жүреги тез-тез соғып кетти.

- Сен солай ойлайсаң ба?

- Олардың шашлары дым қысқа.

- Мүмкин, олар қандай-да ант берген шығар, - ол Қабылдың қолын услады хәм мыйық тартты. Сениң ғамхорлығың кеўлимди елжиретеди, бирақ келиўшилерди өзим таңлаўыма рухсат бер. Егер патша мениң жумысларыма араласып атырғаныңды билсе, бул оған унамайды. Егер олар *хақыйқаттан да* тыңшылар болса, ол бул хаққында билиўди кәлейди.

- Сен не патшаның мәпин қорғайсаң ба?

Рахаб оған көп мәни берип карады.

- Ал сен қалай ойлайсаң?

- Онда абайлы бол. Израиллылар жаўыз болады. Хәтте хаяллар хәм балаларға да, - Қабылдың қара көзлери қорқынышқа толды, бирақ Рахаб ушын емес. - Мен патшаға хабарлайман.

- Азырақ күт. Олардың не ушын келгенин билмесимизден алдын, олардың кетип қалыўын қәлемейсең ғой.

Рахаб сақшылар басшысын оның күш салыуын сезетуғындай дәрежеде жақсы билетуғын еди. Ол азырақ үндемей турды, сөзсиз патшаға қалай қылғанда көбирек жағынарын есаплап тур еди. Рахаб оған шешим усынды.

- Бул еки аморрейлини уақытша маған қойып бер. Мен оларды жақсы шарап пенен мәс қылғанымнан соң, оларды услау әдеуір аңсат болады.

- Бәлким, сен хақ шығарсаң.

- Әлбетте, мен хақпан, - Рахаб оның кийиминиң бүрмелерин жыйнады. - Қала берсе, мен патшаны, сеннен жақсырақ билемен.

Рахаб сақшылар басшысына сумлықлы қарады.

Олар маған салмақлы алтын хәмиян келтириуи мүмкин хәм егер сен маған бир сааттан көбирек берсең, мен оны сениң менен бөлисемен.

Рахаб оның исиклериниң жүрип атырғанлығын бақлап турды. Онда ашкөзлик пенен миннет сезимлери гүресип атырғанын, Рахаб билер еди. Қайсысы жеңеди: ақшаның қумары ма ямаса дәрхал патшаға израиллы тыңшылар хаққында хабарламағаны ушын жазаланыуы алдындағы қорқыныш па?

- Саған бере алғанымша, уақыт беремен, - деп жуумақ шығарды Қабыл.

Ол ары қарай кеткен уақта, Рахаб дәрұазада сауда ислеп атырған тынымсыз хәм шауқымласқан ерихольлар арасында көзге түспеуге урынған еки еркекке қарады. Рахаб оларға қолын былғады. Мүмкин, хәзир олар Рахабқа барыуға келискенине өкинип атырған шығар, себеби олар Рахабтың тап жаңа сақшылардың басшысы менен сөйлесип турғанын көрди хәм мүмкин оларға дузақ қурып атырған шығар.

Қабыл олардың изинен бақлап турды. Ол Рахабқа қарады хәм былай деп ымлады: «Басла! Жағдайдан пайдалан!» Рахаб оның ойын көз алдына келтире алар еди. Өз өмирин қәуип астына қойғаннан гөре, Рахабтың өмирин тәуекел етиу жақсырақ. Солай-ақ болсын!

Ерксиз күлимсиреп жас хаял жигитлерге жақын келди.

- Ерихоға Хош келипсиз!

* * *

Салмон көше бойлап Рахабтың изинен жүрди. Хәттеки кашықлықта да Рахаб оған сөз бенен жеткерип болмайтуғын дәрежеде гөззал болып көринди, ал енди ол оған жүдә жақын келгенде, Рахабтың сулыұлығынан Салмонның деми қысылды. Ол тапсырманы орынлау ұақтында бундай азғырылыұларға дус келетуғынын ойламаған еди, бирақ хәзир оған Рахабтың бөксесине қарамау хәм өз исин есте тутуу жүдә қыйын еди. Оның жасы нешеде? Отызда ма? Отыз бесте ме? Оның жасын тек көзлери ғана ашып берер еди.

Рахаб үйдиң қапысын ашты да тез ишке кирди, оларға асығыс түрде кириуге ишарат билдирип, бөлмениң ортасында тоқтады.

Салмон биринши болып кирди, ал изинен Ефрем.

- Мыналарға қара, - бөлмениң ортасында турып, таң қалып гүбирленди Ефрем. Салмон дөгерегине қарады: гилемлер, реңли дастықлар хәм жууан қызғылт реңли жиплер менен байланып турған, қызыл перделер бөлмени безеп тур еди. Ол бөлмедеги ең тийкарғы орынды ийелеп турған кәтке қарамауға тырысты. Хауада куураған кабық хәм фимиамның хош ийиси аңқып турды. Шамасы, оның хызметине жақсы хақ төлеген болууы керек.

Рахаб олардың изинен қапыны жауып, өз жаулығын алып таслады.

- Мен сизлерди жасырыуым керек!

- Не айтып турсаң, хаял?

- Өзлериңизди хеш нәрсе түсинбейтуғындай етип көрсетпең. Сизлер израиллы тыңшыларсыз. Егер алдын мен буған гүманланған болсам, енди исенимим кәмил, - деди Рахаб хәм бөлмениң артқы дийуалында турған зәңгиге қарай жүрди.

Ефрем Салмонға таң қалып қарады.

- Бизлер нени надурис иследик?

Салмон болса Рахабтан көзин айырмады.

- Сен қалай билдиң?

Рахаб көзин алартты хәм басын шайқады.

- Аморрейлилер қалаға келген уақытта бәрха Ерихонның қорғанларын дыққат пенен көрип шығады, деп айтпақшымысаң?

Рахаб зәңгини бөлмениң ортасына сүйреп шығарды.

- Сениң кийимінде қанның дағы бар. Оны сеннен алдын кийген адам, усы кийимде өлген болууы керек.

Салмон оның жолын тосты. Сол ұақытта Салмон Рахабты өлтирип хәм тыныш ғана өз ұазыйпасын орынлау керек, деп ойлады. Рахаб дүзиуленди хәм басын көтерди, оның қара көзлери ашық болып, оларда оның ақылы сәулеленер еди.

- Сизлер мен сөйлесип турған әскерди көрдіңиз бе? Ол сизлердің ким екеніңизди сезді.

- Оған сен айттың ба?

- Оның өзи түсинди, - Рахаб шыдамын жойта баслады. - Сизлер қаланы көриуге келдіңиз ғой, солай емес пе? Сизлер өз хызметіңизди орынлау үшін жетерли дәрежеде узақ жасасаңыз жақсырақ болар еди.

Ол Салмонға зәңгини услатты хәм жайдың төбесине апаратуғын есикти көрсетти.

- Тезирек болың, нени күтип тұрсыз? Патшаның жәлладларын ба?

Ефрем қарсылық билдирди.

- Олар биринши болып жайдың төбесинен излейди!

- Егер сен бөлменің ортасында қалсаң, олардың излеп жүриуине туура келмейди!

Ефрем жән-жағына қарады.

- Жақсырақ жер болыуы керек ғой!

- Жүдә жақсы, - Рахаб қолын белине таянды. - Егер саған жайдың төбеси унамаса, мениң төсегімди қалай көресең?

Зәрреси ушып, Ефрем тез зәңгиден көтериле баслады.

Ефремнің хаулығып жууырып баратырғанын көргенде, Рахабтың көзлерінде қайғы сәулеленди.

- Сениң тап солай ислейтуғыныңды билер едим.

Рахаб Салмонға қарады. Салмон Рахабтың қойыу қара көзлерин оның алдын көргенлеринің ишиндеги ең әжайыбы деп ойлады. Ешуа хәм Халейбтің жийи сырт ел хаялларының қандай қәуипли екенлигин ескерткени, таң қаларлық емес.

- Сен ше? - кеуилсиз күлимсиреп сорады Рахаб.

Салмон аяғын төменги кесе ағашқа қойды хәм және Рахабқа қарады.

- Сениң атың ким?

- Рахаб. Бирақ хәзир сөйлесип туратуғын ўақтымыз жоқ. *Тезирек бол!*

Салмонның изинен Рахаб та көтерилди. Салмонды ийтерип, Рахаб ымлап оларға жатыўды буйырды.

- Усы жерде жатың, ал мен сизлерди зығыр баўлары менен жасыраман.

Салмон оған кулақ асты хәм енди оларды үстине баўларды үйип, тез хәм искерлик пенен жұмыс ислеп атырғанын бақлап жатты. Жұмысты питирип, Рахаб ийилип сыбырлады:

- Сизлерди қолайлырақ етип жайғастыра алмағаным ушын кешириңлер, бирақ, илтимас, мен келгенше қыймылдамаң.

Ол жайдың төбесине шығатуғын есикти жаўып, бөлмеге түсиўге асықты.

- Бизлер өз өмиримизди бузық хаялға тапсырдық! -қырылдап сыбырлады Ефрем.

- Сенде жақсырақ пикир бар ма?

- Қылышларымыз болғанда еди!

- Жоқ болғаны да жақсы, болмаса хәзир бизлер Рахабтың сөйлесип турған сақшысының қолында болар едик.

- Рахаб? Сен не оның атын сорадың ба?

- Усындай жағдайда бул ақылға муўапық болар еди.

- Оның менен не жұмысың бар? - деди Ефрем. - Сен оның ким экенин билесең ғой, - оның даўысында жек көриўшилиқ сезилди.

- Әсте!

- Бизлер не қорқақлар сыяқлы, усы зығырдың баўларының астында жасырыныўымыз керек пе? Оны өлтирип, өз исимиз бенен шуғылланғанмыз жақсырақ болар еди.

Салмон Ефремди үстиндеги баўды ылақтырып тасламасынан алдын, услап қалды.

- Жақсысы бул жердеги исимизди тамамлағанмыз мақулырақ болар еди! Ямаса сен, Ешуаның бизлерге қандай буйрық бергенин ұмыттың ба: қалаға кириў, мағлыўмат жыйнаў, қаладан шығып кетиў! Ол бизлерди қан төгиў ушын жиберген жоқ, - Салмон достысын жиберди. - Ерихода не жүз берип атырғанын патша менен нан бөлискен бузық хаялдан басқа ким жақсырақ билиўи мүмкин?

- Хаялдың көйлегинің астына жасырынып, қашан сени өлтириуін күткенше, сауашта өлген жақсы.

- Бизлер оның көйлегинің астына жасырынып атырғанмыз жоқ, - деди Салмон күлимсиреп. - Бизлер зығыр бауының астына жасырынып атырмыз.

- Сен неге күлесен? Бизлерге патша тууралы айтқан оның өзи. Не ушын бизлер бузық хаялға исениуимиз керек?

- Сен не оған қарамадың ба?

- Сен сыяқлы дыққат пенен қарамадым.

- Ол патшаның итибарын қарататуғындай дәрежеде сулыу.

- Мүмкин, бирақ сол сақшының оны жақсы билетуғынын көрдің бе? Шамасы, ол қаладағы хәр бир еркек пенен, буннан тысқары бул жерге сауда ислеуге келетуғын жүзлеген адамлар менен «жақыннан таныс» шығар.

- Онда ол қалада жүз берип атырған тийкарғы ўақыяларды анық биледи.

- Мүмкин адамларға белгили болған барлық аўырыулар менен де аўыратуғын шығар.

- Тынышлан! Бизлер Қудай жиберген жердемиз.

Салмон достының сөзине ырастанда ашыўланғанына таңланды. Рахаб гүмансыз Ефремнің сүүретлегеніндей болса керек. Онда не ушын Салмон оны қорғағысы келди? Не ушын оған өзлеринің өмирин тапсырды?

Өзин еркин тутыўға мәжбүрлеп, Салмон, әсте дем алды.

- Мүмкиншилиги болған ўақытта, дем алғанмыз жақсы. Мениң кеўлим сезип тур, бизлер бул дийўалларда узақ қалмаймыз.

* * *

Рахаб, патшаның адамлары өзлерин күттирип қоймаслығын билер еди. Бәлким, Рахаб еки израиллы менен бирге дәрузадан кеткеннен кейин, Қабыл дәрхал өз баслығына, қалаға кирген шет еллилер хаққында хабарлау ушын жуўырған шығар.

Рахаб зәңгиден тез түсти, кейин оны еденге қойды.

- Рахаб! Аш!

Рахаб бетіндегі терін сыпырып атырған ұақытта, оның жүрегі қатты дүрсилдеп кетті. Шаштарын сыйпап хәм көйлегін дүзиўлеп, Рахаб тез қапыға келди хәм қапының арғы жағында турған еркекти көрип, өзін жеңил сезгендей көрсетип, қапыны кең ашты.

- Сени ерте келеди деп үмитленип едим, Қабыл.

Хаўлыққан хәм күш салған Қабыл орнынан қозғалмады. Оның артында куралланған хәм саўашқа таяр басқа әскерлер тур еди. Рахаб олардың көзлерінде өзиникине уксас қорқынышты көрди, бирақ Рахаб басқа нәрседен қорқар еди. Егер Қабыл қағыйдаға сай ис тутса, онда ол үйге киреди хәм жайдың төбесин де қоса, толық тинтиў жүргизеди. Егер ол тыңшыларды тапса, Рахаб өлтириледі.

- Патшаның буйрығы менен мен сениң үйиңе кирген еки еркекти алып кетиўим керек. Олар қалайынша бизге бастырып кириў жақсырақ екенін, бақлаўға келген, израиллы тыңшылар, - ол бөлмеге қарады. - Оларды шығар.

- Ол адамлар усы жерге келди, бирақ мен олардың қай жақтан екенін билмедім. Олар геўгим түскенде, тап дәрўаза жабылмасынан алдын, қаланы тәрк етти хәм олардың қай жерге кеткенін мен билмеймен. Егер сизлер тезирек қыймылдасаңыз, онда сөзсиз оларды куўып жете аласыз.

- Олар қаяққа кетти?

- Мен билмеймен, - қайталады Рахаб. Енди Қабылды еки тыңшыдан да қорқынышлырақ нәрсе күтер еди. Қабылды израиллыларды услап алып, зинданға қамамағаны ушын жазалайтуғын, шоршынған хәм ашыўға минген патшаның алдында жуўап бериў күтер еди.

- Тезирек! Олардың изинен куўыңлар. Егер тезирек болсаңыз, оларды услап үлгересиз!

Қабыл оған исенди. Рахаб неше мәрте патшаға садықлығын дәлиллеген болса, неге енди ол Рахабтан гүманланыўы керек? Ақыр ол патшаға пайдалы болыўы мүмкин болған хәм ол ушын сыйлық алатуғын мағлыўматларды шет еллилерден түйирлеп жыйнап, өзине тәмийинленген өмир жаратқан жоқ па? Оның бир сөзи Қабылды жолға атландырыў ушын жетерли еди. Өкшеси менен айланып, сақшылардың басшысы буйрықты жәриялады хәм туўры дәрўазаға қарай жол алды.

Рахаб далаға шықты хәм әскерлердің ала геўгимде узақласып баратырғанын бақлап турды. Олар мүйештен бурылыўынан-ақ, Рахаб үйге кирди, қапыны илдирди хәм терезеге қарай жуўырды. Алақанлары

терлеп, жүрегі қатты дүрсилдеді. Қабыл әскерлери менен дәрұазаға жеткен еді. Рахаб оның, сақшыларға дәрұазаны ашыұын буйырып атырғанын еситти. Егер ол аз ғана иркилип, олардан сорастырғанда, ол израиллы тыңшыларға уқсас хеш ким қаладан шықпағанлығын билип қояр еді.

Рахаб Қабылды қала дийұалларының сыртында көргенде еркин дем алды. Қабылдың изинен басқалар да ерди. Олар шығыс тәрепке, Иорданға, қолларында найзалары менен, тыңшыларды дәрьядан өтпестен бұрын услап алатуғынына исенимли түрде, жууырып кетти. Дәрұаза олардың изинен жабылды.

Рахаб көзин жумды хәм мыйық тартты. Ол және азырақ күтип турды хәм Қабыл әскерлери менен узақласқанына көз жеткизип, бир гүзе шарап, нан хәм қурма, әнарлар салынған себетти алды. Қайтадан зәңгини көтерип, орнатты.

Жайдың төбесіндеги еркеклер тым-тырыс еді. Мүмкин, олар уйықлап қалған шығар? Әкелген аұқатын жерге қойып, Рахаб әсте төбеде жүрди, зығыр баұлары алып, оны шетке таслады. Рахаб оларды қорқытып жиберийұди қәлемеди.

- Әскерлер кетти. Шығыұыңызға болады.

Бойы узыны биринши болып турды. Ол Рахабқа қарады. Рахаб оның изертлеұши көзқарасын сизди. Рахаб оны қызықтырар еді. Бирақ ол бул хаялдың өзине жақынласыұы ұақтында пайда болған тынышсызлық себебинен алжасып қалған еді. Достысы турып. үстилерин қағынып болғанша, ол үндемеді.

- Бизлер бақырысларды еситтик.

Рахаб оларды тынышландырғысы келди.

- Әскерлер сизлерди услаұ ушын қаладан шығып кетти, - қолын созып, Рахаб қалтырап атырғанын байқады. - Мен шарап хәм нан алып келдим.

Рахаб шет еллилердің албыраұшылықта екенин түсинди. Өйткени, ол Ерихо турғыны, қала берсе бузық хаял еді. Не ушын олар оған исениұи керек? Мүмкин, олар не ушын хананей хаялы оларды қорғап атырғанын түсинбеген шығар. Сондай-ақ, олар Рахабтың әскерлерден қалайынша тез қутылғанына хәм әскерлер хәттеки үйди тинтимегенине де хайран болған шығар. Не ушын бул израиллылар бузық хаялдың сөзине исениұи керек? Бирақ олар исениұи керек. Көплеген адамлардың өмири усыған байланысly еді.

Рахаб қолын түсирди хәм израиллыларға қарады.

- Қудай бұл жерди сизлерге бергенин, мен билемен, - деди ол. - Бизлер хәммемиз сизлерден қорқамыз. Хәмме қорқынышта жасап атыр. Өйткени, сизлер Мысырдан шыққан ұақтыңызда, Қудай сизлердің алдыңызда Қара теңиздің суың кептирип таслағаны хаққында бизлер еситтик. Сондай-ақ сизлердің Сигон, Ого хәм Иорданның шығыс тәрәпиндеги еки аморрейли патша менен не ислегениңизди де бизлер билемиз. Сизлер олардың халқын пүткиллей жоқ еттиңиз. Бизлердің жүрегимизди қорқыныш басқаны таң қаларлы нәрсе емес!

Рахаб олардың бұл жерге келиуінің не қажети бар екенлигин хеш түсине алмады. Ақыры олар бұл жер оларға тийисли екенин Рахабтан да жақсы биледи ғой! Қудай әлле қашан берген жерге келип, ол жерди изертлеудің не кереги бар? Шынында да олар гүманланды ма? Ямаса жигерлендириуге мүтәж бе?

- Бундай нәрсени еситкеннен соң сизлер менен урысыуға жүрексинетуғын әскердің өзи жоқ. Өйткени, сизлердің Қудай Ийеңиз - аспанның жоқарысындағы хәм жердің төмениндеги ең уллы Қудай.

Оның көзлери жасқа толды, оның жүреги, усы Қудай тәрәпинен таңланған халықтың бир бөлеги болыу тилегинен езилди.

Зорға жутынып, Рахаб жақынырақ келди хәм қолын созды.

- Енди сизлерге жәрдем бергеним ушын, маған хәм мениң шаңарағыма мийримлилик көрсететуғыныңызға, Қудайдың аты менен ант берің. Ерихо қулаған ұақытта, сизлер мениң, әкем хәм анамның, аға - апаларымның хәм олардың шаңарақларының өмирин сақлап қалатуғыныңызға анық белги берің.

Бойы узыны, Рахабқа тигилип турған жолдасына қарады. Ай жақты еди хәм ол Рахабтың сөзлеринен зәрреси ушқанын байқауға болар еди. Бойы узыны және Рахабқа қарады, оның көзлеринде қызығыушылық хәм үлкен шадлық бар еди.

- Мениң атым Салмон, ал мынау - Ефрем. Бизлердің өмиримиз сизлердің қәуипсизлигиңиздің гиреуи болады.

Рахаб жеңил дем алды хәм жүреги миннетдаршылыққа толды. Рахаб екиншисинің буған қандай қатнаста екенлигин көриу ушын оған қарады.

- Мен қайылман, - деди Ефрем, төмен руұхланыушылық пенен Салмонға ашыулы қарап. Соң және Рахабқа қарады. - Егер сен бизлерди сатпасаң, Қудай бизлерге усы жерди берген ұақытта, бизлер үәдемизди орынлаймыз.

Рахаб жигерленип, күлимсиреди. Рахаб оларға өзинің хәм жақынларының өмирин исенип тапсырды. Рахаб оларды Қудайдың аты

менен ант бериўге мәжбүрледі. Олар өз ўәдесин буза алмайды. Құдиретли Қудайға болған исеним оларды өз ўәдесин орынлаўына мәжбүрлейді.

- Мәрхәмат, - деди ол, тегис төбениң мүйешине тасланған дастықларды қолы менен көрсетип, - отырыңыз. Қолайлырақ жайғасып алың. Сизлер мениң мийманымсыз.

Раҳаб ас таярлаўға киристи.

- Мен сизлерге не усына аламан? Менде қурмалар, бадам, пал, кишмиш қосылған шөреклер, нан, шарап...

- Хеш нәрсе, - суўық жуўап берди Ефрем.

- Бирақ, рахмет, - қосылды Салмон, жуўапты жумсартыў ушын.

Раҳаб бурылды хәм дыққат пенен оларға қарады. Раҳабтың хәм оның шаңарақ ағзаларының өмирин сақлап қалыў антына қарамастан, олардың Раҳаб пенен хеш қандай байланысқа ийе болыўды қәлемейтуғынлығы анық еди. Әсиресе Ефрем дегени. Ол Раҳабты өзін тастың астынан өрмелеп шыққан қоңыз сыяқлы сезиўине мәжбүрледі. Екинши жигит оған ашық қызығыўшылық пенен қарады.

- Сора! Нелерди билгиң келеди?

Ол Раҳабтың көзине тигилди.

- Сен қалайынша бизлердиң Қудайымызға исене басладың?

- Балалығымнан баслап, мен Ол хәққында еситетуғын едим.

- Ерихоның басқа барлық турғынлары сыяқлы.

Раҳаб көзин қысты.

- Мен буны жақсы билемен хәм басқалар исенбегенде мен не ушын исенетуғынлығымды түсиндире алмайман.

- Сениң халқың қорқып қалған, - деди Ефрем. Бизлер дәрўазада буны жетерлише еситтик.

- Аўа, олар сизлерден, басқа қәлеген басқыншылардан қорққаны сыяқлы қорқады. Бирақ олар сизлердиң Қудайыңыз сизлерге жәрдем берип атырғанын түсинбейди.

Салмон оған қараған ўақытта көзлери жылтырап турды. Салмон оның пүткил денесине ийе болыўды қәлейтуғындай, оның сымбатына көз жуўыртты. Раҳаб оған унап қалғанын аңсат түсине алар еди. Раҳабқа оның дыққаты унар еди. Ол жүдә сулыў жигит еди.

Шамасы, Ефрем, оған өз орнын көрсетіп қойыўды уйғарды.

- Сениң өз қудайларың бар.

- Ҳеш пайдасы жоқ, ағаш мүсинлер, - жек көриўшилик пенен айтты ол. - Сен мениң бөлмемде олардың биреўин болса да көрдің бе?

Ефрем өзін қолайсыз сезгени, белгили еди.

- Төменге түс, - деди ол, зәңгини көрсетіп. - Шкафларды аш. Перделердің артын, кәттің астын қара. Қәлеген жериннен ізле, Ефрем. Сен мениң үйимнен бир де бир бутты ямаса тумарды таба алмайсаң. Мен әлле қашан бул қудайларға исенимимди жойтқанман.

- Не ушын?

Шамасы, еврей, оны сынаўға шынтлап кирискен. Солай-ақ болсын, Рахаб жуўап беріўге таяр еди.

- Бул бутлар мени қутқара алмады. Булар тек ғана адамлар тәрәпинен исленген буйымлар, ал мен адам қәншелли хәлсиз екенин, билемен, - ол қолларын жалынышлы түрде жайды. - Мен сизлердің халқыңыз арасында жасағым келеди.

Ефрем азырақ түнерди хәм Салмонға қарады.

Салмон азырақ алдыға ийилди.

- Сен бизлердің нызам бойынша, Қудайдың Өзи бизге берген нызамлары бойынша жасайтуғынымызды түсиниўиң керек.

- Мен усы нызамларды билиўди қәлер едим.

Ол еркеклердің тез бир-бирине қарасқанын сизди хәм бул оған тийисли екенин түсинди.

Салмон дәрхал ойланды хәм соң әсте былай деди:

- Бузықлық хәм неке ҳадаллығын бузыўды қадаған ететуғын нызамлар бар.

Ефрем оның кәсибин қаралаўда бундай жумсақ болмады.

- Бузықшылыққа жол қойылмайды. Буның менен шуғылланыўға батылы жеткен хәр бир адам өлтириледи.

Рахаб терезеден мойнын созып, оларға дейин басқа жүзлегенлерди шақырғаны сыяқлы, оларды да солай шақырғанын есине түсирди. Ол қып-қызыл болып кетти. Алдын хеш қашан ол өзине деген бундай жеркеништи сезбеген еди. Израиллылардың гүманланыўы таңланарлы

емес. Олардың Рахабтың дастурханынан жемегени хәм хәтте бир тамшы суу да ишпегени таңланарлы емес. Рахаб уялғанынан қызарып кетти.

- Мен бундай өмирди таңлағаным жоқ, - деди ол өзін қорғауға урынып. - Әкем мени патшаға сауға еткен уақытында, мен еле кишкене қыз едим хәм мен хеш нәрсе дей алмас едим ...

Ол Салмонның жыйырылғанын көрип иркилип қалды. Оның қалайынша бузық хаял болғаны әхмийетке ийе ме? Ол буның жаман екенін, ең дәслебинен баслап-ақ сезген еди. Оның кишкене қыз болғаны хәм оның әкесине бағыныу кереклиги не болыпты? Ақыры бул нәрсе оның көп жыллар дауамында усы кәсип пенен шуғылланып келгенин хәм усы байлықтың арқасында жасағанлығын ақлай ала ма? Яқ! Ол еврейлердің дыққат пенен қарап отырғанын сезип, түнерди хәм кейин шегинди. Тынышланып, Рахаб және оларға қарады.

- Егер Қудайға бузықшылық жеркенишли болса, мен буны қояман.

Салмон орнынан турды хәм жайдың төбесинің шетине барды. Ол қалаға узақ уақыт қарап турды, соң бурылып, қайтадан оған қарады.

- Бизлердің кететуғын уақытымыз болды, - деди ол. - Бизлер өз уазыйпамызды орынладық, Ефрем.

Рахаб дәрхал турды. Ол, енди тез хәрекет етиу кереклигин билди. Ол зәңги арқалы тез үйге түсти хәм еркеклер оның изинен ерди. Бөлме арқалы өтип, ол кәттиң үстиндеги пердени услап турған қойыу қызыл жипти шешти хәм тегиследі.

- Сизлер дәрұза арқалы шыға алмайсыз. Айнадан мына жип пенен түсиң.

Рахаб оны орады, соң терезеге жақынлады хәм жиптиң бир ушын терезеден таслады. Рахаб қызыл жипти дийуал бойлап түсирип атырып, айнадан қарады.

- Жерге он қарыстай жетпей қалды.

- Хеш гәп, - Салмон оның қолынан жипти алды да оны шетке ысырды. - Биринши сен, - деди ол, достысына ымлап. Ефрем терезе текшесине минди.

- Токтаң! - деди Рахаб. - Төбешиклерге қашың хәм сизлерди излеушилер қайтып келмегенше, сол жерде үш күнге дейин жасырының. Ал соң өз жолыңыз бенен кетесиз.

Ефрем басын ийзеди, жипке асылды хәм төменге түсти. Рахаб шашылған таслардың сытырлысын, ал соңынан Ефрем жерге секирген уақытта сессиз гүрсилдини еситти.

- Тыңла, Рахаб. Егер усы қызыл жип бизлерге белги ретінде, терезеннен салбырап тұрса ғана, сениң өмириңди сақлауға үәде бере аламыз. Сениң шаңарақ ағзаларыңның бәри: әкең, анаң, ағаларың, апаларың хәм барлық тууысқанларың сениң үйиңе топланыуы керек. Егер олар көшеге шықса, олар өлтириледи, ал бизлер үәдемизден азат боламыз. Бирақ бизлер усы үйдегилердиң хәммесиниң тири қалыуына ант беремиз. Сизлерге хеш ким тиймейди.

Миннетдаршылыққа толып-тасқан Рахаб, жылап жибермеу ушын ернин тиследи.

Салмон төменге түсейин деп атырып, қайтадан Рахабқа қарады хәм былай деди.

- Бирақ егер сен бизлерди сатсаң, бизлер хәр қандай жағдайда да үәдемизден азат боламыз.

- Сениң шәртлериңди қабыл етемен, - жууап берди Рахаб.

Салмонның көзқарасы елеспесиз өзгерди, оларда мийрим пайда болды. Ол жипти жиберди хәм Рахабтың басын алақаны менен өзине тартты. Рахабтың жүреги тоқтап қала жазлады, Салмон оны сүйип алмақшы деп ойлады.

- Қорқпа. Мен сениң изиңнен келемен.

- Күтемен.

Салмон оны жиберди хәм жипке асылды.

- Мени ушлап тұрыуға күшиң жете ме?

Рахаб күлип жиберди.

- Күшли болыуға туура келеди!

Ол күшиниң барынша хәрекет етти. Оған басқа шыдай алмайтуғындай көрингенде, ол өзінде алдын хәтте сезбеген бир күштиң бар екенлигин анықлады.

Салмон жипти жиберген үақытта, Рахаб аяғының ушында тұрып терезеден қарады. Олар екеуи де терезе алдында тұр еди. Ефрем сергеклик пенен жән-жағына қарады, ал Салмон Рахабқа күлимсиреп, қолын былғады. Рахаб олардың төбешикке апаратуғын жолда кетип баратырғанлығын көрип, күлимсиреди.

: ШИНШИ бап

Салмон менен Ефрем таўлар аркалы төбешикке апаратыуғын жолдан жүрди. Куяш қашшан-ақ, олар кишкене өзеннің қасында тоқтаған ўақтында батқан еди. Дизерлеп турып, олар шөллери қанғанша қайта-қайта суў ишти.

Ефрем бөгеттен бир неше балық ушлап, от жағып атырған Салмонға ылақтырды. Салмон оларды тазалады хәм шақаға шаншып алып, қуўырды. Ол хеш қашан маннадан басқа нәрсе жеп көрмеген еди хәм балықтың дәмин қызықлы хәм унамлы деп тапты. Тойып алып, олар ешкилерин суўатқа алып киятырған, хананлы шопанды көрди. Бирақ, шет еллилерди көрип, ол падасын арманырақ батысқа қарай айдады.

- Бийтаныслардан қорқады, - деди Ефрем.

- Қудайдың қорқынышы барлық жерде.

Ақыры шаршаў басым келди. Салмон жумсақ шөплердің үстине созылды. Көзлери жумыла баслады.

- Тез арада бизлердің бул гезиўимиз тамам болады.

Ол көкирегин толтырып жердің қойыў хош ийисин жутты. Ашық көк аспанда шарбы бултлар жүзер еди. *О, Ийем, Қудайым мениң, Сен бизлерди үйимизге, Сениң бизлер ушын таярлаган елиңе баслап баратырсаң. Бул Сениң бизлерге берген сыйың. Оны алыў ушын батырлық бер. Көзин жумып, ағыс суўлардың намасы астында, Салмон уйқыға кетти.*

Ол түсинде терезеден қарап турған, гөззал хаялды көрди. Оның әжайып қара буйралары самалда желбиреп турар еди.

* * *

Рахаб Қабыл менен патша әскерлериниң келеси күни кеште келгенин көрди. Дәрўазалар еле ашық еди. Олар еле узақта ўақтында-ақ, олардың қуўыўы табыслы тамамланбағанлығын түсиниў мүмкин еди. Әскерлер шаршаған хәм жүдә қапа көринди. Қабыл оны көрип қоймаўы ушын, Рахаб терезеден шегинди.

- Рахаб!

Ол жуўап бермеди. Рахаб, Қабыл оны тынышына қояды хәм оның сөзлерине гүманланбайды ямаса оның қасында тынышлық излемейди, деп үмитленген еди. Рахаб оны көргиси де келмеди. Кеше патша оны өзине шақырды хәм ол әскерлерге айтқанларын сөзбе-сөз қайталады. Ол Рахабқа исенди. Усының менен хәммесине жуўмақ жасалды.

Кешки пайыт Қабыл қапыны қаққан ұақытта, Рахаб тынышсызлығын жасырыўға урынып, қапыны ашты. Ол Рахабты және бир рет тексеріў ушын патшаның буйрығы менен емес, ал өзиниң қәлеўи менен келгенине көзи жеткен Рахаб өзін жаман сезип турғанлығын айтып сылтаўлады хәм оны шығарып жиберди. Ол жөгилик етпеди. Ол ырастан да өзін Қабыл себепли, сүрип атырған өмири себепли өзін жаман сизди. Ол өзін, бул қаланың турғынлары өзлериниң хәдден тыс менменлиги хәм өжетлиги себепли жақын арада өлетуғынын түсингенликтен жаман сизди. Рахаб олар дуўшар болатуғын өлимге куўанбады, бирақ оннан шетлегиси келди. Ол бөлмени иштен кулпырып, кутқарылыўды күтип, терезе алдында турыўды қәледі.

Деген менен кутқарылыўы керек болған, басқа адамлар да бар еди.

Және бир түн өтті. Үшинши күни Рахаб үйинен шығып, анаўмынаў зат сатып алыў ушын базарға кетти. Әкесиниң сол жерде болатуғынын Рахаб билер еди. Ол қақланған қурмалар, кишмиш хәм кептирилген дән сататуғын еди. Рахаб барған ұақытта, ол оған күлимсиреди хәм алдындағы қарыйдарға бурылды. Рахабтың жүрегінде жылыў пайда болды. Әкеси оны қабыл еткен шешимлери ушын хеш қашан айыпламас еди. Жасаў ушын ислеп табыўға урынып, ол мудама кемситиўлерге шыдар еди хәм соның ушын Рахабты жақсы түсинип, оны жақсы көриўин тоқтатпады. Патша Рахабты өзине шақырған ұақытта, анасында үлкен үмитлер пайда болды. Ол қызының сулыўлығының күшине қатты исенер еди. Ал Рахаб бундай қыялларға берилмеди. Еркеклер турақсыз. Әсиресе абырайлы еркеклер. Сонлықтан ол патша менен қатнасының узақ болатуғынына үмитленбеди. Тек ол патшаның хызметінде жақсы орналасып алыўы ушын жетерли дәрежеде узақ болса еди. Рахаб өз әрманын шынлыққа айландырыўға еристи. Енди онда турақлы кирис дереги бар болды, ол хәтте өз жақынларына да, егер олардың менменлиги жәрдемди алыўға рухсат етсе, жәрдем бере алатуғын еди.

Әкеси де, ағалары да Рахабты, ол патшаның жатақ жайына кирген ұақтында айыпламады. Ол сарайдан кетиўине туўра келгенинде де оған аянышлы қарамады. Олар Рахаб ғәрезсиз хәм олардың өзлерине қарағанда да әдеўир тәмийинленген жағдайда жасай алатуғынын дәлийллеймен дегенше, оған өкинишли сабырлылық пенен қатнас жасады. Олар мүтәж болғанда, Рахаб оларға ақша берер еди; анасы, апалары хәм келинлерине өзиниң қәўендерлеринен алынған саўғалардың тийисиўин де қарастырап еди. Рахаб буларды мақтанғанлығынан хәм өзін миннетли деп есаплағанлықтан емес, ал оларды сүйгенликтен ислер еди.

- Жаңа күн саған не алып келди, қызым?

- Ол үмит алып келди, аға.

- үмит - бул жақсы. Кел, ғарры менен азырақ отыр, ақырғы күнлерде қандай жаңалықлар еситкениңди айтып бер.

Ол еки орынлық алды хәм биреўине отырып, Рахабқа екіншисин усынды. Рахаб оны аяғын уўқалап атырғанын бақлап турды. Аўыр мийнет жыллары әкесинде терең из қалдырған хәм шамасы, бүгин оның аяғы қатты аўырған көринеди. Бирақ ол бул хәкқында айтыўды жақтырмас еди.

- Анам қалай?

- Жүдә жақсы. Келинлер зығырды түтетип боламан дегенше үш ақлығын бағады.

- Ал ағаларым ше?

- Қорған қашысында ислеп атыр.

Әкесиниң аяғын уўқалап аўырғаннан түсин бузғаны, таңланарлы емес.

- Сен қайтадан құрма пальмасына өрмеледиң бе.

Ол таңлай алар ма еди? Ақыры патша ағаларына қорған дийўалында ислеўди хәм қашы құрыўды буйырған, енди қартайған адам балаларының жұмысын өзи орынлаўы керек еди.

- Ақлықларымды үйреттим.

- Аға! Мойнынды сындырып алмағаныңды айт!

- Патшаға мениң балаларым көбирек керек.

- Ол хәдден тыс беккем қорғанларды құрыўы мүмкин, бирақ олар оған жәрдем бермейди.

Әкеси аяғын уўқалағанын қойды хәм басын көтерди.

- Израиллылар Шиттимде тоқтаған.

- Аз ўақытқа.

- Аз ўақытқа?

- Як. Қудай бул жерди оларға берген.

Ғарры қызына тигилип қарап, тез-тез көзин ашып жумды.

- Бир неше күн алдын қалаға израиллы тыңшылар келди, деп еситтим.

- Хәзир олар, бәлким, өз лагеринде шығар.

Әкесиниң көзлери қорқынышқа толды.

- Сен олардың қашыўына жәрдем бердиң бе?

Рахаб алдыға қарай ийилди хәм жүдеген оның қолларын алақанына алды.

- Мен шынлықты айтып атырман, аға. Мен не болатуғынын билемен, *тек гана бир нәрсе* болыўы мүмкин. Бирақ мен ол хәкқында бул жерде айта алмайман. Үйге баратырып жол бойы маған кирип өт. Мен шаңарағымыз ушын қуўанышлы хабар айтаман. Олар байрамлаўға турарлық.

Әкесиниң қоллары музлап кетти. Ол мушын тўйди. Әкеси Рахабтың көзине тик қарады.

- Сен не ислеп қойдың?

- Егер биз ўәдемизде турсақ, бизлерди қутқаратуғын нәрсе. Кеште кел хәм мен саған хәммесин айтып беремен.

- Олар Ерихоға топылыс жасай ма?

- Аўа, аға. Олар оны қыйратады, - Рахаб орнынан турды хәм әкесиниң бетинен сүйиў ушын еңкейди. - Бирақ бизлердиң қутқарылыўымызға жақын қалды.

* * *

Әкеси өзи менен бирге балаларын алып келди. Рахаб оларды жыллы жүзлик пенен күтип алды хәм кишкене столдың этирапындағы дастықларға отырғызды. Шарап қуйды хәм аўқат усинды.

- Мен аш емеспен, - сыпайы жуўап берди Мицраим. - Атамыз, сениң шақырғаныңды айтты.

- Аўқат гүрриңимизге кесент етпейди.

- Израиллылар Иорданның арғы жағында турғанда иштей қаяқтан болсын?

Иниси Иобаб Рахабқа бир жағынан қорқынышта, екинши жағынан ашыўлы түрде тигилип қарады.

- Әкемиз, сениң израиллы тыңшыларды қабыл еткениңди айтты. Өзиңниң хәм бизлердиң тынышлығымыз бенен тәўекел етиўге сени не ийтермеледи? Егер патша билсе ...

- Олардың мениң үйиме келгенин патша биледи, - қарсыласты Рахаб, үшеўиниң жүзи бир ўақытта бозарып кеткенин көрип. - Патша олардың изинен өз адамларын жиберди, бирақ мен жат еллилердиң қаладан әлле қашан шығып кеткенин айттым.

- Онда, бәлким, израиллылар Иордан арқалы өтип үлгерген шығар, - деди Мицраим. - Егер олар усланғанында, олардың денелери қашшан-ақ қала дийўалында қыстырылып турған болар еди.

Рахаб күлимсиреди.

- Оларды услай алмады, себеби мен оларды жайдың төбесине жасырдым.

- Сен...? - зорға сөйледи әкеси.

- Аўа, мен оларды жасырдым, ал кейин оларға терезеден жип пенен түсиўине жәрдемлестим хәм үш күн төбешиклерде жасырынып, кейин ғана Иорданның арғы шетине өтиўин мәсләхәт еттим.

Әкеси хәм ағалары оған тигилип қалды. Мицраим орнынан ушып турды.

- Хәй, қудайларым-ай, сен не ислеп қойдың?

Иобаб руўхы түскеннен басын услап қалды.

- Сениң сатқынлығың себепли энди бәримиз өлемиз.

- Мен тек өмирди усынатуғын тәрәпти ғана таңладым, - деди Рахаб.

- *Өмирди?* - Мицраим ашыўдан қызарып кетти. - Сен не айтып турғаныңды өзиң түсинбейсең! Сонда *бизлер* не? Бизлер таңламаймыз ба?

Рахаб өзин услады. Ол тез-тезден шаңарағына жәрдемге келер еди, ал Мицраимның оны айыплаўға еле батылы жете ме?

- Соның үшін да мен сизлерди шақырдым, - ол бир гүзе шарапты столдың ортасына қойды хәм олардың қасына отырды. - Көп жыллар бурын, аға, сен пальма тоғайшасында израиллы тыңшыны ушыратқансаң. Сен, оның көзлерінде қайтып келиўдиң беккем шешимин оқығаныңды айтқан едиң.

- Олар қайтып келди хәм жеңилiske ушырады.

- Аўа, бирақ олар өз Қудайының сандығысыз қайтқан. Маған сондай етип айтып бермедиң бе?

- Аўа, - бурынғыны еслеп әкеси түнерди, - хәм оларға Муўса басшылық етпеген еди.

- Мен Муўсаны өлген деп еситтим, - деди Мицраим отырып атырып.

- Бул әхмийетке ийе деп ойлайсыз ба? - Рахаб өзиниң тыңшылар менен дүзген келисиминиң олардың қутқарылыўының жалғыз мүмкиншилиги екенин түсиниўге оларды мәжбүрлеўди беккем шешти. - Өзиниң пүткил уллылығына қарамастан, Муўса тек ғана адам баласы еди. Бирақ бул халық хәмме нәрсени жаратқан Қудайдың қорғаўы астында. Олар биринши рет бул жерге төбешиклер жанбаўырына ыдыратылған урылар топары сыяқлы кирип келди. Олар жеңилiske ушырады, себеби олардың Қудайы олар менен бирге емес еди. Бирақ бул рет Қудай олар менен бирге. Ана дәрьяның арғы жағында, израиллылардың жаңа әўлады бар. Олар өз Қудайынан буйрықлар күтпекте. Тынышлан, Мицраим! Мениң айтқанларымды тыңла. Ұақты келгенде, израиллылар Иорданды *кесип өтеди* хәм *жеңеди*.

- Олар Ерихоны басып ала алмайды, - деди Мицраим, шарап куйылған кесесин көтерип. - Мен қорғанларда өткен айдың ортасынан бери ислеп атырман. Бизлердиң қорғанымыздың қәншелли бийик хәм қалың екенин, өзиң билесең. Хеш қандай армия буны бузып өте алмайды!

- Сен мақтанып атырсаң, бирақ мен сениң көзлерінде қорқынышты көрип турман, - Рахаб оның ашыўлы қарасынан албырамады. - Бул дийўаллар дәрьяны бөлиўге бийлиги жеткен, Қудай ушын иркиниш бола ала ма? Бизлердиң хәммемиз бул ўақыяларды еситтик. Қудай Мысырды он жаза менен жазалады. Ол Муўсаның аўзы арқалы сөйледи хәм халық қуллықтан азат болды. Қудай Қара теңизди қақ бөлди хәм израиллылар қурғақ жер арқалы өтті. Сизлер бундай күдирет хаққында еситтиңиз бе? *Хақыйқый* Қудай, *жалғыз* Қудай - Сол. Сизлер усыны түсиниўиңиз *керек!* Мен бәрха сизлерге еситкен хабарларымды айтатуғын едим. Израиллылардың Қудайы хаққындағы бул айтылғанларды ойлап көриң. Сизлер қалай ойлайсыз, не ушын халқымыз қорқыныштан қалтырасады? Сизлер де солардың қатарындасыз.

- Бирақ бул *бизлердиң* жеримиз! - бақырып жиберди Иобаб. - Олардың буған хақысы жоқ! Бизлер бул қаланы жараттық! Бизлер бул жердеги бағларды өсирдик хәм үйлерди қурдық! Бизлердиң әкемиздиң

әкеси, ал оған шекем оның әкеси, усы дийўаллардың тап артында өсип турған тереклерден қурмалар терген!

Рахаб олардың бәрін силкип жибергиси келди.

- Бизлер усы жыллар даўамында, бул жерди ваалларға тийисли деп ойлап, оларға исенип келдик. Бирақ бул жер сол Қудайға тийисли хәм Ол буны алыўды қәлейди, - Рахаб күлди. - Егер бизлер өзлеримиз соғып алған бутларға қурбанлық келтирсек, қутқарыламыз деп ойлайсыз ба? Тәбияттың күшлери үстинен олардың бийлиги бар ма? - ол еркисиз күлимсиреди. - Олар бәрха тек тас хәм ылайдан ислеген қуўыршақлар болған, - Ол алақаны менен столды урды. - Ал енди хақыйқый Хожайын Өзин көрсетти. Бул жер израиллылардың Қудайына тийисли. Оған пальмалар, теревинфлер* (*Теревинф - Палестинада өсетуғын үлкен терек. - Аўд. ескерт) хәм жүзимзарлықлар да тийисли; Оған пал беретуғын хәррелер де тийисли; Оған Мысырды қыйратқан шегирткелер де тийисли! Хәмме нәрсе - Оған тийисли хәм Ол Өзиниң таңлағанларына бул жерди хәм бул жердеги барлық нәрсени бере алады. *Ол хәзир дәрьяның арғы жағында турған, Шиттимдеги халықты таңлады!*

Аўыр тынышлық орнады. Рахаб әкесине қарады хәм оның қалтырап отырғанын көрди.

- Сен бизлерди усы хабарларды айтыў ушын шақырдың ба?

- Аўа, енди бизлер шаңарағымыздың бәрін жыйнап, зыпат өткерийүимиз керек, - түнерип, шағып сөйледи Иобаб. - Бизлер шарапқа зәхәр қосамыз хәм израиллылардың қылышы ямаса найзасы астындағы азаплы өлимнен қутыламыз.

- Батыл гәп, - деди Мицраим жеркениш пенен.

- Бизлер аман қаламыз, - деди Рахаб.

Мицраим шарап қуйылған кесесин және көтерди.

- Қалайынша? Израиллылар хеш кимди тири қалдырмайды.

- Мен тыңшылардың қашыўына жәрдем бердим хәм олардың әскерлери қалаға топылыс жасаған ўақытта, бизлерди рехим ететуғынына ўәде берди!

- Сен оларға исендиң бе? - сорады Мицраим. - Олар барлық тири нәрсени жоқ ететуғынын хәмме биледи.

- Олар маған ант берди.

- Ант оны берген адамнан қалыспайды!

Рахаб басын тез көтерди.

- Әкежан, мен адамларды саған қарағанда әдеўир жақсы билемен. Мениң жас шағымнан баслап еркеклер менен ислесиўге туўра келген.

- Сол арқалы сен бизлерге шерменделик келтирдиң.

Әкеси мушы менен столды урды.

Әжапаңды тыңла! Ол сеннен үлкен хәм бул дүньядағы нәрселерди бизлерге қарағанда әдеўир көбирек түсинеди. Мицраим жыйрылды хәм басын төмен түсирди.

- Олар жат еллилер-ғо, - деди әкеси. - Сен оларға не үшін исендің?

- Мен олардан Қудайының аты менен ант бериўин сорадым хәм олар ант берди. Қудай алдында берилген антты биреў писент етпеўи мүмкин бе? Егер олар өз сөзинде турмаса, оларға Қудай алдында жуўап бериўге туўра келеди.

- Буның менен бизге жеңил болмайды, - еле түнерип отырған Иобаб гүбирледи. - Бизлер әлле қашан өли боламыз.

Рахаб ийилди хәм қолын әжағасының алақанына қойды.

- Сен неге исенетуғыныңды шешиўиң керек. Сен тек ғана ет пенен каннан жасалған адамға, яғный Ерихо патшасына исениўиң мүмкин. Ямаса сен патшалардың Патшасы болған Израилдың Қудайына исениўиң мүмкин. Дурыс, мен жеримизди анықлаўға келген адамларды жақсы танымайман хәм мен олардың Қудайы хаққындағы гүрриңлерди тек еситтим ғана, бирақ мен еситкениме исенемен. Ол хаққындағы гүрриңлерди еситкен сайын, мениң ишимдеги исенимим беккемленип барды. Мен қайсысы жақсырақ екенин түсіндире алмайман, бирақ мен Оның - Қудай, хақыйқый Қудай екенин билемен хәм мен Оған исениўге хәм үмит етиўге қарар еттим, - Рахаб тикейип, еркеклерге қарады. - Сизлер өзлериңиз таңлаўыңыз керек: өмир ямаса өлим.

- Бизлер өмирди таңлаймыз! - жуўап берди әкеси хәммесиниң атынан.

- Бизде тек ғана бир үмит бар, - деди Рахаб, - хәм бул үмит - Израилдың Қудайы, - оның жүреги куўанышқа толды. - Бизлер көп ўақытқа жетерли азық-аўқат топлаўымыз керек. Израиллылар бизлерди кутқарыў үшін келген ўақтында, бизлер оларға бос қол шықпаўымыз керек. Базарда көп нәрсе сата берме, аға. Усы жерге дән, кишмиш хәм қурмаларды алып кел. Қамал ўақтында азығымыз хәм келешекте саўғаларымыз болыўы үшін, мен оларды сақлап қояман.

Рахаб бөлмениң шетки мүйешин көрсетти.

- Мен суў қуйыў үшін үлкен гүзелер сатып алдым хәм хәр күни оларды толтырыў үшін, булаққа бараман. Хәммемизге жетиўи үшін апаларым суў қуйылған меслерди алып келсин.

Рахаб орнынан турды хәм терезеге барып шөлистанлыққа қарады.

- Бизлер таярланыўымыз керек. Затларыңызды жыйнастырып, қәлеген ўақытта өзлериңиз бенен алып кете беретуғындай етип тақлап қойың. Сергек болың хәм куралларыңызды саз қылып қойың. Израиллылар дәрьяны кесип өтиўден-ақ, хаял хәм балаларыңызды алып мениң үйиме келиң, - ол бурылды. - Ыақтыңызды жойтпаң. Бизлер қаланың басқа барлық турғынларынан ажыралыўымыз керек, себеби оларға өлим мөри басылған. Қудайдың халқынан келген екеўи, мениң үйимдегилердиң бәри тири қалады деп ўәде берди. Үйден тысқарыда болғанлардың бәри набыт болады.

Әкеси алақаны менен столды тарс еткизди.

- Бул дийўалда терезелер көп, израиллылар сениң үйинди басқаларынан қалай айыра алады?

Күлимсиреп, Раҳаб терезеге байланған қызыл жипти көтерди.

- Олар бизди мына белги бойынша танийды хәм өлим бизлерден өтип кетеди.

- Бизлер жигирма адамбыз, Раҳаб. Шынында да сен хәммемиз ушын хәм зэрүр болатуғын азық-аўқатлар ушын орын таба аласаң ба?

- О, Мицраим, сен көп нәрсеге қайғырып атырсаң. Сен не жеп, қай жерде уйықлайтуғыныңа тынышсызланып атырсаң. Тек бир нәрсе ғана зэрүр: израиллылар тәрәпинен бизлерге берилген көрсетпелерди орынлаў! Егер жасағың келсе, мал-мүлкинди жыйна хәм мениң үйиме кел, - Раҳаб күлимсиреди. - Хәм асығыста Бейсмаг пенен оның балаларын алып келиўди де умытпа.

* * *

Үш күн өткеннен кейин Салмон хәм Ефрем төбешиклерди тәрк етип, Иорданды кесип өтті. :стилеринен аморрейли кийимлерди жулып алып, олар өз кийимлерин кийди хәм Шиттимге шекемги жолды жуўырып өтті, ол жерден Ешуа менен Халевти тапты.

- Сөзсиз, Қудай бул жерди бизлерге береди, - деди Ефрем, дем алып атырып, - себеби ондағы жасаўшылар бизлерден қатты қорқады!

- Тынышланың хәм дем алып алың. - Ешуа оларға отқа жақынырақ отырыўын ымлады. Олардың айтқаны хеш нәрсени өзгертпейтуғындай, Ешуа саспай тура берди.

Салмон ҳаўлыққан түрде еди, ол пүткил лагерь бойынша жуўырып, саўашты күтип отырғанлардың бәрине, билип келген нәрселерин бақырып айтып шығыўға таяр еди.

- Жер – бизлердики, ал оның байлығы күткенимизден де асып түседи! Қудай ўәдесинде турды. Кананлылардың жүреги Қудайдың күдирети алдында қорқыныштан қатып қалған.

- Буны бизлерге Ерихолы бузық хаял айтты, - деди Ефрем, аўыр дем алыўын даўам етип.

Бузық хаял. Ефремнің Раҳабты бундай атағаны, Салмонға унамады.

Салмон бәрха Ешуа хәм Халевти таңланған халықтың басқа адамларынан тек исеними менен ажыралып турады, деп болжайтуғын еди. Бирақ Раҳабтың қасында өткен бир кешениң өзи мыналарды түсиниўине жетерли болды: Қудай Өзи таңлаған, кәлеген адамының жүрегине Өзиниң атын жазыўы мүмкин, - хәттеки кананлы бузық хаялдың да! Ана, Иорданның арғы жағындағы қараңғылықта, бутқа табыныўшылар қаласында хеш қашан Қудайдың кәраматларын көрмеген, маннаның кишкене бөлегин де жеп көрмеген, Нызамның бир сөзин де еситпеген, жақсы емес абырайға ийе бир хаял жасайды. Бирақ соған қарамастан, оның исениминиң күшлилиги соншелли, ол оның

каласын хэм оның халқын қыйратуға келгенлерди күтип алды, қабыл етти хэм қорғады. «Сизлердің Ийеңиз Қудай - аспанның жоқарысы хэм жердің төмениндеги жалғыз Қудай», - деди ол.

- Бул хаялдың аты Рахаб, - деди Салмон жоқары мәртебели әскерлерге. - Ол бизлерди қаланың дийұалындағы үйинің терезесинен шақырды, кейин бизлерди тап дәруазаның алдынан күтип алды хэм үйине апарды. Ол бизлерди әскерлер келмесинен бұрын, жайының төбесине жасырды. Ал оларға, бизлерди қаладан әлле қашан шығып кетти деп айтты.

Ефрем де Рахабты жақлай баслады.

- Әскерлер оның айтқанларына исенди хэм самалдың изинен қуып кетти.

- Ол бизди жыллы жүзлик пенен күтип алды, ал шығарып салып атырып, үш күн төбешиклерде күтиұди хэм кейин ғана артқа қайтыұды мәсләхәт етти. Бул хаял, Қудайдың бизге бул жерди бергенин айтты. Ол: «Сизлердің Қудай, Ийеңиз, - аспанның жоқарысы хэм жердің төмениндеги жалғыз Қудай» - деп айтты. Соң оны хэм оның шаңарағын қутқаратуғынымызға үәде бериұимизди сорады.

Ешуаның көзлери азырақ жумылды.

- Сизлер үәде бердиңиз бе?

Салмон еңсесинің терлеп кеткенин сизди. Мүмкин, ол бойсынбаұшылық ислеп, сол арқалы Қудайдың еркин бузған шығар?

- Аұа, хожайын, бизлер оған үәде бердик, - ол зорға жутынды. - Егер бизлер надурис ислеген болсақ, Қудай хәммесинің жуұабын меннен алып хэм бул хаялды жазаламаұын өтинемен. Бизлер Қудай Ийемиздің алдында, оның үйиндегилерге рехимлилик көрсетиледи деп ант иштик.

- Солай болсын! - деди Ешуа.

Салмон жеңил дем алды.

- Оның үйин басқалары арасынан қалай танымыз? - деп сорады Халәб.

Салмон оған таярлық пенен жуұап берди:

- Бизлер оның менен үйинде көринип туратуғын белги хәққында келистик. Бизлердің қашыұымызға жәрдем берип атырып, ол бизлерди қызыл жип пенен жерге түсирди. Мен Рахабқа, бул жипти терезеге байланған түринде қалдырыұын айттым. Оны аңсат көриұге болады.

Ешуа орнынан турды.

- Қудай Өзине тийислилерди қорғайды.

- Қудайдың аты алғыслансын, - жуұап берди Салмон, өзин жеңил тутып.

Халәб шақаны отқа таслады хэм жүзлеген ушқынлар жоқарыға көтерилди. Қолын қаұсырып, ол отқа тигилип қарады. Ешуа қартайған кәұимлесине қарап, отты айланып өтти хэм Салмонның қасына келип, оның ийинине қолын қойды.

- Сен Ефрем менен бирге сол хаялдың хәм оның шаңарағының ғамын жеуиңиз керек болады. Азанда Қудай мениң менен сөйлести хәм мен Оның буйрықларын қәуим басшыларына айттым. Сизлер оны хәзир еситесиз. Бизлер үш күннен кейин Иорданды кесип өтемиз. Таярланың.

Ефрем узақласып баратырған Ешуаның артынан карап турды.

- Бизлердиң хызметимиздиң хеш қандай қәжети болмаған. Ол бизлердиң хабарымызды тыңламастан-ақ, әлле-қашан не ислеу кереклигин шешкен.

Халев шақаны қақ ортасынан сындырды.

- Хеш қашан Қудайдың жолына, Оның Өз халқы үстинен қойған кулларының хәрекетине гүман келтирме! – деп ол Ефремге, кейин Салмонға қарады. - Ешуа тек Қудайдың қолындағы қурал.

Салмон Ефремниң кеуил қалыушылығын бирге бөлиспеди. Ол өзлерине тапсырылған ұазыйпа, оларға даңқ алып келмегенине, өкинбеди. Ешуа оларға, Ерихоға жиберетуғындай дәрежеде исенетуғынлығын сезиудиң өзи жеткиликли еди. Қудай Ешуаға олар хабарды алып келмесинен алдын, мүрәжат еткени де, хеш қандай әхмийетке ийе емес. Қудай олардың хабарына мүтәж бе? Шамасы, олар Ерихоға қандай-да басқа мәқсет пенен, Қудайдан басқа хеш ким билмейтуғын мәқсет пенен жиберилген: мүмкин, Қудай оларды Рахабты тауып, оның қутқарылыуына жол ашыуы ушын жиберген шығар.

Халев екеуине де қарады.

- Бул хаял ушын жууапкершиликти ким мойнына алады?

- Мен, - деп жууап берди Салмон.

Халевтиң көзлери қарауытып кетти.

- Мәңгиликке жарылқанғайсаң, тууысқаным, - деди Ефрем. - Егер Халевке қалай бузық хаялдың қасында болып қалғанымды түсиндирип бериуиме туура келгенде, маған қатты қыйын болар еди! - күлип, ол Салмонның арқасынан қақты.

- Ефрем, сени ағаларың хәм апаларыңның сени қатты күтип отырғанына, исенимим кәмил, - деди Халев қатал түрде.

Жигиттиң кеуил хошлығы ғайып болды.

- Аўа, хожайын.

Ол тилеклеслик пенен Салмонға қарады хәм тууысқанларына кетти.

Салмон, Халевтиң өз пикирин айтыуын күтті. Муўсаның өлиминен кейин, Ешуадан басқа, Салмонның Яхудийлер қәуиминиң басшысы болған усы адамды терең сыйлайтуғын адамы жоқ еди. Халев, Мысырдан шыққан барлық куллардың арасындағы Қудайға садық деп танылған, екеуиниң бири еди.

Ғарры басын көтерди хәм оған тигилип нәзер салды.

- Ол хаял басқа халықтан. Сен басқа халық хаяллары хаққындағы ескертиулерди билесең.

- Ол бизлердиң биримизге айланыуды қәлейди, - Салмон Халевтиң мақуллауына мүтәж еди. Ол көп ойланды хәм Рахабқа болған

сезимлерин айтыў хәм Халептен кеңес сораў жақсырақ деп шешти. - Мен бул хаялды өз шатырыма алып кириўди қәлеймен.

- Хәммесиниң өз ўақты бар, балам, бундай шешимлерге асығыўдың кереги жоқ.

Салмон оның нәзери менен дусласты.

- Буны хәзир шешкен жақсырақ, деп ойлайман.

- Ол жүдә сулыў болса керек, - деди Халеп гүмилжи түрде.

Салмон бетиниң қызарып кеткенлигин сизди. Ғарры мысқыллы күлди.

- Сен кишкене бала сыяқлы, қызарып кеттиң.

Ашыў Салмонды батылырақ сөйлеўге мәжбүрледи.

- Мен жигирма алты жастаман хәм үйлениўди қәлейтуғындай хаялды еле ушыратпаған едим.

Халеп басын шайқады. Оның сөзлеринде ашыў хәм қапалық бар еди.

- Хәмме ўақыт усындай болады, Салмон. Бәрха бутпараз хаяллар бизиң еркеклеримизди Қудайдан алып кетеди.

- Рахаб бутпараз емес!

- Ол кананлы хаял.

- Бул хаялдың исеними, мениң әкем ямаса анамның исениминен көбирек. Бирақ, кел, барлық қарсылықларды дәрхал көрип шығамыз. Ол меннен үлкен хәм ол бузықшылық пенен күн көрген!

Халептиң көзлери жанып кетти.

- Усындай хаялға үйлениўди мақул таптың ба?

- Рахаб - сийрек ушырасатуғын хаял.

- Сийрек ушырасатуғын?

- Ол өз исенимин ис-хәрекетин менен дәлилледи.

Халеп отты таяқ пенен таўлады.

- Мүмкин, ол өз халқын өзиниң жанын сақлап қалыў ушын сатқан шебер өтирикши шығар.

- Оның халқы ким?

Халеп Салмонның сөзине қолын силтеўди қәлейтуғындай, қолларын көтерди, бирақ Салмон батыл түрде Рахабты қорғаўға өтті.

- Бизлер Қудайдың еркин орынлаўымыз керек. Сизлер Ешуа екеўиңиз қашанлардур мени соған үйреткен едиңиз. Мен тап усыны: *Қудайдың еркин түсиниўди қәлеймен. Қудай бул хаялға не таярлағанын түсиниўиме жәрдем бер!*

Халеп әсте дем алды хәм бетин сыпырды.

- Ешуа әлле қашан көрсетпе берди. Сен усы хаял хәм оның қасындағылардың қәўипсизлигин тәмийинлейсең. Егер сен қәлесен, басып алыўшы ретинде ол саған тийисли болады.

Салмонның жүреги тез-тез урды. Халептиң сөзлериниң суўықлығына қарамастан, ол өзин бахасы жоқ сыйға ийе болғандай сизди.

Халеп қолын түсирди хәм оған шынтлап қарады.

- Сен бул хаялды хэм оның тууысқанларын лагерьден тысқарыда қалдырасаң. Мүмкин, ол шаңарағын алып, өз жолы менен кетиўди қәлейтуғын шығар.

- Ол бизлердиң биримиз болыўды қәлейди.

- Не ушын сен буншама исенимлисең?

Салмон басын төмен түсирди хэм ойланып былай деди:

- Мен оның көзлерин көрдим. Мен оның даўысын еситтим, - ол өзи сыяқлы Халейтиң де Рахабқа исениўин қәледі. - Ақыры бизлер Қудай қутқарған ўақытта, қулар емес пе едик? Қудай Ефрем менен мени Ерихоға усы хаялды табыў ушын жибергенине исенемен. Егер келемен дегенше, Қудай Ешуа менен сөйлескенин дыққатқа алатуғын болсақ, мениң ойымша, бул жалғыз түсиндирме. Қудай бизлерди мысырлылардың хукиминен қутқарғаны сыяқлы, бул хаялды да кананлылардың жаманлығынан қутқарыўды қәлейди.

- Қудайдың сөзине өзиңнен қоспаўың ушын абайлы бол, Салмон. Сен өз жүрегиниң қәлеўин емес, ал Қудайдың еркин орынлаўың керек. Мениң әўладымның адамлары «адам жеке өз қәлеўлери менен жасаўға болады» деп шешти хэм олардың бәри шәлистанда өлип кетти.

- Мен Қудайдың еркин бәрха есимде сақлайман. Балалық ўақтымнан баслап, сен мени хақыйқатлыққа үйреттиң хэм бәрха берген сабақларыңды өз хәрекетлериң менен дәлиллейтуғын едиң. Бир нәрсе мен ушын бәрха анық еди. Қудай бизге азатлықты, бизлер ылайықлы ямаса мүнәсип болғанымыз ушын берген жоқ. Қудай бизди *Өзиниң* уллы мийримлиги менен қутқарып алды, - деп Салмон қолын созды. - Ақыры Қудай Оған тийисли болыўды қәлейтуғынлардың бәрине өз мийримин төкпей ме? Мен усы қәлеўди Рахабта көрдим. Мен буны оның даўысынан еситтим. Ол, бизлердиң Қудайымыздың, хақыйқый Қудай екенине *исенеди* хэм ол бизлерди, Қудайдың қулары сыпатында қутқара отырып, өз садықлығын дәлийлледі.

Салмон пухталық пенен сөзлерин өлшеп, үндемей қалды. Ақырында, ол үш күн даўамында оның жүрегин жағып киятырған сораўды берди.

- Бул хаялға қатнаста Қудай, мениң жүрегимниң қәлеўин *Өзиниң* ийгиликли нийети менен бирлестириўи мүмкин емес пе?

Халейб оның сөзлерине ойланып қалды.

- Сен бул хаялдың жүрегіндеги қәлеў хаққында тек болжай аласаң, Салмон.

- Қудайға болған хуриетлилик - даналықтың белгиси. Егер Қудайдың *Өзи* Рахабтың жүрегине *Өзиниң* атын жазбаса, ол хақыйқаттан да Ийемиз - аспанның жоқарысы хэм жердиң төмениндеги жалғыз Қудай, - деп айта алар ма еди?

- Егер сен меннен әпиўайы шешимди күтип турған болсаң, онда билип қой - менде ол жоқ. Бизлер екеўимиз де дуўа етиўимиз хэм Қудайдың еркин түсиниўге тырысыўымыз керек.

Бирақ Салмон хеш тынышлана алмады.

- Егер биреу оның Ефрем екеуимизди жасырғанын билип қалса, ол өзінің құтқарылуына шекем жасай алмауы да мүмкін. Мен қайтып баруым керек...

- Ол буны өтениш етти ме?

- Яқ, бірақ...

Халейтің көзлери жанып кетти.

- Онда сеннен мынаны сорауға рухсат ет: *сениң* исенимиң қайда, Салмон? Егер Қудай хақыйқаттан да бул хајлды құтқарууды қалесе, *Ол буны ислејди*.

Салмон қайтадан бир нәрселерди айтып баслап атыр еди, Халейтің көзлерин көріп тоқтап қалды. Ол жетерлише айтты. Ғаррының бетин жыйрық қылған әжимлер, ауыр жыллар бойы топланған даналықтан дерек берер еди. Басқа адамлардың, соның менен бирге Салмонның ата-анасының гүналары, Халейтің жүрегинің ауырыуына себеп болды, ал Салмон буны көз алдына келтире алмас еди. Қудай Халейб пенен Ешуаға, олар өз әуладының ишиндеги үәде етилген жерге киретуғын жалғыз адамлар болатуғынын үәде еткенине қырық жыл болды. Пүткіл әуладтан тек екеуі. Булардың бәри, қалған адамлар Қудайдың күшине исениуден бас тартқанлығы себепли.

- Мен, Қудай оны қорғайтуғынына исенемен, - деди Салмон, басын төмен түсірип. - Қудай мениң исенбеушилигимди кеширгей.

- Қашанлардур мен де жас хәм қызба едим, - деди Халейб тынышланыңқырап. - Сен шыдамлылыққа үйрениуің керек. Қудай бизлердің жәрдемимизге мүтәж емес.

Салмон басын көтерди хәм күлимсиреди.

- Рахабаты көрген уақтыңда, сен мениң онда не тапқанымды, түсинесең.

- *Егер* Рахабаты көрсем, мен оның өмири сениң күш салыуыңның арқасында емес, ал Қудайдың ерки менен құтқарылғанлығын түсинемен, - ол орнынан турды. - Кеш болып қалды, екеуимиз де дем алыуымыз керек. Ертең бизге көп жұмыс қарап тур. Қаланы қамал етиуге хәмме нәрсени таярлау керек.

Салмон оның менен бирге турды, бірақ оттың қасынан кетпеди. Салмон Рахабаты хајаллыққа алыу шешимине Халейтің ақ пәтия беріуін қәледі.

- Солай етип, егер мен Рахабаты өз шатырыма алып кирсем, сен қарсы болмайсаң ба?

Халейб оған қапалы қарады.

- *Ол* қандай шешим қабыл ететуғынын күтиу хәм көриу ақылға мууапық болар еди.

- Ол әлле қашан шешим қабыл етти.

- Солай ма? Егер Қудай Рахабаты Ериходан азат етсе, онда өз өмирин басқаруу хуқықын Қудай оған береді, - оның еринлеринде жеңил күлки пайда болды. - Хәм егер ол, сен айтқандай, хақыйқыттан да дана болса, ол үлкенирек еркекти тәуір көреді.

Салмон күлип жиберди хәм арқасынан тау кулағандай болды. Мүмкин, Халеп оны тек сынап атырған шығар?

- Сен басып алыўшы ретинде ол маған тийисли болатуғынын айтқан едиң.

Халеп оның менен қосылып күлди.

- Бул да дурыс, бирақ ондай мәрт хаялдың, әлбетте, өз пикири болады, - ол қолын Салмонның ийнине қойды хәм қайтадан салдамлы сөйледи. - Саўаш тамам болғаннан кейин, Ешуа оның келешектеги тәғдирин шешеди. Рахаб сынаққа түседи, - Халеп жигиттиң ийнин жиберди. - Егер ол ҳақыйқаттан да сениң айтқаныңдай болса, онда сениң тынышсызланыўыңның қәжети жоқ.

Бирақ Салмон қанаатланбады. Ол туўры жуўап алыўды қәлеп еди, ал оның орнына оған күтиўге туўра келеди.

Рахаб өзиниң ҳақыйқаттан да Салмонның Халепке көрсеткениндей екенин дәлилей алар ма екен? Егер яқ болса, онда, Салмон сөзсиз, Рахабтың израиллыларға зыян келтирмейтуғынын дәлиллеўине туўра келеди.

Тәртинши бап

Мицраимның баласы алып келген ылайдан исленген үлкен ыдысқа дән салды. Және еки себет хәм соның менен гүзе толады. Қалған үлкен үш гүзде суў бар еди. Еки себет қурмалар менен, және еки себет болса кишмиш пенен толтырылды. Ақырғы бир неше күнликте оның анасы, апалары хәм келинлери лобья, чечевица, пияз, сарымсақ алып келди. Үйи базардағы азықлық затлар менен толтырылған саўда дүканына уқсап қалды. Егер қамал бир хәптеден көбирек даўам етсе, бул нәрселер жетер ме екен? Рахаб бар нәрселер хәм алып келиниўи керек болған нәрселердиң дизимин ойында дүзип, топланған азықларды қайтадан көрип шықты, израиллылар қалаға басып кирип хәм оларды қутқараман дегенше шаңарағы хеш нәрсеге мүтәж болмаса болғаны. Ұақыт аз қалды, оның тынышсызлығы күннен-күнге күшейди.

Иобаб пенен Мицраим хәр күни кеште қорғандағы жумысынан соң Рахабтың үйине келер еди. Рахаб аўқат таярлайман дегенше, олар еситкенлериниң бәрин айтып берер еди. Рахабтың жыйнаған мағлыўматының хәр бир түйири, кейинирек керек болыўы мүмкин.

Бирақ ең әхмийетлиси әкеси менен ағалары патшаның жобасына үмит етпеуі ушын, олардың Израил Құдайының күшине болған исенимин беккемлеуі еді.

- Патша қаланы басып алуы мүмкін емеслигине исенеди, - деди Мицраим кешелердің бирінде. - Израиллылар хеш қашан бизлердің қорғанамыздай қорғанға дус келмеген.

Иобаб нанның бир бөлегин үзип алды хәм оны Рахаб таярлаған чечевицалы быламыққа батырып алды.

- Олар дийуалға жете алмауы да мүмкін. Патша мыңлаған оқларды таярлап қойыпты. Пүткил армия қорғанға жақынлауға батылы жеткен қәлеген адамды, атыуға таяр болып турады.

- Өзинди өзиң алдама, әжаға, - Рахаб оған шарапты толтырыңқырап қуйды. - Өз қутқарылыуыңды бул адамға тапсырма. Мен оны жақсырақ билетуғынымды, умытпа. Қала берсе, ол да, барлық курал-жарақлары менен оның пүткил армиясы да, израиллылар бизлерге бастырып келген уақтында хеш нәрсе қыла алмайды. Олар менен бирге Құдай киятыр. Сен, мениң айтқанымдай ислеуің керек. Израиллылар Иорданның батыс жағасына келиуі менен-ақ, бәрін тасла хәм усы жерге жууыр.

- Олар батыс жағаға қалай жете алады?

- Билмеймен! - Рахаб гүзени ысырып қойды хәм қолын белине тиреди. - Мүмкін, олар саллар қуар. Мүмкін, олар жүзип өтер. Мүмкін, *кесип өтер!*

Мицраим күлип жиберди.

- Мүмкін, оларды бүркітлер өткізер. Яки оннан да жақсысы - мүмкін, оларда қанат пайда болып, олар ушып өтер.

- Сен қалай күле аласаң. - Рахаб оның желкесин қысты. - Егер Құдай Қара теңизди бөлсе, бул дәрья Оны тоқтата алады, деп ойлайсаң ба. Ол оны Өзинің деми менен қуғата алады. Израиллылардың лагеринен тысқарыдағы жалғыз қәуіпсиз жер - бул сен хәзир отырған үй болып табылады.

Рахаб гүзени қолына алды да ағаларына өкинишли көзқарас пенен қарады. Не ушын олар Ерихоның хәм оның халқының жағдайын, Рахаб сыяқлы анық көрмейди?

- Бул жерге Құдай киятыр! Сизлер де оның келиуіне таяр болыуыңыз керек!

Рахаб орынлықты ысырып орнынан турды. Бөлмеде турған үлкен гүзелер, мүйешке үйілген бир неше шыпталар, кәттеги көрпелер тобын көріп шықты.

- Бизге және не керек болыуы мүмкін.

Рахаб қалтырағанын басыу ушын, көзин қатты жумды.

- Шыдамлылық.

Хәттеки израиллылар дәрьяны хәзир кесип өтсе де, Рахаб буған таяр.

Израиллылардың лагери еле Шиттимде жайласқан уақытында, манна аспаннан түсіуін дауам етти, бірақ хәр күни азанда ол азайып барды хәм енди қуяштың шығыуы менен оның тек жиңишке қабаты ғана пайда болды.

Салмон усы күн ушын өзиниң азығын жыйнап жүрген мыңлаған еркеклер, ҳаяллар хәм балалар менен бирге дизе бүкти. Ол маннаның кориандраға уқсас жапалағынан шөрек иследи хәм ата-аналары Мысырдан алып келген тандырға салды. Енди Салмон өзиниң ата-анасы хәкқында жийи ойлар еди. Ол ата-анасының қәтесин қайталап қоймауы ушын, оның исеними беккем болыуы ушын, душпан менен болатуғын сауашта хәлсиреп қалмауы ушын дууа ететуғын еди. Салмон тек ғана еркек емес, ал Қудайдың күйеуи болыуды кәлер еди.

Зәйтүн майында қууырылып атырған, маннадан исленген шөректің мазалы ийисин жутып, ол ушы екиге ажыратылған ушқыр таяқты алды хәм шөректі әсте аударды. Оның асқазаны аштан бүгилип қалды. Шөрек пискен уақытында ол оны орады хәм асықпай, мазасына рәхәтленип жеу ушын қолайлырақ отырып алды. Жақын арада манна улыума жоқ болып қалады, себеби адамлар оған болған мүтәжлигин жойтады, өйткени олар Кананға - сүт хәм пал қаласына киреди. Ол жерде сүт беретуғын қойлар хәм сыйырлардың үлкен падалары, мийеуе бағлары, жүзимлер, бийдай хәм палыз өнимлери егилген атызлар бар еди. Ол жерде Салмонның әулады тек еситиу арқалы ғана билген аўқатлық затлар бар еди. Қудай оларға екпеген бағлар менен жүзимликлерди алатуғынлығын, басқа халық өсирген бийдай, лобия, чечевицалардың өнимин жыйнайтуғынлығын хәм олардан қашатуғын Қудайдың душпанларынан қалған пада малларын бағатуғынлығын үәде етти. Бірақ соған қарамастан Салмон қатты қапа еди.

Ол маннадан басқа хеш нәрсениң мазасын билмес еди. Ол Ефрем менен Канан жериндеги өзектиң бойында дем алып отырып, балық ушлап жегенде басқаша нәрсени биринши рет татып көрген еди. Аўқат жүдә мазалы болыуына қарамастан, оларға Қудайдың беретуғын хәм тез арада тартып алатуғын аўқатына тең келе алмас еди.

Салмон аспаннан түсетуғын нанды хұрмет пенен ушлап турды. Ол пүткил өмири бойы бул нанды өз-өзинен қабыл ететуғын еди, енди ол бул нанның қәншелли қәдирли екенлигин түсинди. Салмон нанды көзине жас алып жеди, өйткени ол бул аўқатты Қудайдың қолынан алғанын билетуғын еди. Бул оған өмир бериуши сый еди. Басқа қандай жемис усыншелли мазалы болыуы мүмкин? Басқа қандай жемис усыншелли тоқ аўқат болыуы мүмкин?

Жақын арада халық шөлде гезиуди тоқтатады хәм үәде етилген жерге күшли хәм садық Қудайдың халқы киреди. Израиллылер ер жеткен балалар ана сүтинен айырылғаны сыяқлы, маннадан айырылады. Басқалар менен бирге Салмон жер сүреді хәм егеди, пада малларын

бағып, өнім жыйнайтуғын болады. Олар балалы болып, үйлер хәм калалар курады.

О, Қудайым, бизлерде исеним күшин сақла! - дуға етти ол. - Бизлердің қайтадан ыңырсыған баладай болыуымызға жол қойма. Бизлер Сениң берген жеңісиң менен мақтанып кетиуимізге жол қойма. Бабаларымыздың гүнасы бәрха алдымызда турады. Бизлер Сениң алдыңда, Сен оларды жаратқан уақтыңдағы Адам ата менен Хауа ене сыяқлы таза болыуым үшін оларды өширип таслау мүмкин болғанында еди.

Шофардың* (*Шофар - еврейлердің дәстүрий қолланатуғын саз асбабы - Ауд. ескерт) дауысы жаңлады, ол адамларды жыйналысқа шақырар еди.

Қудай олар үшін тарлаған сыйды барып алыу уақты келди.

* * *

Жаршылар Ешуаның буйрығын жәриялап қәуим арасынан өтти.

- Сизлер Қудай Ийеңиздің келисим сандығын алып баратырған лебий урыуының руұханийлерин көрсеңиз, олардың изине ериң. Олар сизлерди баслап барады, себеби сизлер алдын бул жолларда жүрип көрмеңдер. Сандық пенен сизлердің араңыздағы қашықлық бир километр этирапында болыуы керек хәм ол бәрха сол қәлипте сақланыуы керек. Оған жақын бармаң.

Салмон шатырын тез орап, тери менен қаплады хәм хәммесин өз жүгине қосып бекитти. Оны ийнине салды хәм Яхуданың басқа мыңлаған әуладлары менен бирге күтип турды. Салмон өзінде толған күш хәм дәрьяға қарай жууырып кетиу қәлеуин сизди, бирақ өз хәуесин тоқтатып орнынан қозғалмады.

Келисим сандығын оның алдынан алып өтти хәм Салмонның жүреги қууаныштан тасқынланып кетти. Руұханийлер келисим сандығын Иорданға қарай алып барды. Пүткил қәуим көрсетилген қашықлық бойынша олардың изинен қозғалды. Исенимли түрде алға, жеңиске қарай жүрип баратырған мыңлаған адамлар, көплеген халық пенен толған жер жанланып кетти.

Олар Иордан жанындағы лагерьди бузды хәм Ешуа халыққа былай деди:

- Тазаланыңлар, себеби ертең Қудай сизлердің араңызда Өзиниң уллы кәраматларын көрсетеди.

Ер адамлар хаялларынан бөлинди хәм кийимлерин жууып тазалады. Салмон да солардың арасында еди. Азанғы уақыт аз ғана манна жегеннен соң ол ораза тутты хәм хеш нәрсе жемеди. Кешки уақтың Салмон шатырында бир өзи дуға етип өткерди.

Қуяштың шығыуы менен Салмон және көплеген израиллық жауынгерлер арасында Ешуаның Қудайдың сөзлерин жәриялауын

күтип турды. *«Израил уллары, келиңлер хәм Қудай Ийеңиздиң сөзлерин еситиңдер!»*

Салмон алдыда - өзиниң туўысқан хәм аталас ағалары менен бир қатарда турды. Ешуа қолларын көтерди хәм узақта турғанлар да еситетуғын дәрежеде даўысын көтерип сөйледі.

- Келиңлер хәм Қудай Ийеңиздиң сөзлерин еситиңлер. Бүгин сизлер араларыңызда тири Қудай бар екенлигин билесизлер. Ол сизлерден кананлыларды, хетлилерди, еберлерди, фerezейлилерди, гергесейлилерди, аморрейлилерди хәм иевусейлилерди қуўып шығарады. Бул хәққинда ойланып көриңлер! Пүткил жер жүзиниң Қудайының келисим сандығы Иордан дәрьясы арқалы сизлердиң алдыңызда барады! Қудайдың, пүткил жер жүзиниң Патшасының келисим сандығын алып баратырған руўханийлердиң аяқларының табанлары Иорданның суўына тийиўи менен, Иордан суўы қурғап қалады, ал жоқарыдан ағып турған суў болса, дийўалда тоқтап қалады.

Ешуа сандықты алып баратырған руўханийлерге белги берди хәм олар дәрьяға қарай жол алды.

Салмон кәраматты көриў ушын мойнын созды. Жүреги тоқтап қалды. Ол Қудайды қәншелли күшли жақсы көрсе, Оннан соншелли күшли қорқатуғын еди. Сандықты Салмонның қасынан алып өтип баратырған ўақытта, ол сөз бенен жеткерип болмайтуғын қуўаныштан қалтырап кетти. Оның етлери түршигип кетти. Басындағы шашлары қозғала баслады. Халыққа жол көрсетип турған бултлы ала бурқан Салмонға балалық ўақтынан-ақ таныс еди. Ол түнлерде отлы ала бурқанды да көретуғын еди. Бирақ ол Мысырдан шыққаннан кейин туўылды хәм ол жердеги болған кәраматларды, Қара теңиздиң суўы қалай бөлингенин, израиллылардың қурғақ жерден қалай өткенлерин көрмеген еди. Салмон Қудай Өзиниң халқына Иорданның күшли ағысы арқалы қалайынша жол салатуғынлығын алдын-ала ойлап қалтырап кетти.

Сандық халықтан әдеўир узақласқан еди. Бул Қудай олардың қорғаўына мүтәж емес, дегенди аңлататуғын Қудайдың белгиси емес пе? Егер халыққа рухсат етилгенде, олар қозғалып баратырған сандықты қалың дийўал менен қоршап қойған болар еди. Адамлар дәрьяға жақын келгенде тым-тырыс болып қалды. Хәмме үндеместен, қозғалмастан, сандықтың изинен жүриў буйрығын күтип турды.

Руўханийлер Иорданның жағасына жетти. Ойланып турмастан, олар туўры тасып турған Иорданға кирди. Тап сол ўақытта Салмон алдын хеш еситип көрмеген қатты сес жаңлады. Суўдың қайтқанын хәм пуўлы булттың пышырлап жоқарыға көтерилгенин көрген Салмонның шашлары тикке турды. Руўханийлер Қудайдың келисим сандығын дәрьяның ортасына шекем алып барды хәм сол жерде тоқтап қалды. Алтын сандық азанғы қуяш нурынан жалтылдап турды.

Пүткил халық оның изинен жүрди.

Халық дәрьяны кесип өткен уақытта, Ешуа Қудайдың оған хәр бир кәуимнен бир адамнан он еки адам таңлауын буйырғанлығын айтты. Иудина кәуиминиң басшысы ретинде, Халеп усы кәуимди таныстыратуғын адамның атын жәриялады. Едидиа алдыға шықты. Оны байқау аңсат еди. ол басқалардан узынырақ хәм күшлирек еди: Еркеклер оның арқасынан қағып, оған жол берип хәм алдыға қарай өткерип жиберди. Ол Халептиң алдына барып турды, Халеп оның ийинине қолын қойып, әсте сөйлести хәм алдыға жиберди. Едидиа жууырып барып, Ешуаның алдында турған, қалған он бир кәуимниң ўәкиллерине қосылды.

- Иорданның ортасына, Қудай Ийениздиң келисим сандығы турған жерге барыңлар, - деп, Израилдың он еки кәуимлеринен таңланғанларға, буйырды Ешуа. - Хәр бириңиз дәрьяның түбинен сандықтың алдынан бир тастан алың хәм оларды ийниңизде алып келиң - Израил кәуимлериниң саны бойынша он еки тас. Бул таслардан бизлер естелик қурамыз. Келеси ўақытларда сизлердиң балаларыңыз сизлерден: «Буллар нени аңлатады?» деп сора, сизлер оларға: «Бул таслар Қудайдың келисим сандығы Иордан арқалы өтип атырғанда Иорданның сууы сандық алдында бөлингенлигиниң хұрметине қойылған» - деп жууап бересиз. Солай етип, бул таслар Израил улларына мәңгиликке естелик болады. Ешуа хәм он еки таңланғанлар дәрьяның аңғарына қайтты.

* * *

Рахаб бақырысқан даўысларды еситип терезеге жууырып барды. Терезеден қарап, ол жолда жууырып жүрген әскерлерди көрди.

«Олар киятыр! Олар киятыр! Израиллылар дәрьяға қарай жол алды!» Шығыс жағада шаңлы булт дәрьяға қарай жол алған көплеген адамлардың үстинде асылып турды, бирақ Рахабтың дыққатын олардың алдындағы бир нәрсе өзине тартты, ол қатты жалтырап хәм қуяш сәулесин шашып турар еди! Бул, Рахаб ол хаққында көп еситкен келисим сандығы ма екен?

Рахаб аўзы ашылып, еки пуўлы ала бурқанның жоқарыға бирден көтерилип хәм дәрьяға түсип атырған кишкене фигуралардан шегингенин бақлап турды. Рахаб өзин ийелеп алған сезимнен титирей баслады. Қорқыныш. Үлкен қуўаныш. Хұрметлилик. Ол бир ўақыттың ишинде хәм жылап, хәм күлди. Жүреги қатты дүрсилдеди. Ол терезеден соншелли көп созылып шығып кеткенликтен хәттеки жерге қулап кетиўине сәл қалды. *Кәрамат*. Ол кәрамат көрди!

- Бул Қудай қандай құдиретли! - бақырып жиберди Рахаб.

Пуў жоқарыға көтерилди хәм дәрьяның үстиндеги бултқа қосылып жыйналды. Албыраушылыққа түскен кананлылар үркиген хайўанлардың падалары сыяқлы бақырысып, қала дәрўазасына қарай жууырысты. Рахабқа естилген сыяқлы ма ямаса ырастанда қошқардың

мүйизинен кәрнай даўысы естилди ме? Израил жаўынгерлери Иорданды кесип өте баслады. Мың-мыңлаған адамлар Моаб жазықлығы бойлап таралды. Олар аспандағы жулдызлар сыяқлы көп еди. Олар тез, бирақ қатаң тәртипте жүрди.

Рахаб мойнын созып, пальма тоғайлығы тәрәпке қарады.

- Ағажан тезирек бол. Қай жерлерде жүрипсең?

Дийханлар хәм жумысшылар Ерихоға қарай жуўырысты. Рахаб өзиниң шыдамсызлығын басыў ушын терезе текшесин қолы менен тарс еткизди. Ақырында ол әкесин көрди. Анасы изинде киятыр, олар екеўи де толы қалталарды зорға көтерип киятыр екен.

- *Бәрин таслаң!* - бақырды Рахаб. - *Жүксиз келиң!*

Бақырыў пайдасыз еди. Олар өлердей қорқысып дәрўазаға жуўырып жүрген қалалылардың кулақты тесип жиберетуғын бақырысынан Рахабтың даўысын есите алмайды. Рахаб қатты қәхәрленип қолын былғады. Әкеси оны көрди, бирақ хеш нәрсе тасламады. Шаршаған анасы өзиниң аўыр жүгин жерге түсирип алды, бирақ оны таслап кетпей, сүйреп келди.

- *Жуўырыңлар!* - ашыўлы түрде қол силтеди Рахаб. - Бул жерде сизлерге керек болған барлық нәрсе бар!

Олар өз мүлклерин сақлап қалыўға қатты тырысып, зорға жүрип келди. Рахаб қатты ашыўланғанлықтан кейиди. Аламан дәрўазадан қысылып, ийтерисип өтті. Кими ашшы даўыс пенен қышқырып жиберди. Кими, сөзсиз, жығылды хәм енди оны басқылап кетти. Хәмме жабайы хайўанлардың падасы сыяқлы қышқырысты, ал күшлиреклері жудырығын оңға хәм шепке силтеп, өзлерине аламан арасынан мушлары менен жол ашып атыр.

Биреў қапыны қақты.

- Рахаб, - шақырды Мицраим. Бизлерди киргиз!

Рахаб илдиргишти көтерип, қапыны ашты хәм ағасы және хаялы Бейсмагты киргизди. Олар өзлери менен бирге еки баласын да алып келди. Иобаб хәм оның хаялы Голан балаларына бақырып, оларды асықтырып, көшеде жуўырып киятыр еди. Жуўырып киятырғанлардың барлығының түслери қашқан, ал көзлери қорқыныштан силейип қатып қалған еди. Олардың хәр бири өзи менен бирге бир нәрселерди алып келер еди. Олар үйге кирген ўақытта, олардың ғәзийнелерин: гүзе, жазылған қуты, көз бояў салынған шийшалар, тағыншақлар хәм майы бар мүйиз салынған себетти көрип, Рахаб басын шайқады.

Мицраимниң кишкене нәрестеси, қашан Бейсмаг кәтке отырып оны емиземен дегенше жылады. Жайдың төбесинен аяқ излериниң даўысы естилген ўақытта, Мицраимниң қызы Босем қутыны түсирип алды хәм қуты пашақ-пашақ болып сынды. Мицраим оған бақырды. Қатты жылаған кишкене қыз анасына қарай жуўырып барды хәм көйлегине жабысты.

- Тынышлан, Мицраим. Сен өзинди, ана дәрўазаның алдындағы жилилер сыяқлы тутып атырсаң. Сен балаларды бетер қорқытып

атырсаң, - Рахаб қызды қолына алды. - Хеш нәрседен қорқпа Босем, бул жерде бизлер кәуипсизликтеміз, - Рахаб оның бетинен сүйди. - Хәммеси жақсы болады.

Рахаб қолын былғап басқаларды шақырды.

- Берман келиңлер, балалар. Хәмменіз жақынлаңлар. Менде сизлер ушын бир нәрсе бар.

Рахаб Босемди жерге түсирди хәм боялған таяқшалар хәм басқа ойыншықлар салынған себетти алды.

- Абиб, әзизим, кел, хәмме менен бирге ойна.

Рахабтың апалары Агри хәм Гера күйеулері Вахем хәм Зебахлар менен бирге балаларын да алып келди.

- Ана жақта адамларды жин урған!

Басқа кишкентайларды көрип Агри хәм Гераның балалары да таяқшалар менен ойнаўға киристи.

- Анам менен әкем қайда? - деп сорады Иобаб.

- Олар дәрўаза алдындағы аламан менен араласып кеткен ўақытта, мен оларды жойтып алдым, - жуўап берди Рахаб хәм Бейсмааттан нәрестени алып атырып терезеге қарай басын ийзеди. - Мүмкин сен оларды көре аларсаң, Мицраим.

Рахаб орнынан турды хәм нәрестениң арқасынан сыйпап мийримлилик пенен оны ийнине қысты хәм бөлмениң ишинде жүре баслады.

- Сақшылар дәрўазаны жаўмақшы деп еситтим, - деди Иобаб.

- Олар хәммени киргизеди, - тынышландырды оны Рахаб. - Патша дәрўаза жабылмастан алдын барлық мийнетке жарамлы жумысшылар қалаға кириўин қәлейди. Егерде оның әскерлері набыт болса, ол қала тұрғынларын дәрўазада турып тас ылақтырыўға мәжбүрлейди.

Рахаб әкеси оны тыңламағанына ашыўлы еди. Олар анасы екеўи әскердиң жол бойлап бақырып баратырған биринши қышқырыўы еситилиўден-ақ, дәрхал хәмме нәрсени таслап, қатты жуўырыўы керек еди. Егер олар кулақ асқанда, олар дәрўазадағы қатты тығылыстан аўлак болар еди. Рахаб қалаға күш пенен кириўге умтылып, ийтерисип хәм тебисип атырған падада олардың жәбир көрмейтуғынына үмит етти.

- Мен барып оларды излеп қайтаман, - деди Мицраим. - Зебах, изимнен қапыны илип қал.

Бир саат өтти, ал Мицраим еле қайтпады. Бейсмаат өксип жылай баслады.

- Ол әкем менен анам қалаға кириўден-ақ қайтады, - деди Рахаб, балалар ушын тыныш халда қалыўға умтылып. Ол терезеден төмендеги хаўлығыўшылықты көрди хәм қала дийўалдан тысқарыда жасаўшылар менен толы екенлигин билер еди. Хәттеки өз кәрўанлары менен сапарда жүрген саўдагерлер де дәрўазаны ашыўды талап етти.

- Бизлерди киргизиң! - бул Мицраим еди.

Зебах қапыны ашқан ўақытта ҳаяллар өзлерин еркин сезди. Бейсмаат өзиниң үрпейип турған күйеўине қарай жуўырды хәм өксип

оның жыртылған кийимине жабысты. Әкеси Мицраимның изинен кирди, оның бети қанаған еди.

Рахаб табаққа суу қуйды хәм кейин үйге өзиниң жүгин сүйреп киргизип атырған анасын көрди. Суу қуйылған табақты Агриге берип, Рахаб анасының қасына келди.

- Бул жерде соншелли дәрежеде бахалы не нәрсе бар, сиз сол нәрсени сақлап қалыу ушын хәттеки өмириңизди қәуип астына қойыуға таяр болдыңыз? - деп сорады Рахаб, қолын түйиншикке созып атырып.

- Яқ! - бақырды анасы, оның қолын ийтерип. - Яқ, яқ!

Рахаб ашыудан жылап жиберейин деди. Рахаб олардың енди қәуипсизликте екенлигинен қатты кууанышлы хәм олардың ақмақлығынан қатты қапа еди. Ол өзин жайпарахат етип көрсетиуге мәжбүрледи, бирақ бул хақыйқатлықтан узақта еди.

- Қәнекей. Бол, қолыңдағыны мен алайын. Мен абайлап услайман. Жибер!

Анасы халдан тайғанлықтан өксип жерге отырып қалды. Ол басын орамал менен жауып жылап жиберди.

Әкеси Агридиң жәрдем берийуге урынып атырғанына қолын силтеп терезеге зорға жылжыды.

- Сен көрдиң бе? Сен не болғанын көрдиң бе? Суу Адам атаның қаласынан Өли теңизге дейин гилем сыяқлы оралды.

- Көрдим, - деди Рахаб. - Қудайдың қолы бул жер үстин басып тур хәм Ол Өзиниң душпанларын ойын столындағы таслар сыяқлы қырып таслайды.

Әкеси терезеден бурылды хәм Рахаб терезе алдына қурып қойған текшеге ауыр отырды. Рахаб оны бундай шаршаған халда хеш қашан көрмеген еди. Ол жүдә қалтырап, бетин тер қаплаған еди.

- Сен хақ екенсең, Рахаб. Олар бизлерди жоқ етеди. Олар шегирткелер сыяқлы Моаб жазықлығы бойлап киятыр. Олар өзлериниң жолындағы барлық нәрсени жоқ етеди.

- Тынышлан, аға.

Онысыз да хәмме қорқысып қалған еди, ал оның сөзлери болса отқа май қуйған сыяқлы болды. Рахаб Агриден суу қуйылған ыдысты алды хәм әкесиниң алдына келип дize бүкти. Рахаб хәмме есите алыуы ушын қатты сөйледи.

- Хәзирше биз усы үйде екенбиз, бизлер қәуипсизликтемиз.

Шүберектиң бир бөлегин сығып, Рахаб әкесиниң бетин пухталық пенен сүрте баслады.

- Өмиримде хеш қашан мен бундай нәрсени көрмеген едим, - еле қалтырап әкеси көзин жумды хәм дирилдеп жутынды. - Бүгин жүз берген нәрсени көремен деп хеш ойламаған едим, - ол дизесинде турған алақанын түйди хәм оның денеси қорқыныштан қатып қалды. - Буншелли қорқынышлы Қудайды хеш қашан көрмеген едим!

- Усы Қудайға хызмет ететуғын адамлар, бизлерге рехим етиуге үәде етти, - суу қуйылған ыдысты қойып, Рахаб әкесиниң қолын услады

хәм қатты қысты. - Мениң тереземде салбырап турған қызыл жипти есиңе түсир. Қыйратылыў күни келген ўақытта бизлер набыт болмаймыз.

* * *

Халықтың көпшилиги Ерихоның шығысынан Галгалда, батыс жағалықта турып, қалайынша он еки таңланған қәўим ўәкиллериниң хәр бири, көтере алыўы мүмкин болған ең үлкен тасты ийнинде көтерип, оны шертектиң ортасына алып келгенин бақлады. Ол жерде, Қудайдың бүгин ислеген нәрсесине естелик сыпатында тасларды бир-бирине тығыз жайластырып, бир қатарға жыйнады. Ешуа он еки еркекти қайтадан дәрьяның арнасына алып барды, ол жерде олар және бир-бир тастан алды хәм Қудай Иорданнан өткерген жерди белгилеў ушын тасларды төбешик қылып үйди.

Руўханийлер келисим сандығын дәрьяның арнасынан шығарып алға қарай алып баратырған ўақытта суўдың күшли шаўқымы еситилди. Дәрья өз арнасына арқадан хәм кубладан урылып, шуўылдай баслады хәм толқынлар он еки тастың үстинде соқлығысты. Және бир мәрте Иорданның жағаларын суў басты.

Қудайдың келисим сандығы Галгал деп аталатуғын лагерьге киргизилген ўақытта басқа мыңлаған адамлар менен бирге Салмон куўанғанынан бақырып жиберди. Хәмме қолларын көтерип, даўысларын бәлент етип, Ибрайымның, Ысақтың, Яқыптың Қудайына, ўәде етилген жерге буларды алып келген Қудайға алғыслар айтты.

* * *

Ерихоның дийўалларында қорқыныштан ләң болып қалған адамлар күтер еди. Дәрўазалар жабылып хәм илдиргишлердиң үлкен бөлеклери өз орынларына турған ўақытта қалаға кире алмай қалғанлар басқа жерлерден пана излеў ушын таўлардың үстинен өтетуғын жол бойлап жуўырысып кетти. Олардың айырымлары хәтте Жер Орта теңизине шекем жетеди. Олар енди жүрген жоллары бойлап Израиллылардың Қудайы еврейлер Иорданды кесип өтиўи ушын дәрьяның суўын қурғатқаны хәққындағы хабарды тарқатып барады!

Израиллылар Кананға кирди!

Бесинши бап

Халеб Яхуда қәуиминиң барлық үлкен жастағы еркекleri хәм балаларын жыйнап былай деди:

- Бизлер Кананға Қутқарылыў байрамына таярланыў күнинде кирдик хәм Қудай Ешуаға мынадай буйрық берди: израил халқының барлық еркекleri сүннет етилиўи керек.

Сол жердегилердиң бәри, олардың әкелери Мысырда жасаған ўақытта сүннет етилип, мухаддес халық болыў ушын таңланған еркин адамлар сыяқлы емес, ал куллар сыяқлы ойлаўын хәм хәрекет етиўин даўам етип, Қудайдың қәхәрин келтиргенлигин билетуғын еди. Солай етип, гүна ислеген әўладқа өз улларын сүннет етиў рухсат етилмеди. Бирақ хәзир ўәдени орынлаў ўақты келди. Қудайдың Алақаны - Израил урпағын Кананға алып келеди. Бирақ бул нәрсе болмасынан алдын, Қудай Өз халқының қайтадан сүннет етилиўин қәледи.

Салмон да өзиниң мыңлаған туўысқанлары арасында гезек күтип турды. Ол жерде барлық жастағы еркеклер, емизиўли баладан баслап жигирма алты жасар Салмоннан он жас үлкен болған еркеклерге шекем бар еди. Пышақ ҳаққында ойламаўға хәрекет етип, жигит Ерихондың дийўалларына қарады. Ал егер душпанлар израил әскерлериниң саўашқа жарамсыз екенлигин билип қалса не? Олар қорғаўсыз қалады хәм буннан төрт жүз жыл алдын Яқыптың уллары қарындасын зорлағаны ушын өш алған ўақтындағы сихемитлер сыяқлы жеңилiske ушырайды. Бирақ соған қарамастан Салмон қорқпады. Қудай Ерихон турғынларының көз алдында кәрамат иследи. Олар дәрўазаларды ашып, Оған қарсы шығыўға батылы бармайды. Олар өзлериниң бекемленген қаласында отыра бериўди макул көреді. Қорқыныш оларды ләң қылып таслаған. Душпан Израилдың сүннет етилиўин бақлап турады. Мейли, бақласын, қалтырасып хәрекетсиз қалсын. Қутқарылыў байрамы жақынлады, пүткил Израил, Жабырайыл периште Мысырдың туңғыш улларын өлтириўге баратырып, қозының қаны жағылған есиклердиң қасынан өткен сол түнди еслейди.

Бала аўырғанынан бақырып жиберди. Салмон да оған куўатлаўшылық пенен бетин жыйырды. Оның алдындағы алты адам да өтти хәм мине енди оның гезеги келди.

- Салмон, - салтанатлы түрде айтты Халеб, ол жақынлаған ўақытта. Бул рәсим исленип болынғаннан кейин, Халеб оған ақ пәтия берди. - Қудай менен келисимге қандай кирген болсаң неке келисимине де сондай киргейсең хәм Қудайдың алдында ийгиликли ислер ислегейсең.

- Қудай мени өзиниң хызметшисине айландырғай! - Салмон орнынан зорға турды. Ол есин жойтып, өзин уятқа қалдыраман деп ойлап еди, бирақ басының айланыўы тез тарқады. Салмон өзиниң шатырына қайтты хәм шыптаға дизе бүкти. Басын ийип, ол Қудайға өзиниң Оның халқына тийисли болғаны ушын алғыс айтты.

Күннің ақырына келип, Салмон төсекте жатты хәм хәр бир хәрекет аўырыў шақырар еди. Барлық еркеклер сүннет еттирилди. Израиллылар енди Мысырдың бутпаразлығы менен былғанбай, Қудайдың еркин туўылған балалары болды.

Келисим жаңаландырылды.

* * *

- Буны маған бер! - Раҳаб ылайдан исленген бутты апасының қолынан жулып алды хәм терезеге қарай жүрди.

- Не ислемекшисең? - бақырды Агри хәм ушып турып Раҳабтың изинен жуўырды. - Яқ!

- Бул жеркенишли нәрсени не ушын мениң үйиме алып келдиң? - Раҳаб жалған қудайды терезеден ылақтырып жиберди хәм қалайынша тасларға урылып, оның сынықлары ушқанына қарап турды.

Агри бозарып кетти.

- Қудайлар хұрметсизлик еткениң ушын өш алады!

- Егер ол қандай да күшке ийе болғанында, маған оны терезеден таслаўыма жол қояр ма еди? Басың менен ойла, Агри, ол саған соның ушын берилген. Усы бут бизлерге зыян келтирийи мүмкин деп ойлайсаң ба? Бул тек ылайдың бир бөлеги ғой. Тек ғана бир Қудай бар хәм Ол - аспан хәм жердиң Қудайы. Ол жақында ғана Иорданды екиге бөлген Қудай! Сен не хәмме нәрсени тез умытасаң ба? *Оның* алдында басыңды ийийиң керек!

Әкеси, анасы, апалары, ағалары хәм олардың балалары - хәммеси Раҳабқа қорқыныш хәм албыраўшылық пенен тигилип қалысты. Ол ашыўдан қалтырап кетти, бирақ бақырыс пенен оларға түсиндире алмайтуғынын билди. Не ушын олар буншелли қайсар хәм ақмақ? Не ушын олардың жүректери буншелли қатып қалған?

Раҳаб әсте сөйлеўге хәрекет етти.

- Бизлердиң жалғыз үмитимиз - еврейлердиң Қудайында. Бизлер Оны масқаралаўы мүмкин болған барлық нәрселерден қутылыўымыз керек. Сизлердиң буйымларыңыздың арасында және бутлар бар ма?

Туўысқанлары Раҳабқа үндемей қарап турыўын даўам етти хәм ол ашыўдан жарылып кетейин деди.

- Түйиншиклериңизди ашың! Мениң үйиме және қандай жеркенишли затларды алып келгениңизди көрсетин!

Олар онша қәлемей түйиншиклеринен затларын бирме-бир ала баслады. Агридиң күйеўи Вахөб ылай менен толтырылған көз уялары салынған бас сүйегин алды.

- Мениң әкем, - деди ол, Раҳаб бас сүйегине қараған ўақытта, - дана адам еди.

- Дана хәм өли.

- Бизиң ата-бабаларымыз бизлерге мәсләхәт береді!

- Олар нени мәсләхәт етеди? Оларға усаўды ма? Қум менен толтырылған усы бас сүйеги, саған алдағы хүкимнен қалай қутылыўды айта алады деп ойлайсаң ба? *Оннан тезирек қутыл!*

- Бул мениң әкем!

- Сениң әкең өлди, Вахеб. Оның басы денеси менен бирге көмилмегени өкинишли.

- Рахаб! - бақырды оған әкеси. - Сен жетерли дәрежеде сөйледин!

- Мен бул затлардың барлығы терезеден ылақтырылған ўақытта ғана жетерли дәрежеде сөйлегениме хәм ислегениме келисим беремен! - Ағалары хәм апалары қарсылық көрсете баслады, бирақ Рахаб оларға бақырып таслады. - Мен сизлердин өлимиңиз ушын айыпты өз мойныма алыўым керек пе? Мени тыңлаң! Хәммениз! Қум менен толтырылған бул бас сүйеги, иплас бут хәм еврейлердин Қудайы ушын масқаралаўдан басқа хеш нәрсе емес. Оннан қутылыңлар! *Буны мениң үйимнен жоқ қылыңлар!*

- Авиасаф! - мүрәжат етти Вахеб, Рахабтың әкесине. - Сен оның менен келисесен бе?

Олар Рахабтың басшылығын мойынлаўдан бас тартып атырған ўақытта, ол бетиниң қызарып кеткенлигин сизди. Рахаб терезе тәрепти көрсетти.

- Ана жаққа қараң! Неше мыңлаған адамларды көрип тұрсыз? Олардың бәри хәзир қайтадан жағасынан шығып атырған Иорданды кесип өтти. Сизлер кимге исенгиңиз келеди: Оларды Ерихонның жазықлығына алып келген Қудайға ма ямаса өлиниң бас сүйегине ме?

Бир неше ўақыт хәмме үндемей турды. Кейин әкеси былай деди:

- Рахабтың айтқанындай ислеңлер.

Вахеб жалына баслады:

- Егер мен оны өзимниң затларымның арасына жасырып қойсам хәм ол хәтте көринбей тұрса ше? Сонда ол сени масқараламайды.

- Сол қатты байланып қалған бутың менен қосылып мениң үйимнен кет.

- Сен бизлерди қуўып атырсаң ба? - ол хайран болып Рахабқа тигилди. - Өзиңниң апаң хәм балаларымызды ма? Сен рехимсиз хаялсаң!

Көз жаслар оның көзин жақты.

- Олар сениң хәм бутларыңның изинен кетиўи ямаса күдиретли Қудайға исенип усы жерде қалыўи мүмкин, - Рахаб хәммени көзден өткерди. - Бул нәрсе хәммеге де тийисли. Сизлер таңлаўыңызға туўра келеди. Бизниң халқымыз, егер дийўаллар жәрдем бермесе қудайлар бизлерди қорғайды деген үмит пенен күни-түни оларға қурбанлық келтиреді. Бирақ ылайдан исленген қудайлар тири Қудайға қарсы келе алмайды.

Ол Вахебтиң қолындағы бас сүйекти көрсетти.

- Бул ойық көз уяларына қара, аға. Ақыр олар саған қарай ала ма? Бул жақ ашылып, даналық сөзлерди айта ала ма? Бул бас сүйеги *ойлай*

ала ма? Ол өли ғой! Үш күн алдын бизлер хақыйқый кәрамат көрдик. Изрилды Иордан аркалы өткерген Қудайға, олар менен бирге жасайтуғын Қудайға үмит етиң. Бул Қудай оларға Ерихоны береді.

- Мен қорқаман! - Гера күйеуі Зебахқа тығылып жылады.

- Хәммемиз де қорқамыз, - деди Рахаб жағымлырақ етип. - Бирақ бул *нәрселерге* қарағанда, бизлерди жоқ етиуі мүмкин болған Қудайдан көбирек қорқыу керек. Бизлер бул пайдасы жоқ, жансыз бутларға жүдә узақ байланып қалдық. Егер бизлер бул затларды өзлеримизде қалдырып, Қудайға хұрметсизлик ислесек, аспан хәм жердиң Қудайы бизлерге Өзиниң мийримин көрсетеди деп ойлайсыз ба? Бизлер өзлеримизди қаланың басқа турғынларынан ажыраттық, ал енди хадал емес затлардың бәринен қутылыуымыз керек. Өзиниң бутыңнан қутыл, апа. Қутқарылыуды Израил Қудайынан изле, Вахеб!

Әкеси әсте орнынан турды хәм анасына жақынлады.

- Бизлер де солай ислеуимиз керек, Дарда. Маған бутларды бер.

- Бирақ Авиасаф...

- Қалаға киятырған уақтымызда бизлер олар ушын сәл болмаса өмиримиз бенен қун төлейин деп едик. Рахаб хақ, - деп ол қолын созды хәм анасы қалаға ең соңғы күши менен сүйреп келген қалтаның аузын шешти. Онда бутлар ушын қутыша хәм пухталық пенен қой жүнине оралған алты дөңгелек зат бар еди. Рахаб шоршып кетти. Балалығында ол өли көз уялары бар ата-бабаларының бас сүйеклеринен қорқатуғын еди. Олар өткен әуладлар хаққында қайғылы еслеу сыяқлы, әкесиниң үйинде хұрметли орынды ийелеп туратуғын еди.

- Әлбетте, бизлер қутышаларды қалдырыуымыз мүмкин, - деди анасы.

- Не ушын? - деп сорады Рахаб.

- Ол қымбат бахалы хәм сулыу. Мине мынау - пил сүйеги, ал бул таслар - мынау...

Рахаб келисимге келгиси келмеді.

- Ол тек ишиндеги затын еслетип турады.

Әкеси қутышаны айнадан ылақтырды, ол бөлекленип кетти, тас мүсинлерде дийуал жанбауырларына домалап кетти. Кейин әкеси бас сүйекти таслады. Олар да төменде изли-изинен сынды.

Рахаб және жән-жағына қарады.

- Балалардан көз мойыншақларды шешип ал, Гера.

Гера оларды шешип Рахабқа берди, ал Рахаб оларды айнадан ылақтырды. Рахабтың кейпияты жақсыланды, жүрегінде жылыу пайда болды. Тууысқанлары еврейлердиң Қудайын масқаралауы мүмкин болған және басқа нәрселерди изледи. Рахаб олардан бурылды, сезим оны толықтырып жиберди. Егер ол өзиниң өтмишин усындай етип таслай алғанында, сынған бутлар сыяқлы терезениң арғы жағында қалдыра алғанында еди. Оның ақшаға хәм қәуипсизликке болған қумар, сансыз еркеклердиң пайдаланыуына рухсат еткен денесинен өзін айырыу уқыпшылығы, патша халықты меншиги деп есаплауына

карамастан, оған хызмет етиуге таярлық сыяқлы өз бутлары бар еди. О, егерде ол хәммесин басынан баслай алғанында ма, усы тири Қудайдың алдында жаңа жаратылыс бола алғанында еди! Егерде ол Қудайдың алдында уялғанынан қып-қызыл болып емес, ал миннетдаршылық пенен бас ийиуі үшін барлық жаман иллетлерден қутыла алғанында еди!

Көз жасларын иркіп, Рахаб және терезеден басын шығарып қарады. Ол алтын сандық турған шатырға қолын созды. *О, Израиллылардың Қудайы, мен қәншелли Сениң алдыңда дize бүгип турғым келеди. Сен қандай құрбанлық талап етсең де, мен оларды алып келемен, Саған хәттеки өмиримди де беремен. Мен Сениң алдыңда жүрегимнің хәм кеулимнің есиклерин ашаман, себеби жалғыз Сен ғана мақтауға ылайықлысаң, жалғыз Сен.*

Мицраим оның белинен услап алып, бөлменің төрине шекем тартып апарды.

- Сақшылар көрип қалыуы мүмкин...

- Мейли көрсин, - оның қолынан босалып, Рахаб және терезе тәрепке барды хәм қолын алға қарай созды. Мейли *Ол* көрсин.

* * *

Сүннет етиу рәсиминен кейин, Израил уллары Қутқарылыу байрамы - олардың Мысырдан шығу күнин белгилейтуғын байрамды байрамлады.

Салмон қайысын белине бууды, аяқ кийимин кийди хәм өзинің үлкен ағаларына, олардың хаяллары хәм бала-шағаларына қосылды. Оның күйеуге шықпаған апасы Лия шаңарақ шеңберин тутастырды. Шаңарақтағы ең үлкени Аминадаб, байрам қозысын геүгимде сойды. Оның хаялы ашшы шөплер хәм ашымаған нан таярлады. Қозы отта писемен дегенше, шаңарақ ағзалары мысыр қулшылығынан қутылыуға жеткерген уақыяларды дәстүрий еслеуге жыйналды.

- Не үшін бул түн басқа түнлерден ажыралып турады? - деп сорады Салмонның екінши ағасының ең кишкене баласы, әкесине тығылып.

- Қырық жыл бурын Қудай бизлердің әкелеримизге қозының қанын есиклерге жағыуды буйырған, - Аминадаб балалар түсине алыуы үшін жүдә әпиуайы етип сөйледи. - Хәм сонда Жабрайыл периште Мысырдың барлық туңғыш улларын өлтириуге келгенде, ол израил халқының балаларының қасынан өтип кеткен.

Және бир анасының алдында отырған кишкентай бала былай деп сорады.

- Бизлер хәмме уақыт қул болғанбыз ба?

- Бизің әкемиз Яқып, халқымыз Мысырға келмесинен көп алдын, арамейли көшпели адам болған. Яқыптың еки хаялы хәм еки шоры хаялы бар еди. Олар оған он еки улды, яғнай хәзир усы жерде топланған он еки қәуімнің он еки басшысын тууып берген. Оның он

улы, ишинде бизлердиң бабамыз да бар, ең кишкене иниси Юсупти көрерге көзи болмаған. Соның ушын да олар оны Мысырға баратырған исмайыллыларға сатып жиберди. Ол Потифар деген сақшылардың басшысының қулы болды, бірақ Қудай Юсупты барлық ислерінде жарылқады. Хәттеки Потифардың хаялы Юсупты жүдә жаман жынаятта айышлап, Потифар оны қамақханаға салғанында да, Қудай оны таслап кетпеди. Ол қуллықта хәм қамақханада ўақтында, Қудай оны өз әкесин хәм ағаларын өлимнен қутқарыўға таярлады.

Балалар келип, Аминадабқа жақынырақ отырды хәм өз халқының тарийхын дыққат пенен тыңлады.

- Ўақыт өтти хәм фараон қорқынышлы түслер көре баслады. Фараонның қулларының бири Юсуптиң түс жорыйтуғынлығын айтты, сонда фараон оны алып келиўди буйырды. Қудай Юсупке бул түстиң мәнисин ашып берди: Мысырда хәм оған жақын халықларда уллы ашлық болады. Қудай Юсупке сондай-ақ Мысырды бул ашлықтан қалай қутқарыўды да айтады. Фараон Юсуптиң елдеги ең дана адам екенлигин көргенде, ол Юсупти пүткил Мысырдың үстинен басқарыўшы етип тайынлайды.

Аминадабтың хаялы қозы қайнап атырған қазанды әсте былғап отырды, ал ол гүрриңин даўам етти:

- Ашлық ўақытында Яқыптың уллары дән сатып алыў ушын Мысырға келеди. Юсуп ағаларының өзине қарсы ислеген гүналарын кеширеди хәм оларды Мысырда жасаўға шақырады. Фараон оларға Мысырдың ең өнимли жери болған - Гошен жерин береді.

Аминадаб ең кишкене баланы өзиниң алдына отырғызды.

- Ўақыттың өтиўи менен Юсуп хәм оның ағалары өледи, бірақ олардың урпағының балалары хәм ақлық-шаўлықлары жүдә көбейип, Израил күдиретли халыққа айланды. Кейин Мысырды Юсуп қалай қутқарып қалғанын умытып кеткен, жаңа фараон басқарды. Бул фараон бизиң халқымыздан қәўипленип, бизлерди қулға айландырған. Ол бизлердиң үстимизден рехимсиз гүзетшилерди қойған, себеби халықты аўыр мийнет пенен қуртқысы келген. Бірақ Қудай бизлерди хәттеки езилиўшиликте де жарылқаған хәм бизлер тири қалғанбыз. Мысырлылар бизлерден бетер қорқып баслаған хәм бизлердиң қуллығымызды шыдап болмайтуғын дәрежеде қылған. Олар бизлерди гербиш хәм хәк еритпесин таярлаўға хәм атызларда жұмыс ислеўге мәжбүрлеген. Бірақ бул да фараонға аз еди. Ол еврейли киндик шешелерге жаңа туўылған ер балалардың бәрин өлтириўди буйырған. Бірақ бул хаяллар фараоннан гөре Қудайдан көбирек қорқады екен хәм буйрықты орынлаўдан бас тартқан. Сонда фараон барлық израил улларын өлтириўди буйырған.

Аминадаб қасында отырған балалардың бирине қолын қойды.

- Мыңлаған балалар Нилге таслап жиберилген. Сениң кишкене үкең Самуил сыяқлы нәрестелер. Бірақ Иохабед атлы бир күшли хаял өзиниң баласын үш ай даўамында жасырып қойған. Оннан соң ол

баланы жасыра алмағанлықтан, тоқылған себетке қара май жағып, оған баланы салады. Ал кейін оны қамыслықтағы суыға таслап кетеді. Ол жерде фараонның қызы кимди табады?

- Муўсаны! - деди балалар бір ауыздан, күлисип хәм қол шаппатлап.

- Аўа, бул Муўса еди, - деди әсте Аминадаб. Оның тынышлығы балаларға өтти хәм олар да тынышланды. - Муўса Қудайдың таңланған хызметкери, Қудайдың Өзи Синай тауында тас тақтайшаларға жазып берген Нызамды Израилге алып кирген адам болып табылады. Сол нызам ушын келисим сандығы қурылған еди, - ол мийримлилик пенен қызының басын сыйпады хәм басқа балаларға қарады. - Бизлердиң аталарымыз хәм аналарымыз Қудай менен келисимди бузғанлығы себепли, бизлер шөлистанлықта дерлик қырық жыл гезип жүрдик. Бойсыныўдан бас тартқанлығы себепли, олардың бәри шөлде өлип кетти. Нызам бизлер оны үйренип хәм Қудайымызға унамлы болатуғындай қандай өмир сүре алатуғынымызды билиўимиз ушын жазылған.

- Бирақ нызам ең дәслепп жүректе болыўы керек, - деп қосты Салмон.

Ағасы оған қарады.

- Егер бул мүмкин болса.

Салмон Раҳаб хәкқинда ойлады. Ол Нызамды билмейтуғын еди, бирақ соған қарамастан өзиниң ис-хәрекетти менен нақ тийкарын көрсетип берди. **Ийең болған Қудайыңды пүткил жүрегин, пүткил жаның, пүткил ақыл-ойың менен сүй.** Егер Қудайдың Өзи сый ретинде Раҳабқа бундай исенимди бермесе, оның өзи буған қалай ийе болыўы мүмкин? !пиўайы адамлар Қудайдың бағытын түсине ала ма? Биреў Оның уллы мийримин түсиндирип бере ала ма? Раҳаб өлимге хәкким етилген бутқа табыныўшы еди, бирақ сонда да Қудай өлимниң оны шетлеп өтиўин қарастырды.

- Қудай Муўсаны фараонға жиберди. Муўса фараонға халқымызды босатып жиберийин айтты, - даўам етти Аминадаб. - Бирақ фараон тыңламады.

Екинши ағасы Наасон, шарап қуйылған кесеси менен алдыға шықты. Ол кесени иймейтип, шарапты әсте жерге төге баслады.

- Қудай Өзиниң қәхәрин Мысырға он жаза менен төкти: суў қанға айланды, Мысырды қурбақалар хәм шыбынлар басып кетти, оба кеселлиги, ириңли жаралар хәм буршақ мысырлыларды өлтирди, шегирткениң басып кетиўи, Мысырды күндиз қараңғылық басты, хәм ақыр-ақыбетинде Мысырдың барлық туңғыш балалары өлтирилди.

Шараптың ең соңғы тамшысы жерге түсти.

- Хәр бир жазадан алдын, - деди Аминадаб, - Қудай фараонды ескерткен, тәўбе етип, халқымызды жиберийи ушын оған мүмкиншилик берген, бирақ хәр биринде фараонның жүреги еле де қасарысып барған. Мысырда ең соңғы жаза жүз бережақ ўақытта, Қудай Муўса арқалы

бизге хеш бир кемшиликсиз қозыны сойып, оның қанын есиклерге жағыўды буйырды. Сол түнде Жабрайыл периште келип, жағылған қанды көрип, Израил улларының үйлериниң қасынан өтип кеткен.

- Апа, неге жылап атырсаң.

- Мен аталарымыз ҳәм аналарымыз қуллықта болған ўақыттағы қыйыншылықларын азалап жылап атырман. Және де мен фараон басқарған ўақыттағы өлип кеткен мысырлыларды да азалап жылап атырман.

- Пүткил Мысыр халқы азап шекти, себеби фараонның жүреги қатты қасарысып қалған еди, - деди Аминадаб. - Ол Израиллыларға қандай жаўыз болса, өз халқына да сондай жаўыз еди.

- Айырым мысырлылар бизлер менен келди, - деди Наасон.

Аминадабтың көзлери жалт етти.

- Бирақ дерлик барлығы шөлде набыт болды, себеби олар өз бутына табыныўды тоқтатыўды қәлемеди, - ол Салмонға қарады. - Олар бизлердиң адамларымызды Қудайдан бет бурғызды!

Салмонның бети қызарып кетти. Хәмме қашшан-ақ Рахаб туўралы еситкен.

- Өзлеримиздиң жүрегимиз бизлерди Қудайдан алып кетеди, - деди әсте ол. - Қудай былай дейди: «Тыңла, Израил: Бизлердиң Қудай Ийемиз, жалғыз Қудай, ҳәм Ийең болған Қудайды пүткил жүрегиң, пүткил жаның, пүткил күшиң менен сүй. Мениң бүгинги саған айтқанларымның бәри сениң жүрегинде болсын».

- Мен Нызамды билемен.

- Ол Нызамның хәриплерин билмейди, бирақ ол оның нақ тийкарын орынлайды. Ол тәўбе етти ҳәм Қудайды өмириндеги ең биринши орынға қойды.

- Ким? - деп сорады кишкене бала, бирақ оған жуўап берилмеди.

Аминадаб тайсалмады.

- Бизлердиң арамызда жат адам болмаўы керек. Олар өзлери менен бирге жат жерли қудайларын да алып келеди. Олар бахытсызлық алып келеди!

- Мен разыман, - әсте жуўап берди Салмон. - Жат еллилер бахытсызлық алып келеди. Бирақ олар өзлериниң жалған қудайынан бас тартып, Қудай Ийеге өзиниң пүткил жүреги, пүткил жаны, пүткил ойы менен бас ийсе, олар жат жерли болмайды.

Аминадабтың көзлери және жанып кетти.

- Олардың айтқанлары қәншелли дәрежеде ырас екенин сен қалай биле аласаң? Басқа қудайлар менен бузықлық еткен хаялға қалай исене аласаң, басқа еркеклер хәққында айтпасақ та болады?

- Ким? - деп сорады және бир бала.

- Бизлердиң аталарымыз ҳәм аналарымыз алтын буға менен бузықлық еткениндей ме? - деп сорады Салмон, қайнап турған ашыўын зорға услап. - Өзлеримиздиң хәлсизликлеримизди тез умытып, оларды тек Қудайдың бар екенлиги менен жарылқанғандарда көресең.

Дизесинен инисиниң баласын түсирип, Аминадаб орнынан турды.

- Сен бул хаялды хәм оның туўысқанларын қутқара отырып, бизлерди қәуип астына қойып атырсаң!

Балалар қорқысып жән-жағына қарасты. Салмон оларға қарады, кейин үлкен ағасына тигилди.

- Қудай бизлерге Ерихоны берди. Ол буны қалай ислеитүғынын мен билмеймен, бірақ Ол бизлерге оны тапсырады. Егер Рахаб өз шаңарағы менен болажақ хәдийседе аман қалса, онда ол өлим тек ғана бизлерди шетлеп өткени сыяқлы, оны да шетлеп өткени себепли болады. Қызыл жип салбырап тур...

- Қызыл - бузықшылық реңи, - ескертти Наасон.

Салмон барлық тәрәптен басым сезсе де, жеңилиўди қәлемеди.

- Қызыл - қанның, байрам қозысы қанының реңи.

- Сен хәқыйқаттан да соған исенесең бе, Салмон?

- Қәнекей, енди Лия өзиниң тәсирли сораўларын берсин, - деп үстинен масқаралап ескертти Аминадаб, қарындасының мүләйим сөзлерин еситип.

Салмон және Аминадабқа қарады.

- Бул хаялдың жүреги Қудайға тийисли, мен буған исенемен. Ол өзиниң исенимин Муўсаның қыз апасы Мәриям сыяқлы беккем жәриялады. Ақыры қаланың мыңлаған турғынлары ишинде Қудай тап Рахабқа бизлердиң дыққатымызды қаратқаны сизлерди таң қалдырмады ма? Егер Ол Рахабты қутқаражақ емес болса, онда Оған буны ислеўдиң не кереги бар?

Салмон балаларға қарады.

- Қудай бизиң халқымызды, бизлер буған ылайықлы болғанымыз ушын қутқарған жоқ. Бизлердиң аталарымыз хәм аналарымыз Қудайдан жүз бурғанын еслең! Олар он жазаның гүўасы болған, олар Қара теңиздиң екиге бөлингенин көрген! Бірақ соған қарамастан олар ақырына шекем өз исениминде беккем тура алмаған. Ал айырымлары Қудайдан улыўма кетип, Моаб баалларына сыйынған. Яқ, бизлер ылайықлы емеспиз. Тек ғана Қудай хәқыйқатшыл. Қудайдан басқа хеш ким мақтаўға ылайықлы емес.

- Бірақ соған қарамастан Қудай *бизлерди* қутқарып алды, - деди берик түрде Аминадаб.

Салмон орнынан турды хәм басқаларға мүрәжат етти.

- Аўа, Қудай бизлерди қутқарды. Қудай бизлерди *Өзиниң* уллы мийрими менен азат етти. Ол Ериходан Рахабты тартып алғанындай етип, бизлерди Мысырдан тартып алды. Бул түнде *бизлердиң Қудай Ийемиз* бизлерди қутқарғанын еслеўимиз керек. *Қудай* бизлерди азат етти. *Қудай* бизлерди *Өзиниң* халқы қылып таңлады. Бизлердиң қутқарылыўымыз, бизлердиң ким екенлигимизге емес, ал *Оның Ким* екенлигине байланысly.

- Рахаб деген ким? - балалар қалай болмасын жуўапты алғысы келди.

- Бул әхмийетли емес, балалар, - хаяллардың бири оларға сыпайылық пенен жууап берди.

- Ерихода жасайтуғын бир аморрейли хаял, - деди Наасон. Салмон ашыуын услап қалды.

- Рахаб - терең исенимге ийе хаял. Ерихоның патшасы Ефрем екеуимизди услап алыу ушын өз әскерлерин жиберген уақытта, ол бизлерди жасырды. Ол Қудай қаланы бизлерге беретуғынын айтты, - ол балаларға хәм апасына қарап күлимсиреди. - Сизлер жақын арада оның менен танысасыз.

- Барлық нәрсе Қудайдың ерки менен болады, - деди Аминадаб.

* * *

Рахаб жұлдызлы түнде мыңлаған отлар жағылып тұрған, Ерихо жазықлығын көзден өткерди. Иобаб жақынлады хәм оның қасына келип турды.

- Бул не дауыслар?

- Қосықлар айтылып атыр.

- Олар тап әлле қашан жеңиске ерискендей байрамлап атыр.

- Олар жеңиске еристи. Қудай олар тәрепте, - енди тез арада, үмит етти ол, тез арада Рахаб тууысқанлары менен олардың араларында болады хәм... аспан хәм жердің уллы Қудайына тийисли болады.

- Сен қалай ойлайсаң, олар не ушын күтип турыпты?

- Билмеймен. Мүмкин, олардың Қудайы күтиуди буйырған шығар.

- Не ушын?

- Менде жууап жоқ, әжаға. Мен де сен сыяқлы түсинбеушиликтемен.

- Мүмкин, олар бизлердің дийуалларымыздың бийиклигин көрип, пикирлерин өзгерткен шығар, - Мицраим бөлменің төрінде көпшикке сүйенип отырған жеринен дауыс берди.

- Олар басқа аморрейли қалалар менен не ислеген болса, Ерихо менен де соны ислейди, - деди Рахаб. - Бирақ усы жерге келгенлер, бизлерди қутқарады.

- Аш болдым, - жыламсырады Босем.

Күлимсиреп, Рахаб терезе алдындағы текшеден төмен түсти.

- Мен нан писиремен.

Ол ошақтағы көмирге отынларды қосты хәм жоқарысына темир тахта жайластырды. Азанда Рахаб қыз апасы менен бирге ун тартты. Ол ыдысқа аз ғана ун салып, оған суу хәм араласпалар қосты хәм қамыр ийледі.

- Хәммеси сен айтқандай болады, деп үмит етемен, Рахаб, - деди Мицраим. - Бизлер қутқарыламыз, деп үмит етемен.

- Қудай оларды антын орынлауға мәжбүрлейди.

Рахаб қамырдың бір бөлегін, ол жуқа боламан дегенше жайды. Кейін ол таяр болған қамырды қызып тұрған тахтаның үстине салды. Қамыр көпшиди, оннан пуў шыға баслады. Ушлы еки таяқша менен ол нанның бір неше жерин тесип шықты, кейін әсте аўдарды. Үй куўырылған дәннің мазалы ийисине толып кетти.

Авив оның писирип атырғанына қарап қасында айланшықлап жүрди.

- Нан хәзир таяр болады, бүбегим. Ағаңнан шарап куйыўын өтиниш ет.

Биринши нан пискенге дейин, Рахаб екинши нанды да таярлап үлгерди. Ол бириншисин суўытыў ушын қамыслы себетке салды хәм үшіншисин ислеўге киристи. Әкеси бир бөлегін үзип алды да үлкен баласына усинды. Дәслеп еркеклер, кейін балалар жеди. Рахаб домалак шөректі төртке бөлип қыз апаларына берди. Саз ылайдан исленген ыдыста өзи ушын кишкене нан ислеўге жететуғын аз ғана қамыр қалды.

Мицраим әкесине толтырыңқырап шарап куйды.

- Мүмкин, олар бизлердің суў ямаса азық-аўқат ушын шығыўымызды күтип отырған шығар.

- Буған бир неше айлар кетиўи мүмкин! - деди Иобаб. - Анығырағы олар дәрўазаны қай жерден урып тесийге ямаса жағыўға болатуғынын излеп жүрген шығар.

- Олар жүдә жақын келе алмайды. Патшаның мерген атқышлары дийўалда турыпты.

- Сизлер елеге шекем түсинбединиз, - деди Рахаб. - Қудай Өзин хұрметлейтуғынлардың өмирин қурбан қылады, деп ойлайсыз ба? Израил Қудайы Кананның қудайларындай емес. Ол Өзиниң халқын қорғайды. Ол олардың қанына хәўес емес. Сизлер бийкарға тынышсызланып отырсыз.

Мицраим оның сөзлерине дыққат аўдармады.

- Саўаш басланған ўақытта, израиллылар албыраўшылық хәм сасқалақлық жағдайға түсип қалады.

- Албыраўшылық қалада болады, үкем, - деди қызып турып Рахаб. - Ол жақта албыраўшылық жоқ. Олар жайпарахат. Қудай оларды саўашқа таярлап атыр.

- Неге сен қайта-қайта олардың Қудайы туўралы айта бересең? - деп бақырды анасы.

- Қутқарылыўдың қандай-да бир басқа жолы болыўы керек ғой, - деди Иобаб. Мүмкин, бизлер хәзир саўаш басланбастан алдын, қаладан шығып кетиўге урынып көрийүмиз керек шығар.

- Бизлерге айтылғанындай ақырына шекем күтемиз, - деди тайсалмай Рахаб. - Егер бизлер өзлеримизди өзлеримиз қорғаўға урынсақ, онда бизлер бул қаладағы басқа адамлар сыяқлы набыт боламыз. Яқ. Бизлер Қудайдың адамларына исеним артамыз. Олар қызыл жипти көреді хәм өзлериниң антын еслейди. Бул үйде бизлер кәуипсизликтемиз.

Ол өзинің нанынан бир бөлек сындырып алды хәм оны шарапқа батырып жеди.

Сонда да ағалары тынышланбады, олар тоңқылдап хәм наразылық билдириуін дауам етти. Не ушын адамға хәрекетсизликти басынан өткеріу қатты қыйын? Рахаб шыдамлы болыуға хәрекет етти. Ол рехимли болыуға хәрекет етти. Әкеси хәм ағалары бул тар үйде узақ күнлерди өткерди. Олар бир-биринен шаршай баслады. Хаяллар да жақсы жағдайда емес еди. Бул сөйлесіулердің бәри оларды тынышсыздандырады еди. Рахаб өзинің тууысқанларын қәншелли жақсы көрсе, олар ол ушын соншелли ауыр сынақ болды. Ол үәде тууралы оларға қанша еслетпесин, қанша жигерлендирмесин, олар сонда да Рахабқа ақырына шекем исенбеди. Олар ийт сүйекти тисинен жибере алмайтуғыны сыяқлы, өзлеринің келешегі хаққында қайғырыуды тоқтатпады.

- Келиңлер нанды жеп тауысып, жатып уйқылайық, - деп усинды Рахаб. - Азанда хәммеси өз орнына түседі.

Ол тынышлыққа мүтәж еди.

Хәмме орынларына жайласып болғаннан кейин, Рахаб терезе алдына келди. Еркін дем алып, ол жағын қолы менен таянды хәм израиллылардың шертегин көзден өткеріуіге киристи. Израиллылар қашан урыс баслауын хәмме күтип турғанындай, түн тып-тыныш еди. Ол терезеден салбырап турған қалың қызыл жипти усады. Ол өзинің төсегине жатаман дегенше де көп уақыт өтти. Жатты хәм көз жасын услау ушын бетин қолы менен жауды.

Кел, о, аспан хәм жердің Қудайы! Жалбарынаман, кел! Дәрұазаларды бұз хәм қаланы ал! Бул қайғылы жерден бизлерди қутқарыу ушын Өз адамларыңды жибер! О, барлық жаратылғанлардың Қудайы, мен Сениң мийримиңди сораиман. Қутқарылыу күни келгей!

Сауаш тамамланғаннан кейин, еврейлер оған өзлеринің бири болыуға рухсат бере ме екен? Ефрем оның менен дослық қатнаста емес хәм оны ашық түрде айыплайтуғын еди. Егер оның келешегі тап сондай адамның қолында болса, онда ол неге үмит ете алады? Ол үәдесінде турып, оның шаңарағын қутқарады, бірақ оның миннетлемеси соның менен тамамланады. Бірақ ол көбирегин күтер еди. Оның көбирегин сорауға хақысы бар ма? Жалыныуға ше? Бул ойлар оны ақылдан аздырды. Ол тек - күтип... хәм Қудайдың Өз шәкиртлерине қарағанда, әдеуір мийримли екенлигине үмит ете алатуғын еди.

Азанда Рахаб әдеттегисинше хәммеден бұрын турды, ол израиллылар шертегинде хәрекеттің басланған яки басланбағанлығын көриуіге асықты. Ол Мицраим хәм Бейсматты атлап өтип, Вахеб пенен Агриди айланып өтти. Жулдызлар елеге шекем аспанда жарқырап тұр еди хәм тек көк жийектегі жарықтың жиңишке жолағы ғана жаңа күннің басланыуын көрсетер еди.

Рахаб қала дәрұазасынан оқтың атымындай қашықлықта тұрған ұллы ақсақалға қорқыныш пенен қарады. Ол дийұалды көзден өткерди. Сауаш ұшын кийинип алған, жалғыз тұрған хәм өзине дөнип тұрған кәуиптен улыұма қорқпай тұрған, бул адам ким екен? Мүмкин, ол кемшилик табыұ ұшын дийұалларды изертлеп жүрген шығар. Оның түри жолбасшыға, ғайратлы хәм жууапкершиликли адамға ұқсас еди. Мүмкин, ол душпанның қурал-жарағын изертлеп жүрген шығар. Әлбетте, егер ол израил жауынгерлериниң басшысы болса, оның қасында қорғаушы хызметин атқаратуғын әскерлери де болыұы керек. Мойнын созып, Рахаб бул адамды қорғап тұрған және биреулерди көриуге тырысты, бирақ хеш ким жоқ еди.

Рахаб бул адамға қайтадан қараған ұақытта, оның қасында жалаңаш қылыш ұслаған және бир әскер тұрған еди. Ол қаяқтан пайда болды. Рахаб оның жақынлағанын байқауы керек еди ғой. Ақсақал тез әскердиң қасына барды, оның хәрекетлеринде шақырық хәм шыдамсызлық сезилер еди. Ол Ерихоның дийұалларына жақын келгени соншелли, Рахаб оның еринлериниң қалай қыймылдап атырғанын көре алатуғын еди.

Ақсақал әскердиң алдында дизе бүгип, ал кейин ет бетинен жығылғанын көрип, Рахабтың жүреги қалтырап кетти. Кейин ол тек аяқ кийимин шешиұ ұшын ғана орнынан турды! Рахабтың ети түршигип кетти. Ақсақалдың алдында тұрған бул адам ким болды? Не ұшын үлкени кишисине ийилип атыр?

Мицраим ұйқысырап бир нәрселерди гүбирленип, Рахабты қорқытып жиберди де, басқа тәрепке аударылып жатты. Рахаб жән-жағына қарады.

- Мицраим, - әсте шақырды ол. - Тур! Тезирек! Дийұал артында не болып атырғанын келип көр!

Ол терезеге тәрепке бурылғанда, әскер әлле қашан жоқ еди, ал ақсақал басын жоқары көтерип, бойын жазып, кейинге өз сапына қарай адым атты. Рахаб пүткил денесиниң қалтырағанын сизди.

- Ол жерде не бар? – ұйқылы-оаяұ сорады Мицраим, оның қасына келип, терезеге қарап. Жоқары көтерилип киятырған қуаш Ерихо тегислигин жарқыратты.

Рахаб терезеден төменге қарай имканы барынша созылды. Әскер хеш жерде көринбес еди. Рахабты күтилмеген таңланыұшылық қоршап алды.

- Уақыт келди, Мицраим. Қудай Өз халқын олардың елине баслап киятыр!

Алтыншы бап

Ешуа көплеген Израил әскерлерине қарата мүрәжат етип: «Қудай әскерлериниң Басшысы маған Қудайдың буйрықтарын жеткізди», - деди хәм әлле қашан жыйналған руўханийлерге қолын созып, және былай деди: «Келисим сандығын алың хәм оның алдында жүретуғын жети руўханийди тайынлаң. Олардың хәр биринде қошқардың мүйизинен исленген кернай болсын!» Кейин ол қайтадан әскерлерге мүрәжат етти: «Қаланың этирапында сап тартып жүриң, ал куралланғанлар әскерлер Қудайдың сандығы алдында жол ашып жүрсин!»

Салмон да этирапындағылар сыяқлы тәшиўишленген еди. Олардың бәри әсте өз-ара сөйлесе баслады. Ақымлар қазыў керек емес пе? Ақыры олар жер қорғанларын қурыўы керек емес пе? Олар Ерихоға дийўал бузыўшы куралларсыз қалай басып кире алады?

Ешуа қолын көтерди хәм барлығы қайтадан тынышланды.

- Буннан былай үндемеңлер. Мен сизлерге бақырыўға рухсат бермегенимше, бир де бир сөз айтпаңлар!

Хәмме үндемеўге ант ишти.

Урыўлар сапқа дизилди хәм жүзбасылар буйрықтарды қайталады. Соң тынышлық орнады хәм көп санлы әскерлер Қудайдың буйрығына бойсынып, алға қарай қозғалды. Тынышлықты бузып турған жалғыз нәрсе - бул кернай менен қосылып шығып турған Израил әскерлериниң жүрислериниң ритмлик даўысы еди.

* * *

Рахаб гүзетшилер минарасындағы әскерлердиң бақырысларын еситти: «*Олар киятыр! Израиллылар жақынласты!*» Төбеден аяқ даўыслары еситилди - әскерлер дийўал бойлап өз орынларын ийеледи.

Мицраим терезе жанына жуўырып келди.

- Бизлер не ислеимиз? Бизде мына қызыл жип бар? Бизлер не.....?

- Бизлер күтемиз! - деди асықпай Рахаб, Ерихо тегислиги бойлап жүрип киятырған Израилдиң көп санлы әскерлерин бақлап турып. Олар туўры қалаға қарай келер еди, кернайлардың терең, жаңғырықлы даўысы узақтан еситилди хәм мыңлаған аяқлардың қәдем сеслери оның жүрегин тез урыўға мәжбүр етти. Олар қатар-қатар болып, кем-кемнен жақынласып келер еди. Рахаб жердиң қалтырағанын сизди. Яки Қудайдың келетуғын уллы хәм қорқынышлы күни келгенликтен, оның өзи қалтырап атыр ма екен? Ол кәрнай услаған руўханийлерди, Қудайдың сандығын хәм өзине қарай жақынласып киятырған әскерлерди көрди.

- Бул олардың Қудайы ма? – деп сорады оның қасында тұрған Мицраим сандықты көрсетіп. - Бул сол ма?

Рахаб бундай бір-бирине қарап тұрған таң қаларлы жанзатты бұрын хеш қашан көрмеген еді.

- Аспан хәм жерди жаратқан Қудайды хеш қандай қуты сыйдыра алыуы мүмкін емес!

- Онда олар нени көтеріп киятыр?

- Мениң еситкенлериме қарағанда, ол - Қудайдың сандығы. Олардың көсеми Муўса Синай тауына көтерілген хәм сол жерде Қудай Өз қолы менен тас тақтайшаларға Өзиниң Нызамын жазған. Бәлким, олар соны көтеріп киятырған шығар.

- Егер бизлер сандықты басып алсақ, оның күши бизлерге өте ме?

Рахаб өз ағасын жақсы танығанлықтан, оның нелерди ойлап тұрғанлығын шамалап билди.

- Қудай израиллыларды Өзиниң халқы етип таңлады хәм оларға Өз Нызамларын берди. Мен не ушын екенин билмеймен, бірақ Оның күшин басқа жаққа өткізиу мүмкін емес. Мысырдың басына он жазаны түсирген ямаса қара теңизди қак бөлген – адам баласы ма? Иордан дәрьясын гилем сыяқлы орап таслаған адамлар ма? Қүдирет - Қудайға тийисли! Ал Қудай - бул... (Рахаб қолларын силкиди, ол сөз таба алмай қалды). - Қудай – бул... - Қудай.

- Олардың дийуал бузыушы қураллары улыуа жоқ-ғо, - деди Иобаб, оның ийин бетинен қарап.

- Қамал ушын қурылмалары да жоқ, - деди әкеси терезеге жақынлап.

Еркеклер жақынласып киятырған әскерлерди көриуге қатты ынтығып, Рахабты шетке ысырып таслады. Бірақ Рахаб өз көзлери менен исенбейтуғын адамларды көрди.

- Олар қалайынша дәрўазаны бузып, қалаға кире алады? – деп сорады Мицраим.

- Олар хәзир дийуалларға топылыс жасайды, - деди түнерип әкеси.

- Олар дерлик жақынлап қалды.

- Жақынласқаны соншелли, хәтте, дийуалда тұрған әскерлер де оларды оқ жай менен атып өлтире алады, - деп ескертти Иобаб.

Израиллылардың алдыңғы қатары бурылды хәм енди олар дийуал бойлап жүре баслады.

- Олар не ислеп атыр? – деп сорады Мицраим.

- Мүмкин, олар басқа тәрәптен хұжим жасамақшы шығар, - деди қабағын үйип әкеси.

Азаннан бери олар әскерлердин терезе астынан қалай өтип атырғанлығын бақлау менен бәнт болды. Сандық және пайда болған ўақытта, Рахаб көзин жумды хәм хұрмет көрсетип бас ийди. Сол ўақытта ең ақырғы дизбек Ерихоны айланып өтті. «Олар кетип баратыр! Израиллылар кетип баратыр!» - Израил әскерлери артқа,

Ерихо тегислигине қарай бағытланған уақытта, Ерихондың дийұалларында бақырыс еситилди. Ерихо әскерлери бақырысты, күлисти хәм мазақ етти.

Артқа шегинип атырған әскерлерге жаўдырылған айыплаўларды еситип, Рахаб жыйырылды. Дийұалдағы адамлар тез арада жеңиске ерисетуғынларды кемситип атырғанын билер ме екен? Олар Израил Қудайын масқаралап атырғанда, Рахаб қулағын жаўғысы келди. Ол өз халқы ушын, олардың өз-өзине деген артық исениўшилиги ушын, олардың күдиретли Қудайға болған жек көриўшилиги ушын уялды. Егер оның халқында ең болмағанда бир тамшы курақым даналық болғанда ма еди, олар қашшан-ақ саўғалар менен елшилерди жиберген болар еди! Ал патша болса сыртқа шығып, Израил Қудайына садық болыўға ант ишкен болар еди! Оның орнына бул қатал, сезимсиз адамлар, қаланы қәбирге айландырып, оны жаўып таслады.

- Олар бизлерди таслап кетти! – деп қышқырды Мицраим. - Израиллылар кетип баратыр! - ол Рахабқа бурылды хәм жүзи ашыўдан қызарып кетти. - Сен қалай ойлайсаң, бизлерге енди не болады?

- Сен алжастың, Рахаб! - бақырады Иобаб, оған өз ғәзебин хәм пушайманшылығын төгип. Дийұаллар бизлерди қорғаў ушын *хақыйқаттан да* бийик хәм беккем еди!

- Егер патша сениң бақлаўшыларды жасырып, оның сақшыларына өтирик сөйлегенинди билсе, бизлердиң хәммемиз сениң сатқыншылығың себепли өлемиз! - деди Мицраим.

- Егер бизлердиң биримиз оған айтсақ ғана ол буны биледи, - деди әкеси. Енди ол патшадан қорқты. - Хәммеңиз мени тыңлаң. Хәммеңиз қарындасыңыз ушын үндемейсиз! Ол сизлердиң өмириңизди қутқарып атырман деп ойлайды! Гера балаларының бирин қолына алды.

- Бизлер неше күнлер бойы бекитилиўли отырдық, не ушын?!

Рахаб өзиниң пушайманшылығын олардың сезиўин қәлемеди. Ол бул күнди олардың азат болатуғын күни болады деп үмитленген еди, бирақ шамасы, бул Қудайдың мәқсетине кирмеген болыўы керек. Ол тек бир нәрсеге ғана толық исенди.

- Бул дийұаллар оларға қарсы тура алмайды.

- Сен оларды бүгин келеди деп айтқан едиң!

- Олар бүгин келди, Бейсма, - әсте жуўап берди Рахаб. - Және олардың ертең келетуғынына да мен гүманланбайман, ол қолын силкти. - Олар не ушын булай ислегенин меннен сорамаң. Мен буны билмеймен. Ақыры мен Қудайман ба? Мен тек болжаўым мүмкин.

Неге ол бүгин өзине бағынбайтуғын адамлар ушын ғамхорлық етиўди өзине жүклей қойды?

- Сен не хаққында болжап атырсаң? - деп сорады анасы.

Рахаб анасын жубатыў ушын оған қарай бурылды. Анасы адым атқан әскерлердиң дүрсилдисин еситкенде жылап жиберген еди, ал хәзир ол балалары бир-бири менен айтысып қалғанлықтан жылады.

- Мен Мысырдағы, қара теңиздегі хәм бир неше күн алдын Иорданда болғандағы сыяқлы кәрамат жүз беретугынына исенемен. Мен буған исенемен апа, - деп ол басқаларға қарады. - Мен буған толық исенемен. Мен Израил Қудайына өз өмиримди исенип тапсырмадым ба?

- Бизлердин де, - деди түнерип Мицрами.

Не ушын оның шаңарағы Қудайды Рахаб көргени сыяқлы көре алмайды? Яки олардың көзлери жабық, қулақлары тығылған ба?

- Аўа, мен сизлердин өмириңизди де исенип тапсырдым. Мен буны мойынлайман. Бирақ сизлер өзлериңиз таңлаўға ҳақылысыз. Сизлер бул үйдин сыртындағы қалғанлар менен бирге исенимиңизди тири Қудайға емес, ал дийўалдың қалыңлығына тапсырыўыңыз мүмкин. Ал маған келсек, мен күтип, Қудай не ислейтуғынын көрмекшимен. Мен усы жерде қаламан. Егер бизлер усы үйде қалсақ, бизлерге қутқарылыў үәде етилген!

- Бирақ Рахаб, - қарсыласты Исбаб - олардың ҳеш нәрсеси келиспейди. Олар да хәттеки дийўал бузатуғын қуралларда жоқ!

Адамлар неге хәммесин буншелли тез умытады?! Рахаб қолын жайды.

- Ақыры дәрьяны кесип өтиў ушын оларға саллар керек болды ма? - Өзин зорға тутып даўам етти Рахаб. - Тек ғана күтиңлер, сүйиклилерим. Шыдамлы болыңлар. Беккем болыңлар! Тез арада сизлер Қудайдың - усы қаланың хәм оның этирапындағы барлық жерлердин Патшасы екенин көресизлер хәм түсинесизлер. Пүткил дүнья Оған тийисли хәм егер Ол Ерихоны алғысы келсе, бул қаладағы хеш ким Оны тоқтата алмайды.

- Мен саған исенемен, - деди Авив. Рахаб күлимсиреп, баланы қолына алды.

- Қалғанлар да сендей дана болған да еди, қымбатлым.

Ол баланы баўырына басты хәм жүз берип атырғанларды бақлаўды даўам етиў ушын терезеге жақынлады.

* * *

Салмон өзиниң денесиниң шаршағанлығына таң қалып, өз шатырына қайтты. Әлбетте бир неше километрли жол оны буншелли шаршатыўы мүмкин емес еди. Ол дизерлеп отырды хәм бүгин олар урысыўына туўра келмегени ушын, Қудайға рахмет айтып, үндемей дуўа етти. Ол қылышты көтере алыўына гүманланды. Уйқыға жатып атырып, Салмон жыйырылды. Сүннет етилгеннен кейинги жара еле толық жазылған жоқ. Яки ол Қутқарылыў байрамынан кейин өзиниң шаршағанын сезип атыр ма? Урыўда тынышлық хәким сүрди.

Төсекте созылып жатып, қолын басының астына қойып, Салмон ойға шүмди. Ол хәзир Рахаб не ислеп атырғанын билгиси келер еди. Ол өз туўысқанларын үйине әкелип, сол жерде қалыўға көндире алды ма екен? Ал тосыннан биреў Рахабтың терезесинен еки еркекти түсирип

атырғанын көрген болса ше? Онда патша оны әлле қашан жазалаған болады. Салмонның ишинде қорқыныштан барлық нәрсе қатып қалды, бірақ ол өзін бос ушлауға мәжбүрледі. Әлбетте, Қудай Өзине болған исенимин тек жәриялап ғана қоймай, ал дәлиллеп те берген хаялды қорғайды! Рахаб уялмастан терезеден салбырап тұрып, оларды шақырғанда, Салмон оның сулыұлығына таң қалған еді. Бірақ бул сулыұлық - Рахаб өз өмирин кәуип астына қойып, Ефрем екеуін кутқарған уақыттағы көрсеткен мәртлиги хәм беккем исеними менен хеш қандай теңлесе алмайды. Исеним хәм мәртлик.

Рахаб хаққында ойлауды тоқтатыу керек. Этираптағы тынышлық оны кулағы шыңылдағанша қысты. Мылжыңлау менен наразылықты тоқтатыуда адамларды үндемеуге мәжбүрлеуден гөре жақсырақ жол бар ма? Қудай Өз халқының хәлсизлигин билер еді. Шамасы, барлық адам тәбиятынан қәлеген буйрыққа гүманланыуға хәм тартысыуға, хәттеки, оған бойсынбауға бейимли болса керек. Наразылық, Ешуа буйрықты ақырына дейин айтып үлгермесинен алдын-ақ басланды. Салмонның әкеси хәм анасы шөлистанда өлип кетти, себеби олардың әулады Қудайды тыңламады. Ешуа дана ис тутты. Адамларды үндемеуге мәжбүрлеу зәрүр еді. Олар жерди өз күшлери менен басып аламыз деп шешип, шыдамлылығын тез жойтқан болар еді. Қашанлардур олар усы аўыр қәтеге жол қойған еді.

О, Қудайым, мен бул айбатлы дийуалларға қарап, шоршып кетемен. Бул ҳарам қала менен урысыу ушын бизлер дийуалға хұжим жасап, оны бузған уақтымызда, бизлердиң қаншамыз набыт боламыз? Бизлер дийуалдағы әскерлерге жеңил нышана боламыз. Мен Рахабқа берген уәдемди орынламастан-ақ, өлип кетемен бе?

Шаршағаннан уйқыға кетип, Салмон көзин жумды. Кулағының ишинде еле адымлар сести жаңлап турды. Саат сайын, километр изинен километр, олар Ериходан узақлап баратырғанда, ол масқаралауларды еситти хәм кананлылардың қорлауларынан азап шекти. Бірақ ол тисленди хәм артқа Галгалға қарай жүриуін дауам етти.

Сениң таң қаларлы буйрығыңның мәниси не, Қудайым? Бизлерди көндириу ме? Ямаса сен бизди күтиуге, Сениң хәрекетлериңди күтиуге үйретип атырсаң ба? Бизлердиң жетискенлигимиз ямаса сәтсизлигимиз бизлердиң күш салыуымыздан емес, ал Сениң күшиңнен гәрезли. Бизлердиң қайсар жүрегимизди соған үйретпекшимисең?

Жууап болмады.

Келеси күни азанда Солман орнынан тұрып, Израилдың басқа кәуимлери арасында өз орнын ийелеп тұрған Яхуда урыуының әскерлерине қосылды. Ешуа бүгинги күнге буйрықты жәриялады хәм жүзбасылар оларды өз адамлары ушын қайталады.

Рувим, Гад урыуларының қуралланған әскерлери хәм Манассия урыуының жартысы Ерихо тегислиги бойлап сап тартты, олардың изинен сауашқа таяр басқа кәуимлер, кернай шертип жүрген рууханийлер хәм келисим сандығын алып баратырған басқа

исениўшилер жүрди. Олар тап кешеге күнги сыяқлы Ерихоны айланып Галгалға қайтты.

Үшінши күни буйрықлар бұрынғысынша қалды... төртінши күни де.

Күн сайын дийўаллардан еле де күшлирек масқаралаўлар еситилди, Кананлылар Қудайды сөкти, күлисти хәм жаман сөзлерди айтысты. Қаланы хәр айланғанында, Салмон қорғанның дийўалына қарап, Рахабтың үйиниң айнасынан салбырап турған қызыл жипти көрер еди. Ол еки рет терезеде биреўди көрди, бирақ ол адам терезеге жақын келмеди, соның ушын Салмон бул Рахаб па ямаса оның туўысқанларының биреўи ме, билмеди. Қызыл жип оған, Рахаб пенен бәри жайында екенин айтар еди. *Қудайым, урыс басланған уақытта оны қорға.*

Басларын жоқары көтерип, ийинлерин дүзиўлеп, қаланың этирапын айланғанда, оның жерлеслериниң жүрегінде ғәзеп қайнап турғанын Салмон билер еди. Оның жүреги өртенди.

Халық буйрықты өсип барыўшы ғайратлылық пенен орынлады. Адамлар үндемеўин даўам етти. Олар аяқларын көтерип, Қудайдан ылайықлы бахалаў күнин күтип, жерге салмақлы таслар еди. Сол күн келген уақытта, олар қынабынан қылышларын суўырып алады.

Бесинши күни Салмон күшке толы еди. Израил әскерлери толық саўалған, дем алған, пүткіллей таяр халға, Қудай Ийени сөккенлерди жоқ етиўге таяр жағдайға келди.

* * *

- Мен елеге шекем олардың жүрислериниң сестин еситип атырман, - деди Бейамат, Израил әскерлери қаланы алтыншы рет айланып кеткенинен кейин. - Бул сестен басым гүўилдеп атыр. Мыңлаған дүрсилдеген адамлар.

- Бүгин кешегиден де қаттырақ сыяқлы, - деди Гера.

- Израиллылар қаланы хәр айланғанында, жер еле де күшлирек дирилдейди. Сезесиз бе? – деп сорады Зебах. - Ямаса маған солай түйиле ме?

Рахаб Мицраимниң шаң менен қапланған шкаф бойлап қолын жүргизгенине қарады, израиллылар қаланы айланып баслағанында, ол шаң жоқ еди. Ол бармақларын бир-бирине сүртти хәм қолын қақты. Қабағын үйип, төбеге хәм дийўалларға қарап шықты.

- Есиктиң қасындағы дийўалда жарық пайда болған.

Ол Рахабқа қарады. Рахаб күлимсиреди.

- Мүмкин ертең қутқарылыў күни келер, Мицраим. Бәлким, ертең бизлер азат болармыз хәм этирапымыздағы дийўаллар бузылар.

* * *

Жетинши күни сәхәрде, Қудайдың дем алыс күнinde, буйрықлар өзгерди. Салмон зорға дем алды. Ол тыныш жағдайда қалып, үндемеуи ушын хәм жеңимпаздың салтанаты менен мушларын жоқары көтерип салмауы ушын, күшиниң бәрин топлауына туўра келди. Салмон хәм оның көплеген ағалары тәртипти сақлап турған ўақытта, оның жүреги саўаш ритминде соғып турды. Бүгин урыс басланады. Бүгин ол қалаға қарай өзине жол ашады, Раҳабты табады хәм олардың басына өлим түспесинен алдын Раҳаб хәм оның шаңарағын қәўипсиз жерге алып шығады.

Өйткени, бүгин Ерихо қулайды!

Жетинши бап

Айнаның алдында турған Мицраим:
- Олар бүгин кетпей атыр. Олар және қаланың дөгергеи бойлап жүрип баслады! - деди.

Иобаб оның қасына барды хәм өзи көриў ушын, оның ийин бетинен қарады.

- Ырасында да!

Раҳаб аўысық суўларды тексерди. Суў еле жетерли дәрежеде көп екенине қанаатланып, ол ыдысты толтырды хәм Авивты шақырды.

- Бизлер таярланыўымыз керек, - ол шүберектиң бир бөлегин суўға малып алды да оны ыдыстың үстине сықты. - Олар изимизден келгенде, бизлер жақсы жағдайда болыўды қәлеймиз-ғо.

Ол Авивтиң шаң бетин жуўды. Раҳаб оның қулағын тазалап баслағанда, ол жыйырылды.

- Олар тез арада келе ме?

- Бизлер таярланамыз хәм Қудай усы күнди таңлағанына үмит етемиз.

- Олар қалаға қалай киреди?

- Олардың Ийеси Қудай оларды киргизеди. Ал енди барып, анаңнан таза кийим кийгизиўин сора. Босем, бери кел, бет-қолларыңды жуўамыз.

Раҳаб оған тигилип қарап отырған анасына хәм апаларына қарады. Ол өзин толтырған қуўаныш хәм шадлықты баса алмады.

- Турың! Жуўының! Шашларыңызды тараң. Ең жақсы кийимлерди кийиң! Ақыры бизлер қутқарыўшыларымызды жаман кийимде хәм

түнерген шаң жүзлеримиз бенен күтип ала аламыз ба? – ол күлип жиберди. - Бизлер неке тойына баратуғын сыяқлы жасаныуымыз керек!

Ол шкафты ашып көп жыллар дауамында сатып алған көйлеклерин шығара баслады.

- Бүгін пүткіл Кanan дийуаллары бизиң Қудай Ийемизди тоқтата алмайтуғынын көреді. Бүгін бизлердиң қутқарылуы күнимиз! Биреуи гүбирледи:

- Сен буны кеше де айтқан едиң.

- Алдыңғы күни де, - деди және биреуи.

* * *

Израиллылар қаланың этирапын үш рет айланды. Кейин төртінши, бесінши, алтыншы рет те айланды. Салмон хәр айланғанда оның күши өсип атырғанын сизди, себеби Қудайдың күни келди хәм бүгін Қудай өзін көрсетеди. Қызыл жип шығыс дәрұазаларға жақын айнада салбырап турды. Қаланы жетінши мәрте айлана баслағанда, Салмон оған көзін үзбестен қарады, Ефрем оның қасында жүрди.

Ал кейин буйрық жаңлады, Ешуа былай деди:

- Қышқырыңлар! Өйткени Қудай қаланы сизлерге берди! Қала хәм ондағы хәмме нәрсе, Қудайға қурбанлық ретінде пүткіллей жоқ етилиуи керек! Тек ғана бузық хаял Рахаб хәм оның үйіндегилер, бизлер жиберген бақлаушыларды жасырғаны ушын тири қалыуы керек. Жоқ етилиуи керек нәрседен өзиңизге хеш нәрсе алмаңлар. Болмаса, сизлер өз-өзиңизге өлим алып келесиз хәм пүткіл израил урыуына ғарғыс келтиресиз. Гүмис, алтын, қола ямаса темирден исленген барлық нәрсе Қудайға бағышланған хәм Қудайдың ғезийнеханасына алып келиниуи керек.

Жетінши айланыудың басланыуынан Салмонның жүреги күшлирек хәм жийирек соқты. Оның аяқлары жерге салмақлы болып басылды хәм оның жүрисиниң сести, басқа мың-мыңлағанлардың жүрислериниң сести хәм батыстағы таулардың жаңғырығы менен қосылып кетти.

Ал кейин барлық әскерлер қалаға қарай бурылды. Және кернайлардың сести, айбатлы әскерий уранларды қышқырысқан миллионлаған дауыслар сестине батып кетти.

* * *

Рахабтың жүреги бул қорқынышлы сестен дирилдеп кетти. Ол дәрұаза үстиндеги минарада турған адамлардың өлпең гүуилдисин хәм бақырысқан дауысларын еситти хәм әйнектиң текшесине жармасып алды, себеби этираптағы барлық нәрсе дирилдеди. Анасы хәм апалары қорқыныштан бақырысты, хәтте әкеси менен ағаларыда қышқырысты.

- Дийуаллар!

Таслар дийўалдан қопарылып жерге түсе баслағанда, шаң жоқары көтерилди. Раҳабтың үйи менен дәрўазалар арасындағы барлық дийўаллар көз алдында унырап қыйрала баслады, таслар жол үстине селдей жаўа баслады. Адамлар дийўаллардан қулап, ал жоқарыдан болса таслар қулап, оларды қорғанның сынған бөлеклерине көмип таслады.

Сонда Израиллылар қалаға топылысты хәм олардың бақырысынан Раҳабтың шашлары да қыймылдап кетти. Мыңлаған әскерлер қолларына жалаңаш қылышлар көтерип, туўры оған қарай жуўырар еди. Дийўаллардан қулап жарадар болғанлар туруўға хәрекет етти хәм биринши жуўырып жеткен Израиллылар тәрәпинен-ақ өлтирилди. Раҳаб айнаның алдындағы текшеден секирип түсти.

- Өз мүликлеринизди жыйнаң. Қутқарыўшыларымыздың келиўине таяр болып туруўымыз керек. Тезирек, Бейсмат! Балалар мениң изиме турыңлар!

Израиллылардың бақырыслары күшейген ўақытта, ол алдыға шығып турды. Оның үйиниң сыртқы дийўалы жарылды хәм бир бөлеги түсип, үлкен тесик пайда етти.

- Сизлер бәриңиз мениң изиме турыңлар. Тезирек! - ол шаўқымнан қаттырақ бақырыўға хәрекет етти. - Қорқпаңлар! Өзлериңизди услаңлар!

* * *

- Өз ўәденизде турыңлар! - бақырды Ешуа Салмон менен Ефремге. - Бузық хаялдың үйине барып өзін хәм оның шаңарағын қаладан алып шығыңлар! Қудайды қызғаныў Салмонда қаны қайнап кеткенше өсип барды. Өш алыў оның қолында еди. Әскерий уранды айтып, ол дийўаллардан шыққан масқаралаў хәм сөгис сөзлерди еситип, узақ жети күн даўамында услап жүрген пүткил ғәзебин еркинликке жиберип, жуўырды. Ол оңға да, шепке де қарамады, ол туўры қыйралған дәрўазаларға қарай жуўырды. Қылышын сермеп, Салмон Қудайдың өш алыўшы әскерлеринен жасырныўға тырысқан Ерихолы әскерди шаўды.

- Мына жаққа! - Салмон қутқарған әскерлер хәм қорқысып қалған кананлылар тәрәпинен көтерилген шаўқымнан қаттырақ бақырды. - Мына жаққа, Ефрем!

Олар оңға бурылды хәм биринши мәрте қалаға кирген күни Раҳаб алып барған жол менен жуўырып кетти. Мыңлаған Израил әскерлери қыйраған дийўаллар арқалы қалаға атлығысты, Ерихо әскерлери сасқалақлап қалысты, олардың даўыслары қорқыныш хәм албыраўшылықтың тәртипсиз араласпасы еди. Салмон оған топылған әскердиң соққысын қайтарып, қолынан қуралын қағып алды. Душпанды шаўып, ол жуўырыўын даўам етти. Жаўа жеңимпазлардың қылышынан өлип атырған кананлылардың бақырысына толы еди.

- Рахаб! - бақырды Салмон, өз тұрғынларын жеңіп атырған қыралған үйлер қасынан жууырып өтіп баратырып. Ол қаяқта екен? Оның үйінің дийуаллары көшеге қулағаны менен бір бөлеги еле тұрған еди. - Рахаб! Бизлер мына жақтамыз!

Салмонның дауысын еситкен уақытта, оның жүреги қалтырап кетти. Оның үйінің екиге айырылған есиги таслар үйілген көшеде жатар еди. Салмон дийуалдағы тесик арқалы кирди хәм бөлменің ортасында тұрған Рахабты хәм оның артында тұрған онлаған адамды көрди. Рахабтың қоллары, ол шаңарағын қорғап атырған сыяқлы жайылған еди. Оның сулыу жүзи бозарған, бирақ көзлери жанып турар еди. Ефрем оның изинен жууырып келди.

Рахаб хұрмет көрсетип бас ийип сәлем берди.

- Биз сизлерди күткен едик.

Қылышын түсиріп, Салмон алдыға кәдем атты хәм қолын созды.

- Мениң менен жүр.

Салмон оның қолын услаған уақытта, бармақларының муздайлығын сезді. Оған дыққат пенен қарап, Салмон оның мойнындағы тамырдың қалай соғып тұрғанын байқады. Рахап өзін көрсеткендей, тыныш жағдайда емес еди.

- Енди сен кәуипсизликтесең, Рахаб. Бизлер сени бул жерден алып шығамыз.

Салмон Рахабты қапырық орынға алып барды.

- Егер жасағыңыз келсе, изимизден жүриңлер! - деп бақырды Ефрем қалғанларға.

* * *

Жас жигит оны тууысқанларынан айырып, өзи менен бирге алып баратырғанда, Рахаб уялғанынан бетинің қызарып атырғанын сезді. Ол бурылып қарады хәм оларға қолын созды, кейин ол әкеси, анасы, ағалары хәм апалары өз балалары менен Ефремнің буйрығына бойсынғанын көрди, ал ол болса олардың изинен қорғау жағдайын ийеледи.

Көшениң басқа тәрәпинде от жанды. Қоңсыларының денелери олардың үйлеринің қапыларында жатар еди. Бақырыслар қала орайынан еситилди. Рахаб арқа бетте таслардың көшеге қалай түсіп атырғанын еситти. Бурылып қарағанда, ол үйінің қулағынан көрди.

Салмон оның қолын жиберіп, белинен услап алды.

- Мына жаққа, - деди ол шешиуши түрде, оны алдыға ийтерип. - Тезирек, - ол қыялап, Рахабтың тууысқанлары олардың изинен жууырып киятырғанын көрди.

Салмон басқаларға жәрдем беріу үшін тоқтағанда, Рахаб Авивке қолын созды. Бала тасқа сүрникти, бирақ Рахаб оны услап үлгерди. Авив оның ийнине бетин басып, оған тығылды. Рахаб қаяққа

карамасын, барлық жерде қан хәм өлимди көрди. Олар дийўалдың кулаған қалдықлары арасынан жол таңлады. Рахаб қалған басқаларға қарады.

- Тезирек бол, Рахаб! - буйырды Салмон. - Жән-жағыңа қарама! Қалғанларға өзлеримиз ғамхорлық етемиз. Ал енди қаш! Бизлерди пальмалар астында күт.

Үйиндилер арасынан шығып, Рахаб және жуўырды Пальмалардың саясына жетпегенше тоқтамастан жуўырды. Ол Авивти жерге түсирди хәм қалғанларды асықтырыў ушын артына бурылды. Жанып турған өкпесине хаўа жутып, Рахаб үйиндилер арасынан балалары менен жуўырып киятырған анасы хәм апаларына бақырды. Әкеси хәм ағалары хожалық мүлклерин көтерип, әстерек қозғалысты. Салмон хәм Ефрем қолларына жалаңаш қылышларын услап, арт жағын жаўды, олар керек болса оларды қорғаўға таяр еди.

Анасының жүзи бозарып кетти, Рахаб оны саяға отырғызып, пальмаға сүйеди. Бейсмат, Голан хәм Гера жылап, балаларын баўырларына басты. Агри көз жасларын сүртип, артына - қалаға қарады. Рахаб оның нәзерин байқады.

Ерихо - тап аспаннан бир қол түсип, оны жер менен жексен қылған сыяқлы еди. Дийўаллар хәм минаралар - енди жазықлық бойлап тәртипсиз жағдайда домаланып атырған таслар үйиндисине айланған еди. Қалада өрттиң түтини көтерилген ўақытта, бақырыслар еле хаўаны толтырар еди.

- Мына жаққа, - деди Салмон, Рахабтың қолынан услап. Ол Рахабты Израил урыўына - Галгалға алып барды.

* * *

Күн батқанда уллы саўда қаласы - Ерихо лаўлап жанды. Хаўа ашшы ийиске толы, түтин қараңғыласқан аспанға бағана тәризде көтерилер еди. Оттың қызғыш-сары тиллери таслы кулаған қалдықлар этирапындағы ағаш бөлеклерин жалар еди. Рахаб отырған жерге, жанып атырған денелердиң аўыр ийиси келди.

Қалтырап, Рахаб дизесин көкирегине тартты хәм оны қолы менен кушақлап алды. Ол қутқарылғаны ушын үлкен жеңиллик тартып, соның менен бирге қапашылыққа толып, күш-қуўаты кеткен хәм шаршаған еди. Ол адамлардың бәри енди өлген еди, себеби олар тасты жаратқан Қудайға исениўдиң орнына, адам тәрөпинен қурылған тас дийўалларға исенди. Олар да Рахаб сыяқлы Ол хаққындағы ўақыяларды еситкен еди. Не ушын олар исениўден бас тартты? Израиллылар саўаштан қайтқан ўақытта, Салмон менен Ефрем Рахабты хәм оның шаңарағын қорғап тур еди.

- Сизлердиң адамларыңыздың хеш бири хеш қандай олжа алып киятырған жоқ-ғо, - деди таңланып Мицраим.

Салмон әдеуір кеуиллирек болып, түсіндірейин деп еді, бірақ Ефрем:

- Ерихо ғарғысқа ушыраған, - деп қатал жууап берди.

- Ешуа арқалы Қудай барлық тири нәрселерди: еркеклерди де, хаяллар да, кишкенелерди де, үлкенлерди де, малларды да, қой-жанлықларды да өлтириуди буйырды. Өрттен кейин қалған барлық алтын, гүмис, қола хәм темирден исленген буйымлар болса, Қудайдың ғезийнеханасына алып келинеди. Бірақ бизлер өзимизге хеш нәрсе алмаймыз.

Рахаб басын дизесине қойды. Ол Салмон менен Ефремнің оның көз жасын көриуин қәлемеди. Олар оны надурьс түсиниуи хәм оны қыйралған қала ушын жылап атыр деп яки олар үәдесин орынлағанына Рахабты миннетдар емес деп ойлап қалыуы мүмкин. Бірақ Рахабтың жүреги усы еркеклерди өз үәдесин орынлауға мәжбүрлеген аспан хәм жердиң Қудай Ийесине миннетдаршылыққа толған еди, оннан қалса, Рахаб пенен бирге оның шаңарағының барлық ағзалары хәм тири хәм қәуипсизликте еди.

Бірақ, сонда да, ол көбирек нәрсени күткен еди. Әдеуір көбирек нәрсени!

Кимдур оның ийнинен усады. Ол бурылып, оған қарай ийилген әжағасы Иобабты көрди.

- Саған исенбегеним ушын мени кешир, Рахаб.

- Мени де кешир. Еврейлердиң Қудайы - хакыйқаттан да күдиретли Қудай екен. – деди Мицраим өз хаялы хәм балаларын қатты кушақлап атырып.

Ең соңғы израиллылар Галгалға қайтты.

- Бул жерде сизлер қәуипсизликте боласыз, - деди Салмон. Ол Рахабқа тәжим етти, ал кейин бурылып ары қарай кетти. Ефрем де оның изинен кетти.

Рахаб орнынан турып, олардың сүлдері ала геуғимге сиңип көринбей кеткенинше, излеринен қарап турды. Хеш ким оның арқасынан хеш нәрсе демеди. Олар Израил шатырларының арасында көринбей кеткен уақытта, ол көзин жумды хәм өзин басқан үмитсизликти жеңиуе хәрекет етти.

Әдеуір уақыт өткеннен кейин, Рахабтың қасына әкеси келип ийнинен кушақлады.

Бизлер хәммемиз өзлеримизди еркин сездик, қызым. Сениң даналығың себепли хәммемиз тири хәм сау-саламатпыз. Ол ашыу менен колын сермеди.

- Бизлер хәммемиз Қудай себепли тиримиз, - деп Рахабтың бетинен жас тамшылады.

- Ауа, әлбетте.

Дурьс сөзлер, бірақ жүректен айтылған емес. Рахаб қайғылы түрде басын шайқады. Оған жақын болған адамлардың хеш бири оның қайғысын түсинбес еди. Хәтте, хәзир де, бәрин еситип-көргеннен кейин

де, олар оның исенимин хәм жүрегіндеги жақсы кәлеуін бирге бөліспес еди. Олар оның не ушын қапа болып атырғанлығын да түсинбеди.

Рахаб - израиллылардың бири болыўға ылайықсыз еди. Қудай оны өлимнен қутқарды. Ол Рахабқа хәм оның шаңарағына рехимлилик көрсетти. Бирақ бул «Рахаб енди Оның алдына келе алады» дегенди аңлатпас еди. Бул «Рахаб Оның халқының арасынан орын ийелей алады» дегени емес еди. Израиллылардың жүзинен, олар ушын ол тек ғана «Ерихолы бузық хаял» екенлигин көрер еди. - Оның ийинлери дирилдеп кетти хәм өкирип жылап жибермеуи ушын, өз аўызын басыўына туўра келди.

- Сен өлгенлер ушын жылап атырсаң ба, Рахаб?

- Яқ, - шаршаған халда жуўап берди ол.

Рахаб жүрегіндеги ҳақыйқый Қудайдың изине ериў тилеги жоққа шыққаны ушын жылады. Ол Израиллылар урыўының сыртында еди.

* * *

Бул түнде Рахабтың уйқысы көп бөлинди хәм ол азанда ерте оянды. Ол ерте, таң атпастан бурын турып, Израил урыўларының уйқыдан ояныўын бақлады. Қуяш көтерілген ўақытта, Рахаб, өзлерине қарай киятырған үш адамды көрип, жүреги бир заман қатып қалды хәм қасындағыларды оятыўға умтылды. Хәммеси тез оянып, оның қасына келип турды. Рахаб әкесиниң қасында турды.

Ол Салмон менен Ефремди дәрхал таныды. Бирақ олар қасларында үлкен саўлат пенен киятырған бир ақсақал да бар еди. Рахаб пенен туўысқанлары келгенлерге тәжим етти.

- Мынаў – сол, - деди әсте әкеси. - Мен қырық жыл алдын пальма тоғайлығында ушыратқан адам! Мениң оны танымай қалыўым мүмкин емес еди. - Ол дизерлеп турып, жерге алақанын хәм маңлайын тийгизди.

Бул адамды Рахаб алдын көрген еди, саўаштан алдын дийўалларды изертлеп турғанында, қолына жалаңаш қылыш услаған Әскерге оның тәжим етип атырғанын көрген еди.

- Турыңлар! – деди сол ақсақал, жерге ҳасасы менен урып. - Адамларға емес, ал Қудайға тәжим етилиўи керек.

Рахаб дәрриў турып, әкесине турыўға жәрдем берди. Ол әкесиниң қалтырағанын сизди. Хайран қаларлы емес, себеби Рахаб сәрдардың көзине қараған ўақытта, ол да қалтырап кетти. Ол хеш қашан бундай катал нәзерди көрмеген еди.

- Мен Ешуаман.

- Бизлер көп жыллар алдын пальма тоғайлығында ушырасқан едик, - деди әкеси. - Мен сениң қайтып келетуғыныңды билер едим.

- Мен де сени умытқаным жоқ, Авиасаф!

Әкеси және бас ийип, былай деди:

- Мениң шаңарағымды аяп, бизлерге рехим еткениң ушын рахмет.

- Сизлерди өлимнен мен емес, ал Қудай Ийемиз қутқарды, - деди Ешуа. - Бірақ, енди сизлер, буннан былай қалай жасайтуғыныңызды шешиўиңиз керек. Өз келешегиңиз туўралы ойланып көрдиңиз бе?

- Бизлердиң жалғыз тилегимиз - тири қалыў.

- Сизлердиң өмириңиз – өзлериңизге сый, - деди Ешуа. - Израиллылардың ҳеш биреўи сизлерге жаманлық ислемейди. Сизлер қаяққа кетиўди қәлейсиз?

- Егер хәммеси сениң айтқаныңдай болса хәм бизлер өз жолымызды өзлеримиз таңлай алатуғын болсақ, - абайлап сөзин даўам етти әкеси, - онда мен өз нанымызды өзимиз таўып, тыныш жасаў ушын, пальма тоғайлығына қайтыўға сизден рухсат сораған болар едим.

Рахаб көзин жумды, оның қәлегени шил-пәрше болды.

Ешуа келисим берип, басын ийзеди.

- Кетиўиңе болады, Авиасаф, сен хәм бала-шағаң. Тынышлық саған яр болсын!

Оны кетип қалады хәм онда енди ҳеш қашан өзи ҳаққында сораў мүмкиншилиги болмайды деп қорқып, Рахаб алдыға атлығып шықты.

- Мениң кетким келмейди!

Хәммениң көзлери оған тигилди. Әкеси хәм ағалары қәўипленип, ал анасы менен апалары қорқыныш пенен оған қарады. Салмонның көзлери болса, жанып кетти хәм ол Рахабтың атынан сөйлеўге таяр еди, бірақ Рахаб оннан бет бурды. Ол Рахабты хәм оның шаңарағын қутқарыўға ўәде бергени ушын, қандай айыплаўларға ушыраўы мүмкинлигин тек ғана көз алдына келтире алар еди. Рахаб тәўекел етип, хәзир оны масқарашылыққа ушыратыўға жүрек ете алмас еди. Буннан тысқары, ол адамның күшине исенбеди. Тек Қудай оның хәким етиўшиси болсын. Егер Қудай бүркит болса, ал ол пана излеп, оқтай атлығып жуўырып жүрген тышқан болса, Рахаб, усы пананың – Оның қүдиретли қанатлары болыўын қәлер еди.

Ешуа оған қарап турды, бірақ оның көз-қарасынан оның пикирин билиў мүмкин емес еди.

- Сен - бизлердиң тыңшыларымызды жасырған бузық хаял Рахабсаң ба?

- Мен - Рахабпан.

- Сен нени қәлейсең, хаял?

Оның әкеси шаңарағы ушын шешим қабыллады, бірақ онда *жалғыз мүмкиншилик* бар еди хәм бир сәтке бул мүмкиншилик оның қолында еди.

- Қорқпа, - деди Ешуа. - Айта бер.

- Мен қандай төлем төлеўиме туўра келсе де, Қудайдың халқының арасында жасап, Оған тийисли болғым келеди.

Ешуа басын бурды хәм Салмонға қарады. Рахаб израиллыларға тигилип қарап, демин ишине жутып турды. Бәлким, Ешуа Салмонға үнсиз Рахаб пенен оның шаңарағының бәрин өлтириўге хәм хәммени бул аўырманлықтан қутқарыўға буйрық берди ме екен? Ямаса ол

Рахабтың ғәзепти оятатуғын илтимасында жигитти айыплады ма екен? Рахаб оның ойларын өзінше көз алдына келтирди: «Бул уятсыз бузық хаял, Қудайдың халқы арасында жасауға өзін ылайықлы деп ойлауға қалай батылы барды? Жанын аман қалдырғанымыздың өзи оған жеткиликли емес пе? Ақыр оның буннан да көбирек нәрсе сорауға қандай хақысы бар? Оны жоқ етиу керек!»

- Егер мен Қудайға тийисли халықтың бир бөлеги бола алмасам, онда Ерихода, адасқан жанлар менен бирге өлип кеткеним жақсырақ еди!

Әкеси оның билегинен услап алды да, қатты қысты.

- Қызым, аўзынды жум. Қутқарылғаныңа рахмет айт!

Рахаб қолын тартып алды да, және Ешуаға мүрәжат етти.

- Мен қутқарылғаным үшін Қудайға миннетдарман, бірақ сизлер «өзлериңиз шешиўиңиз мүмкин» деп айтқан едиңиз хәм мен бурыңғы өмириме қайтпауға шешим қабыл еттим. Мен өмирди жаңадан баслағым келеди. Қудайдың жаңа жаратылысына айланғаным келеди!

- Ол не айтып турғанын түсинбейди, - деди дәрриў әкеси.

- Ол түсинеди, - деп қарсыласты Салмон.

- Ол - бары-жоғы бир хаял, оның үстине ақылсыз, - деп тоңқылдады Мицраим хәм оның даўысында Рахабқа болған ашыў менен оны үндемеўге мәжбүрлеў тилеги анық сезилип турды. «Бул гәплерди өз өмирин Ерихо қорғанының дийўалларына хәм енди қулаған қалдықлар астына көмилип күлге айланған бутларға исенип тапсырыўға таяр турған адам айтып атыр», - деп ойлады Рахаб ашыўланып хәм оның алжастырыўларына жол қоймады.

Ешуа хәммени тынышланыўға шақырып қолын көтерди.

- Қудай өз мийримин хәммеңизге көрсетти, - деди ол. - Бірақ мына хаялға Ол хәр қандай өлшемнен де жоқары реҳимлилик көрсеткен. Авиасаф, сен сорағаныңды аласаң. Шаңарағыңды ал да, тынышлық пенен кет. Пальма тоғайлығында өз қәлеўиңизше жасаңлар. Ескертип айтаман: Ерихо ғарғысқа ушыраған. Оны қурмақшы болған адам тек туңғышының емес, ал кишкене баласының да өмири менен қун төлейди.

- Ал мениң қызым менен не болады?

- Егер Рахаб қалғысы келсе, ол қалыўы мүмкин.

Ешуа хәм қалған еки израиллы кеткен ўақытта, Рахабтың көзлери жасқа толды. Ол қапаланып төмен қарады.

- Енди көрдиң бе, қандай екенин? - деди Мицраим, оның хаялы затларын жыйнастырып баслаған ўақытта. - Олар өзлерин бизлерден жақсымыз деп есаплайды. Олар сендей хаялдың өзлериниң арасында жасағанын қәлемейди.

Рахаб жуўап бермеди. Ол дурыс айтып атырғанын Рахаб билер еди. Бірақ ол, қайғысын Мицраимге көрсетиўди қәлемеди.

- Бизлер жол бойынан саған үй қурып беремиз, Рахаб, - деп усынды Иобаб. - Сен пайда келтиретуғын ис баслаўың мүмкин...

- Мен усы жерде қаламан, - ол отырды.

- Өжет хаял! Ақыл менен ис тут!
- Ақыл менен? – ол ағасына тигилип қарады. - Сениңше, Өз халқын қорғайтуғын Қудайдан кетиуі - бул ақыллы ис пе?
- Ол бизлердің халқымызды қорғаған жоқ! - қышқырды Мицраим, Ерихоны көрсетип. - Сен еле жанған денелердің ийисин сезиуіңе болады.
- Мениң халқым ана жақта, - Рахаб қарсыласып, Галгалды көрсетти.
- Мениң үйге барғым келип тур, - деди жыламсырап анасы. - Бизлер тоғайлықтағы үйимізге қашан қайтамыз?
- Сен және өзиңнің кишкене ағаш бутларыңа қайтажақсаң ба? – уғайым менен сорады Рахаб.
- Ерихоны қыйратқан Қудай - бизлер ушын емес, - деп төрелик пенен жууап берди әкеси. - Бизлер тиримиз, ең баслысы усы.
- Яқ, аға. Бизлерди Қутқарған Қудайға хызмет етпей, қуры жасау - жеткиликли емес.
- Сен ушын жеткиликли болмауы мүмкин, - деди Мицраим, - ал бизлер ушын толық жеткиликли.
- Онда кетиңдер!
- Өтинемен, бизлер менен жүр, қызым, - жалынды анасы. - Егер сен қалсаң, саған не болады? Израиллылар хеш қашан саған өзлери менен жасауға рухсат етпейди-ғо.
- Мен оны жүриуіге мәжбүр етемен, - ашыулы айтты Мицраим, оны услап алыуға урынып.
- Рахаб оның қолын силтеп жиберди.
- Сеннен әдеуір күшлирек еркеклер мени өз еркине бойсындыра алмаған! Хәрекет етпей-ақ қой!
- Оны тынышына қойың, - деди әкеси, қалтаны арқасына көтерип салып атырып. - Оған ойланыуына бир неше күн беремиз. Ақыл оған қайтады.
- Сизлерге ақыл қашан қайтады? – қышқырды ол. - Хәқыйқатты көргеннен кейин, сизлер қалай кете аласыз?
- Қандай хәқыйқат? – сорады Иобаб.
- Сизлерди Қудай қутқарды!
- Бизлерди қутқарған сен, Рахаб, - жууап берди әкеси. - Хәм бизлер саған миннетдармыз.
- Бирақ сизлер де мен сыяқлы Қудай хәққындағы уақыяларды билесиз ғой. Ақыр мен хәр еситкенимде, сизлерге Ол хәққында айтып беретуғын емес пе едим?
- Аўа, бул Қудай уллы күшке ийе.
- Барлық күшке!
- Соның ушын да кетиуі керек, қымбатлым. Бундай Қудайдан узағырақ болған жақсы.
- Буннан қандай табысқа ериспекшисең, аға? Сен Оннан қаяққа жасырына аласаң?

Әкеси кәуәтерленген көринди, бірақ тайсалмады.

- Бизлер Ешуаның рұхсат еткеніндей пальмалар арасында тыныш жасаймыз. Бизлер өз исимиз бенен шуғылланамыз хәм олардың жұмысларына араласпаймыз. Солай етип, бизлер Израил халқы хәм олардың Құдайы менен дослық қатнаста боламыз.

Басын шайқап, Рахаб Галгалдағы Израил халқы тәрепке қарады хәм жылап жиберди.

- Бизлер менен жүр, - деди Агри, - илтимас, әжапа. Бул жерде сен пүткіллей жалғыз қаласаң.

- Мен қаламан.

- Ал егер олар лагерин бузып, бул жерден кетсе ше?

- Мен олардың изинен бараман.

- Не ушын?

- Себеби мен солай ислеуим керек.

Сууын сууға қуштар болғаны сыяқлы, ол да Құдайға қуштар екенін қалай түсіндире алады? Әсте жылап, Агри Рахабтың басынан сүйди хәм арман кетти.

* * *

Салмон менен Ешуа лагерьдің шетінде турды.

- Рахаб олар менен бирге кетпейди, - деп айтқан едим.

- Оны үш күнге қалдыр. Оған өз таңлауын ойлап көриуине ўақыт бер. Егер ол қалса, сен барып, оны Израил шатырларына алып келиуіңе болады.

- Ол - хаял адам хәм пүткіллей жалғыз, бәлким, оны қорғау керек шығар?

Ешуа күлимсиреди:

- Ол әлле қашан қорғау астында.

* * *

Өз жалғызлығының төртінші күнінің таңында Рахаб оған қарап киятырған адамды байқады. Бул Салмон еди. Күлимсиреместен, ол жақынырақ келди хәм Рахаб ол қандай сууық хабар алып киятырғанын табыуға хәрекет етти. Мүмкин, Ешуа Салмонды Рахабты қууыуға жиберген шығар.

- Сен бул жерде үш күн болдың, - деди ол оның жағып қойған ошағының екінші жағында тоқтап.

- Ешуа менде таңлау хуқықы бар екенлигин айтты, сонлықтан мен усы жерде қалыуға шешим қабыл еткенмен. – деп Рахаб отты геуледди. Дән тек бүгінге бир нан ислеуге ғана қалды, ертең аш болыуға туура келеди.

- Бул жерде қанша ўақытқа қалмақшысаң?

– Израил Галгалда қанша ўақыт қалса, сонша ўақыт.

- Бизлер тез арада кетемиз.

- Онда мен де кетемен.

Салмон орнынан турды. Рахаб оны хәзир кетеди деп ойлады.

- Мен сени өз шатырыма киргизип, кийимимди үстиңе жабаман.

Рахаб оның усынысын еситип, қызарып кетти.

- Сен? - ол жүзин қоллары менен жаўды.

Салмон азырақ қабағын үйди.

- Сен бас тартып атырсаң ба?

- Сен жүдә жассаң-ғо!

Ол күлимсиреди.

- Мен жетерли дәрежеде үлкенмен.

Рахаб күлди.

- Мендей адамға үйленбекшимисең? Сен не айтып атырғаныңды түсинбейсең. Сен не, үш күн алдын Ешуаны еситпедиң бе? Мен бузык хаял - Рахабпан, Израилдың хәм мен хаққында еситкенлердиң бәриниң көз алдында бузык хаялман.

- Аўа, өтмиши бар, бирақ Қудай келешек сыйлаған хаял.

- Бул хәзил ме? - деди ол жылап жибермеўге тырысып. Егер ол өмирин жаңадан баслай алғанда еди, ол көп нәрсени өзгертер еди.

- Мен хәзиллесип атырғаным жоқ, Рахаб. Салмон ошақты айланып өтти. Оның қолынан усады хәм орнынан турғызды.

- Сен қалай ойлайсаң, не ушын бизлер Ефрем екеўимиз Ерихоға бардық?

- Қаланы барлаў ушын.

- Бизлерге солай айтылды.

- Сизлер солай айттыңыз, - түсинбей, ол Салмонға қарады.

- Бизлер солай ойлаған едик, бирақ мен сени ушыратқан ўақыттан баслап, бир нәрсени түсиниўге хәрекет етип атырман.

Оның көзлери ең сулыў хәм ең жағымлы қара көзлер еди.

- Сен нени түсиниўди қәлейсең?

Ол Рахабтың бетине қолын әсте тийгизгенде, оның жүреги қатты соғып кетти.

- Ал егер Қудай сени табыў ушын бизлерди жиберген болса ше?

- Мендей керексиз хаялды қутқарыўдың Қудайға не кереги бар?

- Қудай Өз адамларын, олар қай жерде болмасын биледи. Хәттеки егер олар бутпараз қаланың дийўалларында болса да. Ол сени билген, Рахаб хәм ол сениң жүрегиңниң жалбарыныўына жуўап берген. Қудай сени өлимнен қутқарды хәм енди ол саған Оның халқының бир бөлеги болыў мүмкиншилигин усынып атыр.

Ол басын шайқады хәм оннан кейин шегинди. Оған бул пикир қәншелли унамасын, оннан хеш нәрсе шықпайды.

- Қудай Мениң Қутқарыўшым екенин билемен. Сондай-ақ, ол хәмме нәрсениң Қудайы хәм мениң өмиримниң Ийеси екенлигин де билемен.

- Онда Ол саған усынып атырған жарылқаўды қабыл ал. - Салмон күлимсиреди хәм қолын жүрегине қойды. - Жас күйеўди.

Рахаб кеуилсиз күлди.

- Жас хэм кызба, - жаздырылып шыгып, ол бурылды. - Бир-еки күн ойлан хэм сен мениң «Як» дегениме кууанасаң.

- Мен хэмме нәрсени, сени ушыратқан күни-ақ шешкенмен. Ол касын көтерип, оған изертлеу нәзери менен қарады.

- Ырас па? - Оған бундай биймәниликти қәншелли жийи еситиўге туўра келген! Ерихоның патшасы қашанлардур сондай деп айтқан еди. - Қашан сен хэммесин түсиндиң, Салмон? Мен терезеден салбырап қарап, сизлерди уятсызларша шақырғанымда ма? - Рахаб шашларын услады. - Ямаса мениң желбиреген қара шашларым, сениң жүрегінде от жақты ма? – ол мойнын услады. - Ямаса басқа өзине тартатуғын қәсийетлер ме? – оның бармақлары көйлектиң жағасында ойнады.

Ол еле туўры Рахабтың көзине қарап турды.

- Ерихо дийўалының терезесінде сени биринши мәрте көргенимде, мен бузық хаялды көрдим. Бийәдеп. Уятсыз. Бирақ мен сениң үйиңе кирип хэм сен бизлер менен сөйлескениңде, мен хақыйқый сени көрдим - дана хэм мақтаўға ылайықлы хаялды!

- О, Салмон... - ол және бурылыўға хәрекет етип атырғанда, Салмон оны услап алды да өзине қаратты.

- Сен Қудайға болған өз исенимиңди жәриялаған ўақыттан баслап, мен сени сүйип қалдым.

- Сүйип қалдым?

- Аўа, *сүйип қалдым*. Пүткил өмирим бойы, мен Израилде сендей мақтаўға ылайықлы хаялды ушыратпаған едим. Мен билетуғын барлық қызлар, отлы ала бурқанды, бизлерди шөл арқалы жетелеп жүрген бултты көрди. Олар жар тастан суў ишти хэм аспаннан түскен манна нанын жеди. Бирақ соған қарамастан, олардың исеними сеникиндей емес. Сеннен пайғамбарлар туўылады... мүмкин, хәттеки Мессия.

- *Мессия?* Бул сөз нени аңлатады?

Салмон және күлимсиреди.

- Саған еле көп нәрселерди үйретиў керек, еле көп нәрсени билмейсең. Бизиң халқымыздың тарийхы, Нызам Қудайдың ўәдеси... – еркелеткен пишинде ол оның жүзине қолын апарды. - Мениң хаялым бол хэм мен саған хэммесин үйретемен.

- Ал сениң шаңарағың не дейди?

- Өзиме усындай хаялды таңлап, жүдә жақсы ислегенимди айтады. Халеп әлле қашан келисим берди.

- Халеп деген ким?

- Ол бизлердиң урыўымыз Яхуда урыўының басшысы. Қырық жыл алдын Муўса Кананға тыңшыларды жибергенде, ол Ешуа менен бирге еди. Әкемнің әуладындағылардан тек Халеп пенен Ешуа ғана тири қалған. Халепти хэмме жүдә сыйлайды, - Салмон қолы менен оның шашын сыйпалап, күлимсиреди. - Оның өзи саған үйленгиси келип еди, бирақ мен оған бир хаялдың өзи жүдә көп екенин айттым.

Рахаб Қудайдың мийримине таңланып, көз жасын жутты. Дәслеп Ол оны қутқарды, ал енди Ол оған хақыйқый Қудайдың адамын күйеулікке берип атыр Салмон оның *күйеуи* болды! Ол бул хаққында хәттеки әрман да ете алмас еди.

- Сен мен күткен хаялсаң, - деди әсте Салмон. - Мениң менен жүр.

Рахаб қолын көтерип, тынышланып алыу керек екенин Салмонға түсіндирди. Ол тамағындағы тығыннан бир де бир сөз айта алмады. Салмон қорқып, қабағын үйди, Рахаб оған бир нәрсе айтыу кереклигин ямаса оған өз шешимин қалайда көрсетиуи кереклигин түсінди. Оннан шегинип, ол дизерлеп турды хәм отты қум менен көмди. Өз затларын түйиншикке түйип, ол тикейди, оның жүзинен қууаныш көз жаслары ақты.

Күлимсиреп, Салмон оның қасына барып, оның көз жасын сүртти. Егер алдын ол оның мухаббат хаққындағы сөзлерине гүманланған болса, енди онда гүман қалмады, себеби оның көзлери көптен күткен әрманы ақыры орынланған адамдыкиндей қууаныштан жайнар еди.

Салмон оның затларын көтерип, қолынан услады хәм үйине алып кетти.

* * *

ЭПИЛОГ

Рахаб пенен Салмоннан баласы Боаз тууылды.

Боаз – Обидтиң әкеси болды;

Обид – Ийшайдың әкеси;

Ийшай – Дауыт патшаның әкеси;

Ал Дауыттың урпағы Яхуда урыуынан үәде етилген Мессия, Ийса Масих, бизиң Қутқарушымыз хәм Ийемиз шықты.